

állatvilág

FÁNK-MTTM

2025. szeptember-október · XII. évfolyam, 5. szám M A G A Z I N

A BIBLIA ÁLLATVILÁGA

A SZENTÍRÁS JELKÉPEI

**A LEGNAGYOBB
RAGADOZÓ MADARUNK**

A RÉTI SAS

A JEGESMEDVÉK SZIGETE

ÉLET A JÉGTÁBLÁKON

ÁLARCOS BANDITÁK

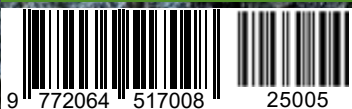

AGRÁRMINISZTERIUM

Nemzeti
Kulturális
Alap

ÉVES ELŐFIZETŐKNEK: 695 FT 895 FT

20,5 LEI
5,27 EUR

9 772064 517008 25005

Légy Ott!

Közönségprogramok
tavasztól őszig

10:00			1 Ragadozók etetése	14:30			10 Pelikánetetés
10:30			2 Meglepetésállat testközelből	15:00			11 Elefánttréning
11:00			3 Fókatréning	15:30			12 Vadállatmentésről előadás
11:30			4 Kertészeti bemutató	16:00			13 Pingvinek etetése
12:00			5 Állatok akcióban	16:30			14 Teknősök óriásai
12:30			6 Cápák világa	17:00			15 Rejtőzködő állatok (május 1. – augusztus 31.)
13:00			7 Gorillák etetése	17:30			3 Fókatréning (május 1. – augusztus 31.)
13:30			8 Óriásvidrák etetése				
14:00			9 Bonsai bemutató				

Légy Ott!

közönségprogramok
További információkért
olvassa be a QR-kódot!

Kérjük, az állatkerti térkép
online megtekintéséhez
használja a következő
QR-kódot!

MAJMKOK ÉS TOLLAS MAJMKOK

„Aki az Állatvilág magazin KISKÉPTÁRÁT 1983. december 31-ig befizeti, sorsoláson vesz részt. Fődíj: RHESUS-majom. Nyeremények: perzsacica, sziámi cica, kölyökkutyák, papagájok és pintyek, tengerimalacok ...” Nemrégiben lapozgattam a hajdanvolt Állatvilág magazint, és ott leltem rá erre a megdöbbentő hirdetésre. Elképzelni sem tudom, hogy mihez kezdett a „szerencsés” nyertes egy rézuzmajommal (más néven bunderrel – és úgy általában bármilyen majommal.) A múlt század első felében Temesvári Dezsőnek, a neves akvaristának is volt egy bundere, róla ezt olvastam Wiesinger Márton könyvében: „Egy bunder majom szabadon közlekedett a vivárium-ban. Történt egyszer, hogy amikor Temesvári leánya hazajött, és viharosan üdvözölte édesapját, a majom megharapta a kislányt. Ezért egy cirkusznak adták el a támadó majmot, természetesen közölve, hogy az állat veszélyes lehet. Ott állítólag tragédiát okozott, mert idomítójának nyakát a porondon harapta el, és a szerencsétlen ember a helyszínen elvérzett.”

Harminc-negyven évvel ezelőtt, ha valakinek volt rá pénze, nyugodtan vehetett magának egy majmot. Ám ezek a majmok később többnyire csúnyán végezték, miután felnőttek és agresszívvá váltak. (Az állatkertek nem vették vissza őket, de ez természetes.) A házikedvenc-létnél is rosszabb volt a „cégérmajmok” sorsa, akik szó szerint apró kretrecben kuksoltak életük végéig némely állatkereskedésben. Többnyire mókusmajmok voltak, de még pávián is akadt közöttük. Szerencsére mára megváltozott a helyzet, ugyanis tilos, valamint etikailag is erősen kifogásolható a főemlősök tartása. Ezért ne is keresse őket senki az Állattárs rovatunkban! Helyettük viszont lapszámról lapszámra felhívjuk a figyelmet azokra a társállatokra, amelyeket valóban érdemes tartani.

A papagájokat tollas majmoknak is szokták nevezni, mivel elég sok közös tulajdonságuk van a majmokkal. A papagájok tollásszák, a majmok kurkásszák egymást. Táplálékuk is sok esetben hasonló, hiszen többségük zöldedet, gyümölcsöt és magvakat, meg persze némi állati fehérjét fogyaszt. A legtöbb majomfaj és a papagájok zöme is elég zajos, főleg reggel és este.

Ha egy kedves házi kedvencet szeretnénk, akkor a majom helyett válasszunk „tollas majmot”. Például az ebben a lapszámunkban bemutatott nimfa papagájt!

KOVÁCS ZSOLT

A Kitaibel Pál Középiskolai Versenyhez kapcsolódó cikkeink:
Bükkerdeink csodabogara a havasi cincér; Legnagyobb ragadozó madarunk

TARTALOM

A jegesmedvék szigete **4**

A bazalttavak madara **8**

Hazai kitekintő **11**

Észak-Amerika különleges emlősei **12**

A gátéri Fehértó **16**

Különbek a hírüknel **20**

Hazai hírek **22**

Madarászat A-tól Z-ig II. rész **24**

A legnagyobb ragadozó madarunk **28**

A Biblia állatvilága **32**

Hírdzsungel **36**

Apró zöld oázis a nagyváros közepén **38**

Bükkerdeink csodabogara, a havasi cincér **40**

Nemzetközi ZOO híradó **44**

Egy magányos óriás **46**

Ajánló **49**

Számoljunk ürgelyukakat! **50**

Hírek a Budapesti Állatkertből **54**

Üvegharcsa az akváriumban **56**

Szeretetre méltó bohóc Ausztráliából **58**

A JEGESMEDVÉK SZIGETE

Valószínűleg a zoológusokat is zavarba hozná a kérdés, hogy melyik Európa legnagyobb szárazföldi ragadozója. A válaszadók többsége a barna medvére tippelne, és csak keveseknek jutna eszébe, hogy ennek világosabb színű rokona, a jegesmedve a helyes válasz. Magyarországtól pár órányi repülőútra, félúton Norvégia és az Északi-sarki között, az Északi-sarki óceánban fekvő, de a norvég koronához tartozó Spitzbergák szigetcsoporton akár mi is találkozhatunk a jégmezők fenséges csúcsragadozójával.

A Nyugati-földnek (Spitsbergen) nevezett fő sziget kicsiny fővárosában, Longyearbyenben naponta csupán néhány repülőgéplandol, de mindegyik tömve van az expedíciós hajós túrákra érkező turistákkal. A szigeteket 1596-ban felfedező holland tengerész, Willem Barents valószínűleg nem hinne a szemének. Ő az Atlanti-óceántól a Csendes-óceán felé vezető északkeleti átjárót keresve pillantotta meg a szigetcsoport partjait, nem sejtve, hogy beszámolóit az „európai olajláz” kitörését idézik elő. Barents beszámolóinak hatására az 1600–1750 közötti években a környéket ellepték a bálnavadászok, akik elsősorban olajmécsesek készítéséhez szállították a tengeri emlősök vastag zsírjából olvasztott olajat. Őket a prémvadászok, majd a szénbányászok követték egészen a 2000-es évek elejéig. Azóta a sarkvidéki állatvilág iránt érdeklődő turisták biztosítják a szigetek fő bevételét.

A nyár közepén is mindennapos havazás nem tántorítja el kis csoportunkat, így a longyearbyeni kikötőből induló expedíciós hajónk indulásáig madarászással töltjük az időt. Az apácaludak (*Branta leucopsis*) és a kis testű hósármányok (*Plectrophenax nivalis*) gyakorinak számítanak errefelé, de a havasi hófajd (*Lagopus muta hyperborea*) megtalálásához már kitaró távcsövezés szükséges.

A kisváros házai mellett parkoló motoros szánok között kis testű svalbardi rénszarvasok (*Rangifer tarandus platyrhynchus*) legelésznek. Az alig százkilós súlyukkal a legkisebb termetű alfajnak számító szarvasok 7-8000 éve a befagyott tenger jegén érkeztek Eurázsia irányából, majd a szigeteken izolálódtak. Természetes ellenségük nem lévén, az emberek között mászkálva a hó alól előbukkanó vizenyős, mohás részeken keresik az élelmüket.

TÍZ EMBER – EGY JEGESMEDVE

Sajnos hiába ébredünk korán, és távcsövezünk a városszéli völgyben, sarki rókát (*Vulpes lagopus*) nem sikerül megpillantanunk. A lakott településen kívül valószínűleg több szerencsével járnánk, de az út végén jegesmedveveszélyt jelző tábla emlékeztet minket arra, hogy a kötelezően előírt önvédelmi fegyver nélkül ne merészkedjünk a város határain túlra. A prospektusok azt hirdetik, hogy a szigeteken több a jegesmedve (*Ursus maritimus*), mint az ember, de ez nem teljesen igaz. Az állományfelmérések adatai alapján megállapítható, hogy az Arktiszon élő 26 000 jegesmedve húsz alpopulációra tagolódik. Az itteni példányok az életterükről elnevezett Barents-tengeri jegesmedve-alpopulációba tartoznak, és a Spitzbergák, a Ferenc József-föld és a köztük lévő tenger jegén élnek. A kutatók által becsült 2650 példányból 1000 él norvég területen, ebből mindössze 270 a „parti medvé”, amely egész évben a szárazföldön marad. A szigetcsoporton kevesebb mint 3000 ember él, így ez alapján egyszerűen kiszámítható, hogy a hangzatos szlogenekkel ellentétben tíz emberre csupán egy jegesmedve jut. De ez sem kevés, úgyhogy a Spitzbergák továbbra is a legjobb helyszín, ha jegesmedvét szeretnénk látni a természetes élőhelyén. A szigetcsoport kiváló élőhelyet biztosít ezeknek az emlősöknek, és a magas sziklafalak aljában lévő barlangok, jégodúk remek búvóhelyül szolgálnak a vemhes nőstényeknek.

A Barents-tengeri populáció mai mérete sajnos körülbelül a negyede a 150 éve becsültnek. Az állatok mérete és gyakorisága miatt az 1870-ben kezdődő prémvadászat következtében az állományuk évi háromszáz példánnyal csökkent. A fogyatkozó létszám miatt Norvégia 1973-ban betiltotta a vadászatot, és az állomány felmérésére és védelmére irányuló kutatásokba kezdett.

Első jegesmedvéinket már Raudfjordenben, a sziget északnyugati partjai mentén, a hajó biztonságából pillantjuk meg. Egy nőstény és két jól fejlett bocsa sétálgat a tengerparton, kisodrót dögöt keresve. Több órán át figyeljük őket, de mivel a bocsait nevelő anyamedvére tekintettel ötszáz méternél nem mehetünk közelebb, így nem szállhatunk a Zodiac motorcsónakokba sem, maradunk a nagyobb hajónkon. A Sarkvidéki Hajóút-üzemeltetők Szövetségének (Association of Arctic Expedition Cruise Operators, AECO) szabályai a növekvő turizmus miatt az idei évtől szigorodtak, és a medvéktől a távolságot a tízszeresére emelték. Egy kisebb motorcsónak esetében ez nem teljesen érthető, de ha belegondolunk, hogy a jegesmedvék élőhelyét naponta legalább egy nagyobb, több száz személy befogadására alkalmas utasszállító hajó keresi fel, akkor elfogadható, hogy ötszáz méternél közelebb nem engedik őket.

ELTÉRŐ VADÁSZATI STRATÉGIÁK

A parti és a nyílt tengeri – jégtáblákon utazó – jegesmedvék táplálkozási stratégiája némiképp eltérő, és nagyban függ a klímaváltozástól. A globális felmelegedés a sarkvidékeken érhető tetten a legjobban, és megállapítható, hogy a Spitzbergákon a jég olvadása többszöröse a másol mért értékeknek. Mivel a jegesmedvék fő táplálékai a jégen élő úszólábúak, azaz a fókák, és az egybefüggő jég eléréséhez egyre nagyobb távolságokat kell úszniuk, ezért kénytelenek más táplálékforrás után nézni. A partra vetett dögöt

Az endemikus svalbardi rénszarvasokat száz éve még a kihálás fenyegette, de számuk mára eléri a 22 ezret

A jegesmedveveszélyt jelző táblát nem árt komolyan venni, hiszen 1971–2020 között hat halálos kimenetelű medvetámadás történt, és 133 jegesmedvét öltek meg önvédelemből

A 82. szélességi körön kezdődő és végtelennek tűnő jégmezőn megfigyelt magányos nőstény jegesmedve

A jégablán pihenő szakállas fókán látható korábbi sebesülés akár jegesmedvétől is származhat

Az emberiség évszázadokon keresztül képtelen volt átszelni a nyílt tengert borító és az Északi-sarkhoz vezető közel 1000 kilométeres jégmezőt

korábban is elfogyasztották, de az, hogy rénszarvasokra kell vadászniuk, egy teljesen új és drasztikus változás az életükben. Az I. Albert monacói herceg által szponzorált és vezetett 1898–1907-es expedíciók tiszteletére elnevezett Monaco-gleccser közelében a nagy testű, szakállas fókákra (*Erignathus barbatus*) úszva vadászó fiatal jegesmedve megfigyelése után az öbölből kifelé hajózva néhány tagú rénszarvascsordát pillantunk meg, majd hamarosan egy feljűk tartó, jó kondiban lévő hím jegesmedvét is észreveszünk. Mivel a szarvasok eddig nem szerepeltek az étlapján, azok nem tekintik reális veszélynek. Csak akkor kezdenek a hegyoldal biztonságos lejtői felé menekülni, amikor a medve 50-100 méteres távolságból rájuk ront. Már az elején látszik, hogy a vadászat – ellentétben egy barna medve (*Ursus arctos*) hasonló akciójához – teljesen esélytelen. Úgy látszik, hogy félmillió év alatt – amióta a barna medvéből kifejlődött jegesmedvék törzsfája különvált – teljesen elvesztették a vadászás képességét a szárazföldön. Az biztos, hogy e képesség visszaszerzésére már nem lesz félmillió évük, mert a klímakutatók számításai szerint az egybefüggő északi jégsapka pár évtizeden belül teljesen eltűnik. Igaz, ilyen az elmúlt évezredek során többször is előfordult, és a jegesmedvék sikeresen túléltek.

Utunkat észak felé folytatva az északi 80. szélességi körön fekvő Mofen-sziget közelében állunk meg, hogy szemügyre vegyük a kis szigetet és a sekély vizeket birtokló atlanti rozmárok (*Odobenus rosmarus rosmarus*) csapatait, amelyek egykor teljesen benépesítették a nyílt tenger közepén található lapos szigetet, de az ideérkező bálnavadászok elsőként őket irtották ki. Az alig pár négyzetkilométeres sziget jelenleg teljes védelem alatt áll, s az idelátogató rozmárok újbóli megtelepedését elősegítendő, 300 méternél beljebb szigorúan tilos megközelíteni.

FÓKÁK ÉS BÁLNÁK

Egész éjjel hajózunk, hogy a hajnal már Európa egyik legészakibb földterülete, a ködből és hóesésből előbukkanó Sjuøya, azaz Hét sziget hegycsúcsainál érjen bennünket. Az időjárás gyors változása miatt a partraszállás és az esetleges gyalogos rozmárles sajnos elmarad, így az Északi-sark irányába folytatjuk utunkat. A sarkkör jégbe zárt világának eléréséhez további 870 kilométert kéne megtennünk, ami jégtörő nélkül egyrészt lehetetlen, másrészt az úszó jégablak állatvilága jobban érdekelt minket. Hajónk nem jégtörő, de a jégablak közötti navigálásra alkalmas besorolású, így úszó magaslesként remek alkalmat kínál a jégvilág pásztázására. A kevés fóka és jegesmedve megtalálása igazi kihívás számunkra. Hiába jó a szaglása ez utóbbi csúcsragadazónak, a táplálék hiánya szembetűnő. Az örök jég birodalma gyorsul ütemben olvad, és a határa már nem a 78., hanem a 82. szélességi körön kezdődik. Nagy szerencsénk van, mert annak esélye, hogy hajónk pont egy alvó nőtény jegesmedve közelében próbál behatolni az úszó jégablak közé, egy a millióhoz. Pedig így történik, és a medve felébred, komótosan elballag, majd folytatja a néhány napja elejtett fóka bekebelezését. A hasa szinte súrolja a jeget, de mivel nem akarjuk, hogy konkurenciát lásson bennünk, akikkel nem osztaná meg szívesen a nehezen megszerzett táplálékot, hagyjuk enni, és a további sikeres állatles reményében beljebb hatolunk a jégmezőben. Sajnos a medvék fő táplálékával, a gyűrűsfókákkal (*Phoca hispida*) már nincs ilyen szerencsénk. Hiába távcsövezünk egész nap, sőt a nappali világosságban tündöklő éjszakában is, csak nagyon messziről veszünk észre pár példányt.

Nincs szerencsénk a grönlandi bálnákkal (*Balaena mysticetus*) sem. A Spitzbergáktól 74 kilométerre nyugatra érjük el Európa kontinentális talapatát, ahol a felfelé áramló hideg vizek a nyári időszakban itt táplálkozó közönséges bálnák (*Balaenoptera physalus*) gyülekezőhelyei. Látunk is belőlük párat, de hajónk utasainak a legnagyobb örömet a nagyobb rokon, a kék bálna (*Balaenoptera musculus*) megpillantása okozza.

Földünk legnagyobb állata persze nem sokat mutat magából. A felszínre emelkedő bálnák kilégzése során keletkező magas párafelhő látványos, de az állatból csak egy nagy hátat lehet látni. Hátúszója szinte teljesen elcsökevényesedett, farokúszóját pedig még merüléskor sem nagyon mutogatja. Az egykoron a vadászat miatt a kipusztulás szélére került csukabálnák (*Balaenoptera acutorostrata*) pedig errefelé annyira óvatosak, hogy csupán másodpercekig maradnak a felszínen, így belőlük még ennyit sem látunk.

SZÁZ ROZMÁR, TÍZEZER CSÉR

Utunk vége felé a rozmárokkal már biztosra megyünk, mivel köztudott, hogy a hímek gyakran az I. Károly angol királyról elnevezett Prins Karls Forland-sziget belső részén, 88 kilométer hosszan húzódó tengerszorosban, a Forlandsundetben keresnek menedéket. A száztágú rozmárkolóniát gyalogosan közelítjük meg. A biztonság kedvéért itt is be kell tartanunk a 30 méteres távolságot, illetve a portyázó jegesmedvék miatt fegyveres őrköt állít mellénk az expedíciós csapat. A távolság betartásáról csupán a rozmárok nem tudnak, a part menti sekély vízben játszadó növények érdeklődve úszkálnak a közelünkben.

Utunk utolsó partraszállására a nyugati part 428 méteres hegye, az Alkhornet lábánál kerül sor. A madarak nemzetközileg is jegyzett, fontos költőhelyén járunk, ahol a sziklaszirtek közel tízezer fészkelő sarkicsér-párnak nyújtanak fedezéket. A fészkekből kieső tojásokra és fiókákra sarki rókák vadásznak, de a velük való találkozás ezúttal is elmarad. A közöttünk legelésző rénszarvasok és a szomszédos partszakaszon árválkodó bezárt szénbánya furcsa kontrasztot alkot, és mindannyiunkat elgondolkodtat ennek az egyedülálló élővilággal büszkélkedő szigetvilágnak és a sarkvidéknek a jövőjéről

BUZÁS BALÁZS
balazsbuzas.com
A szerző felvételei

A Forlandsundet sekély vizében pihenő atlanti rozmár

A BAZALTTAVAK MADARA

Néhány éve kezdtek el terjedni az interneten egy feltűnően szép vöcsökfaj extravagáns, sokszor mulatságos mozdulatokkal tarkított násztáncáról készült videók, amelyek gyakran vicces mémekben is feltűntek. Ez az Argentína Santa Cruz tartományában élő csuklyás vöcsök (*Podiceps gallardoi*), helyi nevén macá tobiano, melyet csak 1975-ben fedeztek fel a tudomány számára. A nászruhás vöcsök kivétel nélkül mind nagyon látványos megjelenésű madarak, ez a faj azonban kiemelkedően gyönyörű. Nyaka és testoldala hófehér, pofája és tarkója fekete, homloka és szemöldöksávja fehér, felmereszthető fejtollai pedig narancsbarnák. Szeme ragyogó smaragdörös a mi feketenyakú vöcsökünkhöz hasonlóan, amellyel a testmérete is megegyezik. Téli tollazata a vöcsökre jellemzően sokkal egyszerűbb, valószínűleg azért is maradt sokáig felfedezetlen, mivel a vele egy élőhelyen elforduló ezüstvöcsöktől ilyenkor nem könnyű megkülönböztetni.

HÉTSZÁZÖTVENEN MARADTAK

Szinte kizárólag Argentína déli részén fordul elő, költőhelyei a patagóniai sztyeppék 800-1500 méteres tengerszint feletti magasságban elhelyezkedő fennsíkain található bazalttavak. A te-

let a keleti partvidék déli részein lévő Coyle, Gallegos és Chico folyó torkolataiban tölti. Argentínán kívül mindössze néhány helyen, például Tüzföldön és Chilében figyelték meg. Súlyosan veszélyeztetett, csökkenő állományú faj. 1997-ben még 3000–5000 példány körülire becsülték az egyedszámát, azóta azonban ez a szám több mint 80 százalékkal csökkent. Mára mindössze 750 csuklyás vöcsök maradt a világon. A számos veszélyeztető tényező közül az egyik legfontosabb az éghajlatváltozás, amely nagyban befolyásolja az élőhelyét, hiszen az említett bazalttavak vízszintje jelentősen csökkent, több teljesen ki is száradt. A különböző betelepített állatfajok negatív hatását is meg kell említeni: az amerikai nyérc olyan hatékony ragadozó, hogy akár teljes vöcsöktelepeket képes elpusztítani (a védelmi program keretében intenzíven csapdazzák őket), a szívárványos pisztráng pedig mint táplálékkonkurens jelentős. Az őshonos madárfajok közül említésre érdemes a déli sirály (a mi dolmányos sirályunkhoz hasonló méretű), amely elsősorban a fészkeket fosztja ki. Az egyre több tavon megtelepedő patagóniai gőzhajóréce rendkívül agresszívan védi a területét, nekítámad a vöcsökfiókáknak és az öreg madaraknak is. A már említett ezüstvöcsök pedig a csuklyással megegyező élőhelyigényével jelent konkurenciát.

Terepen készült akvarellvázlat

EGYEDÜL NEM MEGY

Patagónia és Tüzföld élővilága, természeti környezete mindig is vonzott, évek óta terveztem eljutni oda. Egy-két éves készülődés után végül idén januárban három barátommal összehoztunk egy túrát. Saját, jól felszerelt terepjárókkal terveztük meg az utat, amelyeket Uruguay fővárosába, Montevideóba szállítottunk át konténerekben. Mivel csak az egyik gépkocsi érkezett meg időben, ezért sajnos külön-külön jártuk be ezt a hatalmas, körülbelül 8000 kilométeres útvonalat.

A túra legfontosabb célja a csuklyás vöcsök volt, ezt a madarat mindenképpen szeretnénk volna minél jobban megfigyelni, de elsősorban a násztáncára voltunk kíváncsiak. A telelőterülete könnyebben megközelíthető, ott egyszerűbb lett volna megtalálni, azonban a tollazata ilyenkor nem annyira látványos, és a násztevékenységről is lemaradtunk volna. A költőterületének meglátogatása azonban helyi segítség nélkül lehetetlen lett volna. Ennek fő oka, hogy minden évben másik tavon bukkan fel a vízszint, a vízminőség, a növényzet állapotának függvényében, tehát tűt kereshetünk volna a szénakazalban. További nehézség, hogy ezek a tavak szinte kivétel nélkül magánterületeken helyezkednek el, ahova csak előzetes egyeztetéssel lehet belépni.

Természetfestői, illusztratori munkám egyik hatalmas pozitívuma, hogy szinte az egész világra kiterjedő kapcsolati hálóra tettem szert az évek során, számtalan kollégával tartom rendszeresen a kapcsolatot. Egy argentin illusztrátorral is hosszú ideje leveleztem már, sőt, egy-egy festményünket el is cseréltük egymással. Őt kerestem meg a vöcsökkel kapcsolatban is (ilyen madarat legnagyobb megdöbbenésemre még soha nem látott). Segítségével sikerült kapcsolatba lépnem a Programa Patagonia szervezettel, amely aktívan védi ezt a fajt (Proyecto Macá Tobiano), és ahol több barátja is dolgozik. Ez a csapat már a költési időszak előtt elkezdte követni a vöcsökök mozgását, és igyekszik megtalálni azokat a tavakat, melyeken az adott évben fészkelés várható. A terület nagy része autóval járhatatlan, ezért hatalmas távokat kell gyalog megtenniük a kutatóknak, és a legzordabb időjárási körülmények között is gyakran sátrakban kell lakniuk.

HUSZONÖT CSUKLYÁS VÖCSÖK

Január közepén hagytuk el Buenos Airst (ez az ottani nyár dereka), és négy nap madarászással tarkított autózással értünk el a megbeszélt helyre, az Estación Biológica Juan Mazar Barnett nevű természetvédelmi központba (amely egy fiatalon, mindössze 37 évesen elhunyt argentin ornitológusról kapta a nevét). Itt találkoztunk a vöcsökprogram munkatársaival és önkénteseivel (évente átlagosan harmincötven csatlakoznak így a munkához). Egy éjszakát töltöttünk itt, számos érdekes információval gazdagodtunk a vöcsökről és a védelmi munkákról. Másnap délelőtt indultunk el két vezetőnkkel a Strobel-platóra, amelyre a feljutás speciális terepjárót igényelt, ugyanis sok helyen út nélküli terepen kellett haladnunk, és egyszer egy sekélyebb, széles folyón is át kellett kelniük. Egy helyi pásztorok által épített és használt kunyhóban várt bennünket az önkéntesek kisebb csapata, velük mentünk fel az egyik közelben lévő bazalttóhoz még a késő délutáni órákban. Itt nyílt alkalmunk megfigyelni körülbelül 25 csuklyás vöcsököt egy háromszázas ezüstvöcsök-csapatban. Több órát töltöttünk velük, fotókat, videókat készítettünk, és nekem sikerült néhány akvarellvázlatot is festenem. Mivel ezen a tavon nem került sor költésre, így intenzív násztevékeny-

A bazalttó, ahol a vöcsöket sikerült megfigyelniük

Ezüstvöcsök és csuklyás vöcsök vegyes csapata a tavon

Csuklyásvöcsök-pár

séget nem volt alkalmunk megfigyelni. A rendkívül összetett, több mozdulatsorból álló násztáncnak mindössze néhány elemét sikerült látni, ezek közül a legérdekesebb az volt, amikor a hím a víz alól felhozott egy növénydarabot, a párja mellé fektette, majd a vízből kiemelkedve, a mellüket egymásnak vetve, fejüket forgatva táncoltak a madarak. De lenyűgöző volt figyelni azt is, ahogy a többszázas vöcsökcsapat szinte varázsütésre, együtt bukott a víz alá.

Ezeket a tavakon egy másik, szintén kis állományú, veszélyeztetett faj, a Magellán-lile is fészkel (ez itt egy félezer példány alatti partimadár faj), amelyet végül a túra során Tűzföldön sikerült megfigyelnünk.

Mivel az időjárás-előrejelzés szerint csapadék volt várható a következő napon, csak egy éjszakát töltöttünk ezen a bázison. Tudtuk, hogy az a folyó, amelyen visszafelé is át kellett kelniünk, már kisebb esőzés hatására is jelentősen felduzzad, nem akartuk bevállalni, hogy több napra fent ragadunk a platón.

Barátaink, akik késve indultak el Buenos Airesből, már nem ugyanezen a tavon, hanem egy másik területen tudták a vöcsököket megfigyelni, mivel az általunk látott csapat addigra továbbállt.

PUMÁVAL IS TALÁLKOZTAM

Bár igen rövid volt a látogatásunk, mégis hihetetlen, kivételes lehetőségünk adatott ennek a különleges madárfajnak a megfigyelésére természetes élőhelyén. A faj jövője elég bizonytalan, mivel az utóbbi öt-hat évben nem volt sikeres költésük. Ennek fő oka, hogy a fészkepítéshez egyetlen süllőhínárfajt használnak fel. Ez a növény csak virágzáskor emelkedik fel a víz felszínére, ekkor van lehetőség a felhasználására. Ám a virágzás ezeken a platókon lévő tavakon évek óta elmaradt (idén sok helyen nagyon megkésve, de virágzott). Érdekes módon más tengerszint feletti magasságban nem jellemző ez a probléma, így az alkalmazkodóképesebb ezüstvöcsöknél nem tapasztaltak ilyen elmaradásokat. Mint utólag megtudtuk, sajnos az idei

Puma, mely egy domb tetejéről tartott szemmel bennünket

költési szezon sem volt eredményes, mindössze nyolc csuklyásvöcsök-fióka kelt ki, közülük hármat a gőzhajórecék miatt ki kellett menekíteni, és mindháromat sikeresen visszaengedték a természetbe. Mivel hosszabb élettartamú fajról van szó, ezeknek az eredménytelen éveknél a hatását az állományra még nem lehet érzékelni. A világon összesen 21 vöcsökfaj él, ebből négy veszélyeztetett (kettő súlyosan). További három faj az utóbbi ötven évben halt ki.

A platón a célfajunk mellett több érdekes madárral találkoztunk, például a patagóniai és szürkebegyű homokjáróval, a partimadarak közé tartozó fajcsoport két tagjával. Mivel ez a kedvenc madárcsoportom, megemlítem még a szintén ide tartozó vörösnyakú lile megfigyelését. A vöcsökös tó felett pedig egy andoki kondor tette tiszteletét.

A madarak mellett a macskaféléknek is nagy rajongója vagyok, úgyhogy a természetvédelmi központból távozásunkkor hatalmas élmény volt két puma nappali megfigyelése. Mint kiderült, a központ dolgozói csak egy-két évente találkozhatnak ezzel a nagyra nőtt macskával, amelynek fő zsákmányállata, a guanako azonban nagyon is gyakori ezen a vidéken.

KÓKAY SZABOLCS
A szerző akvarellje és felvételei

Hazai KITEKINTŐ

SZENZÁCIÓS SZAPORULAT MISKOLCON

A Miskolci Állatkert természetes erdei környezete kiváló életret biztosít Eurázsia különféle patásainak, köztük igazi ritkaságoknak is. Az egyik ilyen faj a közép-ázsiai gímszarvas (*Cervus hanglu bactrianus*). Ez az állat mind a természetben, mind az állatkertekben igazi ritkaságnak számít. Eredeti élőhelyén, amely elsősorban az Amu-darja és Szir-darja folyó artéri erdeit foglalja magába, az ezredforduló környékén alig 350 egyede élhetett. Ma már mintegy 4000 egyedre becsülik az állományát. A faj európai tenyésztési programjának (EEP) keretében is mindösszesen 10 intézmény 42 egyedét tartják nyilván. Magyarországon kizárólag a Miskolci Állatkertben lehet vele találkozni.

A Miskolci Állatkert legifjabb közép-ázsiai gímszarvasborja idén májusban, mintegy 8 hónapos vemhesség után jött a világra. Anyja Csehországból, a chomutovi Zooparkból, míg apja a berlini Tierparkból érkezett Miskolcra. A borjú várhatóan másfél-két éves koráig marad a csanyiki intézményben, ezt követően kerülhet majd ő is Európa valamely másik állatkertjébe.

Fotó: Veress Tamás

A Budapesti Állatkertben nemrég egy ritka, eredetileg Dél-Amerikában honos majom született. Melyik fajról van szó?

A helyes megfejtés az alábbi kérdésekre adott helyes válaszokhoz tartozó betűcsoportokból állítható össze.

1. Mely madarakat nevezik tollas majmoknak?

AR: Papagájokat TÖR: Varjúféléket BÓ: Tinamukat

2. Melyik a legkisebb majomfaj?

PE: Törpe cercóf ANY: Törpe selyemmajom BI: Mókusmajom

3. Melyik majomfaj él Afrikában?

TÁS: Hulmán OR: Aranyhasú mangábé GIB: Sátánmajom

4. A felsoroltak közül melyik faj monogám?

OSZ: Fehérkezű gibbon RAL: Zöld pávián CSUK: Rhesus makákó

5. Az alábbi három faj közül melyik él Afrikában?

LYÁS: Bögőmajom LÁN: Berbermajom LI: Nagyorrú majom

6. Hajdan egy majomfaj szőréből drága bundát készítettek. Melyikéből?

MA: Zászlósfarkú gereza AP: Mocsári cercóf KÖR: Tibeti makákó vagy más néven kolobusz

7. Melyik majomfaj él a Budapesti Állatkertben a Nagyszikla oldalában kialakított kifutóban?

JOM: Galléros pávián PEL: Feketeorrú huszármajom BE: Jávai langúr

REJTVÉNY

A megfejtést kérjük magazinunk szerkesztőségének e-mail-címére (info@allatvilagmagazin.hu) vagy postai címére (2521 Csolnok, Tölgyfa u. 5.) megküldeni név, cím, telefonszám feltüntetésével.

(A lapból nem szükséges kivágni a rejtvényt.)

Beküldési határidő:

2025. október 25.

Kérjük, a borítékon vagy levelezőlapon tüntesse fel, hogy melyik lapszám megfejtését tartalmazza!

A nyereményjáték során a helyes megfejtést beküldők közül három nyertest sorsolunk ki, akik értékes könyvjutalomban részesülnek a Fővárosi Állat- és Növénykert kiadásában megjelenő *Állatkerti kötetek a természetért* című sorozatból.

Azok között, akik a 2025. évi 1–6. lapszámok valamennyi rejtvénytárgyátára helyes megfejtést küldenek be, főnyereményként egyéves állatkerti belépőt sorsolunk ki 2026 januárjában. A nyereményjáték szabályzata és a szerencsés nyertesek névsora a magazin honlapján olvasható (www.allatvilagmagazin.hu).

ÉSZAK-AMERIKA KÜLÖNLEGES EMLŐSEI

Észak-Amerika állatvilága sok érdekességet tartogat az európai utazó számára. Ha van némi elszántságunk, amihez kis szerencse is társul, akkor több különleges fajt viszonylag könnyen megfigyelhetünk. Közülük mutatunk be négyet, amelyekkel az elmúlt években tett utazásaink során volt alkalmunk találkozni.

Biológusok számára figyelemre méltó csoportot alkotnak az erszényesek, amelyek az emlősállatok önálló evolúciós ágát képviselik. Nevüket arról kapták, hogy a fiatal állatok rendkívül fejletlenül jönnek a világra, és egy erszénynek nevezett képződményben töltik „gyermekkoruk” tekintélyes részét. Bár egykor az erszényesek széles körben elterjedtek voltak az összes földrészen, mára nagyrészt Ausztráliába és Dél-Amerikába szorultak vissza. Nem csoda tehát, hogy izgatottan vártuk, hogy találkozhassunk az északi oposszummal (*Didelphis virginiana*), amely egyike az Észak-Amerikában található két erszényesállat-fajnak.

Az északi oposszum 60-90 cm hosszúságú, testtömege meghaladhatja az 5 kg-ot. Feje megnyúlt, állkapcsában 50 hegyes fog sorakozik. Nagy fülei és kedves fekete szemei vannak. Bundája fehér vagy szürke (az oposszum szó jelentése az amerikai őslakosok nyelvén: fehér állat), bár sötétebb színváltozata is létezik. A farka hosszú és szinte kopasz, fára mászás közben ügyesen ragadja meg vele az ágakat.

Eredetileg Mexikó és az USA délkeleti részeinek lakója volt, elsősorban olyan erdőké, ahol elérhető közelségben volt folyóvíz. Mivel több helyre is betelepítették, és ügyesen kihasználja az emberi települések előnyeit, ma már a nyugati partvidéken és Kanada déli részén is megtalálható. Elsősorban éjjeli állat, főként napnyugta és napkelte között jár táplálékot keresni, de télidőben napközben is aktív lehet. Különböző növényi részeket, kis testű állatokat és dögöt fogyaszt, de az ember szemetéből is előszeretettel válogat. A nappalt többnyire föld alatti üregben, faodúban, sziklák közti hasadéokban vagy épületek zugaiban tölti, amelyet levelekkel és ágacskákkal bélel ki. Többé-kevésbé nomád életmódot folytat, vagyis egy territóriumon rendezkedik be, ahol néhány hónapot tölt, majd elköltözik. Többnyire magányos életet él, a párzási időszakot leszámítva általában agresszívan reagál, ha egy fajtársával összeakad. A legújabb kutatások azonban rámutatnak, hogy társas életmódja ennél lényegesen bonyolultabb lehet, de a részletek még ma sem ismertek

Az északi oposszum mókás látványt nyújt a kicsinyeivel
Fotó: Shutterstock

igazán. Annyi azonban bizonyosnak tűnik, hogy a szagjelek fontos szerepet töltenek be a kommunikációjában.

Ha az oposszumot támadás éri, bátran védekezik, de az is megesik, hogy más taktikát alkalmaz. Ilyenkor halottnak tettet magát, akár órákon át is képes mozdulatlanul feküdni az oldalán enyhén tátott szájjal, meggyőzően alakítva a hullát. Ha ellensége elveszti az érdeklődését, és odébbáll, idővel az oposszum is „életre kel”, és folytatja a tevékenységét. Amerikában a „megjátssza az oposszumot” kifejezés (play the possum) azt jelenti, hogy valaki halottnak tettet magát.

Az oposszumnak van még egy szuperképessége: mivel a véreben a kígyómérgek ellen hatásos anyag kering, ha megmarja egy mérges kígyó, például egy csörgókígyó, az meg se kottyán neki.

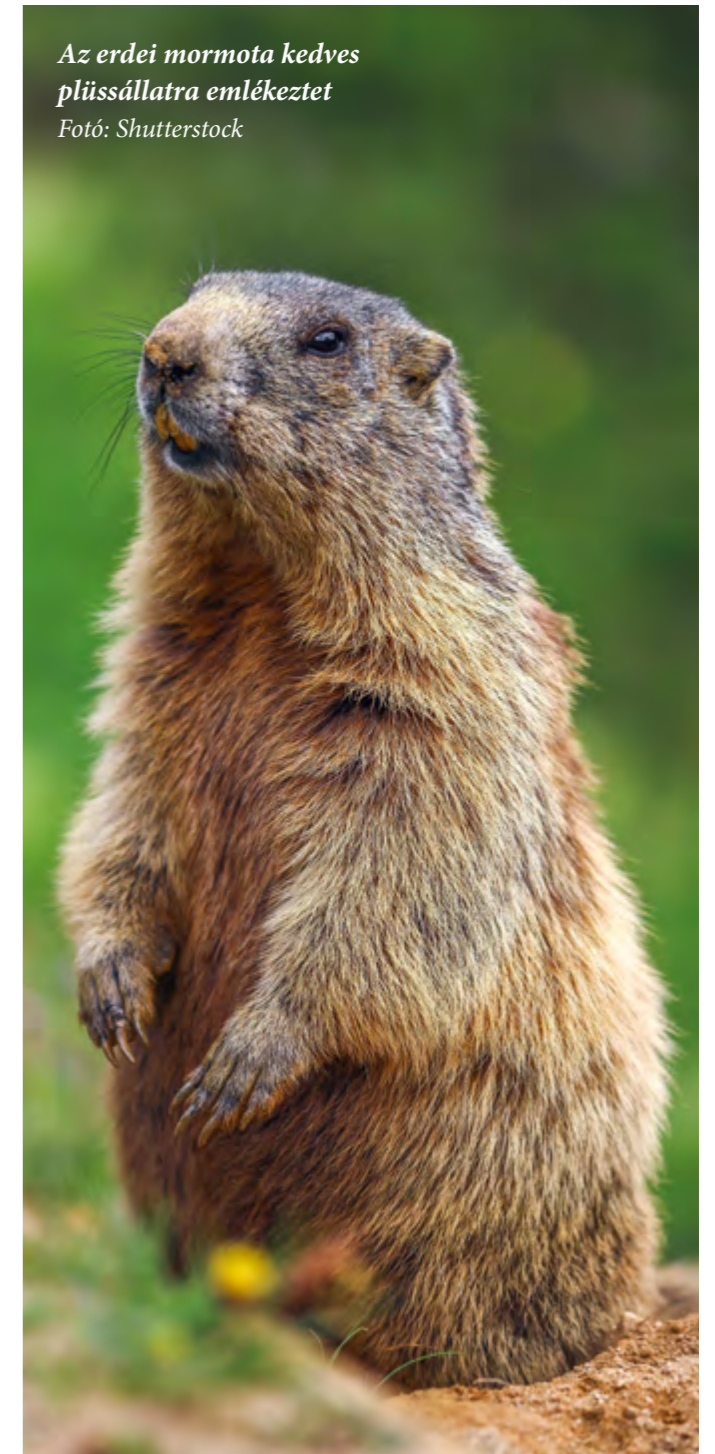
Az újszülött oposszumok aprók és fejletlenek, testhosszuk mindössze 1 cm, testtömegük még a negyed grammot sem éri el. Világrajövetelük után a saját erejükből azonnal el kell jutniuk anyjuk erszényébe, ahol rögzülnek az egyik mellbimbóhoz, és nagyjából két hónapon keresztül le sem válnak róla. Később már időről időre elhagyják az erszényt, de még jó ideig az anyjukkal maradnak. Ilyenkor kifejezetten mókás látványt nyújt az akár tucatnyi kölyök, amely a szülője hátán utazgat.

SZOMSZÉDAINK, A MORMOTÁK

Amerikai tartózkodásunk alatt lakásunk az egyetemi campus szélén, közvetlenül a botanikus kert mellett volt. Hamarosan kiderült, hogy különös szomszédaink vannak. Nem messze tőlünk, a fák között zömök, barna állatokra lettünk figyelmesek. Ha közelebb mentünk, azonnal eltűntek föld alatti járatukban, és csak akkor merészkedtek elő, ha ismét biztonságban érezték magukat. A kifejlett erdei mormoták (*Marmota monax*) mellett tavasztól többször megfigyelhettük az az évi fiatal állatokat, szüleik miniatűr másolatait is. A várost jobban megismerve aztán más helyeken is rábukkantunk mormoták által sűrűn benépesített részekre, és mindig örömmel figyeltük ezeket a kedves, plüssjátékokra emlékeztető állatokat.

Az erdei mormota 40-70 cm hosszú, zömök testalkatú, barna bundájú, testtömege akár a 6 kg-ot is meghaladhatja. Az USA keleti felén és Kanada jelentős részén elterjedt, ahol erdőkben és mezőgazdasági területeken él, de városokban is mindennapos látvány.

Az erdei mormota életének jelentős részét a földfelszín alatt tölti. Szorgos munkával járatrendszer épít ki, amelynek hossza néha a 15-20 m-t is elérheti. Egy-egy járatához több bejárat, vészkijárat, kamra és még „mosdóhelyiség” is tartozik. Egy üregben mindig csak egy mormota lakik, a szaporodási időszakot és az utódnevelést leszámítva nem szeretik egymás társaságát, inkább a magányt kedvelik. Főként növényeket fogyasztanak, állati eredetű táplálékot csak elvétve vesznek magukhoz. Napközben aktívak, leginkább reggel és késő délután, de ha úgy adódik, sötétben is szívesen eszegetnek. Nyár és ősz folyamán igyekeznek sok tartalék tápanyagot felhalmozni a testükben, hogy a szűkös téli hónapokat könnyebben átvészeljék. A hideg beálltával a téli szállásukra, azaz a hibernációhoz külön előkészített üregbe vonulnak vissza, és növényekkel jól kibélelt

Az erdei mormota kedves plüssállatra emlékeztet
Fotó: Shutterstock

kamrájukban téli álomra hajtják a fejüket. Testhőmérsékletük csökken, szívverésük, légzésük üteme lelassul.

Az erdei mormotával kapcsolatban elterjedt vélekedés, hogy ez az állat minden év február 2-án előbújik föld alatti odújából, és „megjósolja”, hogy milyen lesz az időjárás. Ha napos az idő, akkor meglátja a saját árnyékát, és visszabújik a föld alá; ekkor további másfél hónapos kemény tél várható. Ha viszont az ég felhős, a mormota nem vet árnyékot, ami a hagyomány szerint annak a jele, hogy hamarosan beköszönt a tavasz.

Bár a mormota időjárás-előrejelző képességét tudományosan nem sikerült megerősíteni, az kétségtelen, hogy az amerikai Közép-Nyugaton februárban ébred téli álmából, és a hímek rögtön igyekeznek is párt találni maguknak. Az utódok áprilisban jönnek a világra, és két hónaposan már képesek önállóan gondoskodni magukról.

BANDITÁK SZABADLÁBON

Kétség sem férhet hozzá, hogy a mosómedvék (*Procyon lotor*) Amerika legnépszerűbb állatai közé tartoznak. A szürke bundájú, gyűrűs farkú, bankrablók maszkjához hasonló arcmintájú állatok számos mese fő- vagy mellékszereplői. Legismertebb szokásuk, hogy megmossák az ételmüket, egyszerű félreértésen alapul. A mosómedvék tipikus mindenevők, sokféle táplálékot elfogyasztanak, de kedvenc csemegéik közé tartoznak a rákok, kételtűek és halak. Mivel rendkívül fejlett a tapintásuk, a sekély vízben elejtett zsákmányt sokszor még alaposan megforgatják, megtapogatják. Erről a viselkedésről hitték azt az első megfigyelők, hogy megtisztítják a táplálékukat. A tévedést az állatkerti megfigyelők is megerősítették. Gyakran beszámoltak arról, hogy a mosómedvék a kapott táplálékot nem fogyasztják el azonnal, hanem a vízestáljukba dobják, majd kihálásszák. Az etológusok szerint ezzel a viselkedéssel a természetes készletüknek engednek, hogy imitálják a vízben való halászatot.

A mosómedve legjellemzőbb élőhelyei az olyan erdők, ahol valamilyen folyó- vagy állóvíz található a közelben. Ugyanakkor a faj mára az ember által lakott településeket, még a sűrűn lakott nagyvárosokat is meghódította. Éjszakai állat, a nappal általában faodvakban, egyéb üregekben, vagy fák ágvillaiban meghúzódva tölti.

Mosómedvével a szabad természetben először Kanadában találkoztunk, egy montreali parkban egy példány éppen egy kuka környékén próbált valami ehetőt találni. Az USA-ban viszont, bár a faj igen gyakori, sokáig nem akadtunk vele össze. Csak egy patak partján láttuk aprócska mancsai nyomát. Végül aztán az egyik éjjeli sétánk során szerencsénk volt. Zajt hallottunk

az aljnövényzetben, majd néhány másodperccel később már a fák lombkoronájából érkeztek a hangok. Amikor zseblámpánk fénye az ágak közé hatolt, három szempár meredt ránk: három fiatal mosómedvekölő üldögélt egymás mellett, feszülten figyelve, és arra várva, hogy a gyanús alakok távozása után tovább játszassanak. Harmadszorra Costa Rica-i körutunk során futottunk össze egy mosómedvével, amint éppen a szállásunk kertjében kutatott élelem után.

*A mosómedve kiválóan tud fára mászni
Fotók: Shutterstock*

A csíkos szkunk feltűnő bundája figyelmeztetés az esetleges támadók számára

Fotó: Shutterstock

A VEGYI FEGYVERKEZÉS NAGYMESTERE

A csíkos szkunk, más néven bűzösborz (*Mephitis mephitis*) Észak-Amerika egyik legismertebb állata. Mexikó északi részétől Kanada déli feléig terjedt el. Nagyjából házi macska méretű, hossza 50-80 cm, a tömege általában 3-6 kg között változik.

A hírnevét annak köszönheti, hogy farkának tövében két bűzmirigy van, amelyből borzasztó szagú váladékot képes a támadó felé fecskendezni. Akár 3-4 m távolságra is képes kilőni, és ha valakit eltalál, az sohasem fogja elfelejteni az élményt. Ugyanakkor a bűzlő anyag nem áll korlátlanul rendelkezésére, így tehát takarékoskodik vele. A legjobb megoldás, ha az elleniséget már jó előre figyelmezteti, hogy nem érdemes kikezdeni vele, mert borzalmas vegyi fegyverrel rendelkezik. Éppen a figyelmeztetést szolgálja a bűzösborz feltűnő mintázata: testének alapszíne fekete, a feje teteje fehér, hátoldalán két széles fehér csík húzódik végig, egészen a bozontos farkáig. Az üzenet jelentése egyértelmű: ha támadni próbálsz, nagyon megjáród.

„A bűzösborz, úgy látszik, annyira tudatában van borzalmas fegyverének, hogy viselkedésében nyoma sincs a féltékenységnek vagy a gyávaságnak”, olvashatjuk Alfred Brehm könyvében.

Meg tudjuk erősíteni, hogy a szkunk magabiztos állat. Egy alkalommal egy mezőgazdasági területen figyeltük meg, amint száraz növényeket szedett össze, és azokat a hasa alatt összefogva szállította a föld alatti járatába. Máskor a közelünkben keresgélte táplálékot, de félelemnek a legkisebb jelét sem mutatta. Amikor harmadszor találkoztunk vele, akkor éppen barátkozós hangulatban volt, és egyenesen felénk közeledett, mintha csak szeretett volna jobban megismerkedni velünk. Lehet, hogy nem akart fenyegetni, mi mégis jobbnak láttuk, ha

óvatosan visszavonulunk. Úgy hírlík ugyanis, hogy a szkunk kifejezetten jól céloz, és váladéka nemcsak orrfacsaróan büdös, de szembe jutva komoly irritációt és ideiglenes vakságot is okozhat.

Saját maguk is tudnak üreget ásni, de alkalomadtán elfoglalják más állatok elhagyott lakhelyét, vagy faodúban, hasadékokban, épületek alatt húzzák meg magukat. A szaporodás ideje tél végére vagy tavasz elejére esik. Általában hat kicsi jön világra május-június táján, s egy darabig a lakhely védelmében maradnak, egy idő után azonban már elkísérik anyjukat az éjjeli táplálékszerző körutakra. Ősszel vagy a következő év tavaszán kezdenek önálló életet.

A szkunk vegyesen fogyaszt állati és növényi eredetű táplálékot, de leginkább rovarokkal és más ízeltlábúakkal táplálkozik. Télen visszahúzódik a búvóhelyére, testhőmérséklete kissé csökken, és nagyrészt a zsírtartalékaiból él. Valódi téli álmat nem alszik, időről időre előjön táplálkozni.

Bár a szkunk leggyakrabban fekete-fehér csíkos, számos színváltozata is létezik. Montrealban egy éjszakai séta alkalmával olyan egyeddel akadtunk össze, amelynél a két fehér hátoldali sáv szinte teljesen összeért, és léteznek majdnem teljesen fekete bundájú egyedek is. Egy friss kutatás érdekes összefüggésre világított rá: ahol a szkunknak sok természetes ellensége van, ott általában a hagyományos fekete-fehér mintázat az elterjedt, hiszen ez képes leghatékonyabban elriasztani a támadókat. Ezzel szemben gyakoribbak a rendhagyó mintájú példányok ott, ahol alig akad ellenségük, hiszen ott nem jár nagy kockázattal, ha kevésbé egyértelmű a riasztó jelzés.

DR. ERDŐS LÁSZLÓ – TOLNAY DOLLY

A kanalasgém fészektelepei a Gátéri Fehértó mellett a közeli Péteri-tavon és a Csaj-tavon is rendszeresen kialakultak

ALIG ISMERT SZIKES TAVUNK

A GÁTÉRI FEHÉRTÓ

A „tó”, amelyet bemutatni készülök, jelenleg alig nevezhető tónak, hiszen néhány nappal ezelőtt, legutóbbi látogatásom alkalmával, terepjáróval is bejárhattuk a medrét. Lassan gurulva haladtunk autónkkal a nagyrészt száraz aljzaton, a bivalyok ellátására kitaposott csapáson. Itt-ott a mélyületekben ugyan volt némi víz, avagy nedvesség, amely odavonzotta a már „vonulásban lévő” vagy a költés után csoportokba verődő hazai madarakat, és sekély víz állt a medret átszelő vékony csatornák alján is.

A Gátéri Fehértó medrén Pálmonostora, Tömörkény és Gátér község osztozik. Ahogy évtizedekkel ezelőtt mesélték a helybéli öregek, egykor csónakkal jártak át Pálmonostoráról a néhány kilométerre lévő Tömörkénybe, ha éppen ott akadt dolguk. Méteres vagy mélyebb víz borította az egész medret az év nagy részében. Halászok éltek meg a Gátéri Fehértó vízvilágából.

Amióta magam is járom a tavat, 1970-től, azaz 55 éve, ilyen „hajózható” vizet már nem tapasztaltam. Mindössze sekélyebb víz volt a mélyebb részekben, és kisebb-nagyobb tócsák borították a meder külső övezetének mélyedéseit, a nádasoknak is jó körülményeket biztosítva. A későbbiekben, nagyjából az ezredfordulótól, csak egyre sekélyebb lett és egyre szárazabbá vált a tómeder.

A madarak azért nem hagyták el a területet, amely kedvelt élőhely maradt, és különböző madár csapatok váltják egymást egész éven át. A sekély víz gazdag gerinctelenfaunája táplálékot nyújt, a meglévő növényzet, a nádasok fészkelőhelyet biztosítanak. A fészkelésre megtelepedő madarak viszont már nem teljesen

ugyanazok, és főleg a mennyiségi viszonyokat illetően változott meg napjainkra a madártani kép. A fészkelő madártársulás fajösszetétele tehát lényegesen átalakult, nem is beszélve az egyes fajok mennyiségéről. Többségük helyi populációja csökkent vagy el is tűnt, néhány faj viszont növelte állományát.

A SZERKŐK VILÁGA

Visszatérve a múlt, 1970-es látogatásomkor, júniusban és július elején, a kormos szerkő (*Chlidonias niger*) mintegy harminc párból álló telepére bukkantam a Fehértó közepén, Pálmonostora határában. Abban az időben ez a faj még elterjedten költött az Alföldön, és országszerte máshol is, a nádassal is benőtt vizeknél. Költésben találtam Jászberény határában, a Hajta nádasában, de költött Albertirsán, a vasútállomással szemben lévő, náddal benőtt mélyedésben is, amely feltehetően egykori kubikgödör maradványa lehetett. A vizes mélyedést egyébként még azokban az években szeméttel töltötték fel. Évtizedek óta

már nyoma sem látható. Az emberi kultúra, a „civilizáció” vagy épp az egykori „népgazdaság” az útjába eső kis tavat abban az időben még nemcsak lecsapolta, hanem fel is töltötte, hogy végleg eltűnjön, mint hitvány, értéktelen víz.

A kormos szerkő akkori nagy számára mi sem jellemzőbb, mint hogy 1970 májusának elején, a tavaszi átvonulás idején, ezret meghaladó mennyiségben szálltostak és libegtek a közeli Péteri-tó vize felett szitakötőkre és más rovarokra vadászva. Köztük néhány tucat volt csupán a fattyúszerkők (*Chlidonias hybridus*) száma, és mindössze néhány volt a fehérszárnyú szerkő (*Chlidonias leucoptera*). A kormosok száma viszont mára megfogyatkozott, helyettük a fattyúszerkő vált dominánssá, amely a fészkelő szerkő szerepét is átvette itt, és a környékbeli szikes tavakon.

GÓLYATÖCS-GYÜLEKEZET

Az ezredforduló, a 2000-es év vizes tavaszt hozott. Hirtelen országszerte megnőtt a gólyatöcs (*Himantopus himantopus*) fészkelőállománya, amely az akkori felmérések és becslések szerint rekordnagyságú volt, az ezer párt is megközelítette. A korábban csak a Duna-Tisza közi szikes tavakra jellemző hosszú lábú „kis gázló” a nyírségi belvizeken és a Dunántúl egyes vizein is megtelepedett. A Gátéri Fehértavon is megnőtt a fészkelők száma, mint Jaszenovics Tibortól, az akkori természetvédelmi őrtől megtudtam, harminc gólyatöcspár fészkel itt.

Negyedszázaddal később, vagyis az idén – június végén –, már a költés utáni gyülekezés időszakában jártam a területen Fangju Shen tajvani ornitológusnak mutatva meg a madárrezervátumot. A fiatal kutató Európa madárvilágának tanulmányozása végett járt kontinensünkön, s ejtette útba Magyarországot, és minden előfordulási adat, minden madártani jelenség érdekelte. A gólyatöcsnépesség június 24-én már túl a fiókanevelésen, csapatokba verődve tartózkodott a tófenék kiszáradóban lévő iszapos vagy tócsás mélyületeiben. A nagy csapatban felröppenő mintegy 54 példány látványa a hanghatásával együtt, lenyűgöző élményt nyújtott. Kicsit odébb szétszórta táplálkozó egyedeket is láttunk, összesen mintegy 107-et számláltunk a tómeder változatos madártömegében.

ÉNEKESMADARAK

Ugyan a mezei pacsirta is ott énekelt néhol a már kiszáradt tómeder felett, de most inkább a nádashoz és a réthez kötődő fajokról teszünk említést. A keskeny csatorna nádas sávja elegendő néhány pár nádi sármány (*Emberiza schoeniclus*) megtelepedéséhez. Nádszálla kiülve hallatta hangját itt is, ott is egy-egy fekete fejű hím. Énekük kellemes, mindig ugyanúgy hangzó rövid strófa.

Két ponton is hallottuk a foltos nádiposzáta (*Acrocephalus schoenobaenus*) énekét. Dala erőteljes, változatos és hosszan tartó, az ének csúcspontján 3-4 méter magasra felrepül a nádszállról, hogy így is hírt adva magáról, visszatelepedjen eredeti helyére. A nedves, szikes réten sárga billegetők (*Motacilla flava*) költöttek. A fészket már elhagyó fiókákkal még együtt tartott a család, rovarokra vadászgattak a keskeny nádsáv mentén.

A gólyatöcs szikes vizeink egyik karakterfaja. A 2000-es évvel kezdődően hazai állománya öröndetesen felszaporodott

A nádi sármány hazai állománya ugyancsak szenved a tavak kiszáradásától, hiszen a terület, ahol a nádas elveszti maga alól a vizet, madarunk számára megszűnik mint fészkelőhely

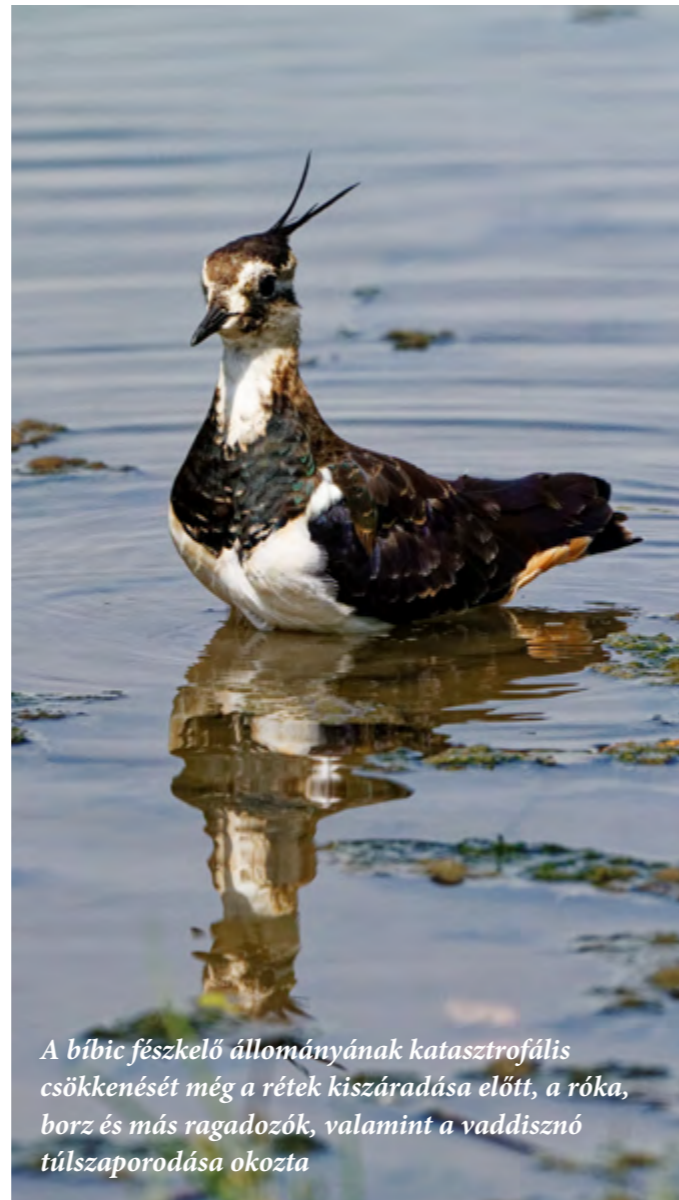
Az egykor a lábunk előtt lépten-nyomon felröppenő sárga billegető nedves rétjeink kiszáradásával mindenhol megritkult. A képen egy – még rövid farkú – fiatal példány látható

Az első visszatérő füstös cankók (*Tringa erythropus*) sokszor már június végén megérkeznek északi fészkelőterületeikről

Az aszályos időszak, a szárazság idevonzza a madarakat közelebb-távolra egyaránt, mivel itt még találnak némi vizet. Nagy számban voltak itt a költésben részt nem vevő „bandázó” fehér gólyák (*Ciconia ciconia*). Összesen 61 példányt számláltunk. Különös és szokatlan élmény volt közismert madarunkat ilyen nagy számban, tömegesen látni. Csapatban mozogtak a kanalasgémek (*Platalea leucorodia*) is, s nagy meglepetésünkre az egykori „tarvarjú” ritkának mondható rokonát is megpillanthattuk. Egy felnőtt tollruhás batla (*Plegadis falcinellus*) szurkálta hosszú, hajlott csőrrel a nedves iszapot a pihenő bíbicek között. Ez utóbbiak, rétjeink egykor elterjedt és gyakori madarai (*Vanellus vanellus*) már több helyen is háromszázat meghaladó számban pihentek a tómeder szikkadó aljzatán. Hiányzott azonban a bóbicek fészkelőtársa, a nála mindig ritkább, de az alföldi puszták népének kedvelt „lüttyő” madara, az ugyancsak a szikeseinkre jellemző nagy goda (*Limosa limosa*). Most rajta a sor – a széki lile és a székicsér után –, éppen ő a következő eltűnő fészkelő madárfaj! A hazai fészkelőpopuláció a szemünk előtt tűnik el országosan.

Kisebb bivalynyáj hasznosítja a tóalj növényzetét, szabadon legelhetnek a bekerített részeken, s dagonyázhatnak a gödrök mélyebb vizében. Népes seregélycsapat (*Sturnus vulgaris*) társul hozzájuk, a lábaiknál, a fűben keresgélve a rovarokat, vagy felszállnak a bivalyok hátára, hogy körülnézhesenek. A kerítések karóin díszes madarak, azúrkék tollazatú szalakóták (*Coracias garrulus*) üldögélnek. Ők nem igazán idevalók, nem a száraz tófenék madarai, csupán a bivalytrágyában fejlődő bogarak és más rovarok vonzzák ide őket.

A bóbicek fészkelő állományának katasztrofális csökkenését még a rétek kiszáradása előtt, a róka, borz és más ragadozók, valamint a vaddisznó túlszaporodása okozta

ŐSZI MADÁRVONULÁS JÚNIUSBAN

Megérkeztek viszont északról, a sarkvidék tájairól az első partimadár csapatok, tehát június végén Európában már elkezdődik az „őszi” madárvonulás. A többségük pajzsos cankó (*Calidris pugnax*). Csak tarka tollazatú, nászruhás hímeiket látunk. Érdeklődés, hogy ennek a fajnak a hímjei nem vesznek részt a költésben és a fiókák nevelésében, így a párzást követően, mivel a továbbiakban már nincs rájuk szükség, meg hogy felesleges jelenlétükkel ne fogyasszák a fiókák és a tojók elől a tundrák véges „táplálék bázisát”, a tojások lerakása után elhagyják a fészkelőterületet, s útnak indulnak telelőhelyeik felé, amelyek Nyugat-Afrikában találhatók.

A Gátéri Fehértó, akárcsak számos más szikes tavunk, egy pihenőállomás számukra a hosszú vándorúton. Már megtettek pár ezer kilométert, s itt pihennek meg néhány hétig, hogy erőt gyűjtsenek, felerősödjenek vonulási út vonaluk következő szakaszára. Más fajok is kedvelik őket, és szívesen társulnak népes csoportjukhoz. Ilyenek a helyben fészkelő piroslábú cankók (*Tringa totanus*), továbbá a kisebb termetű erdei cankók (*Tringa ochropus*) és a réti cankók (*Tringa glareola*). A két utóbbi szintén északról érkező vonuló faj.

A kiszáradó tófenék mélyedéseiben visszamaradt víz, amennyiben dús növényzet nővi be, elegendő a szárcsa számára, hogy lefészkeljen és kiköltse fiókait

A SAS LECSAP

A látszólagos nyugalmat hirtelen egy rétisas (*Haliaeetus albicilla*) zavarja meg. Minden madár a levegőben kavargó. Sasunk fordul egyet, távolabb lecsap, s már repül is el onnan – éppen felénk –, hátranyújtott karmai közt könnyedén tartva valamit. Széles, „lepedőszerű” szárnyaival erőteljesen szeli a levegőt, szinte menekül a területről, hiszen két-három erélyes bóbicek is ott van a nyomában. Nem messze előttünk repülnek el, így távcsővel jól kivehető, hogy egy szárcsát (*Fulica atra*) tart a karmaiban. Amint eltűnik, a madarak „megnyugszanak”, és visszaereszkednek a helyükre.

Mi is továbbállunk. Molnár László természetvédelmi őr még egy parlagi sas (*Aquila heliaca*) fészket mutatja, amelyben két, már nagyocskos tollas fióka lapul. Távolról nézzük az állványos távcsővel, hogy minél kevésbé zavarjuk őket a jelenlétünkkel. Az öreget egész idő alatt nem látjuk, ilyenkor a távolban ereszkednek le valahol, hogy ne hívják fel a figyelmet sem magukra, sem a fészkeikre.

Összesen 36 madárfajt számláltunk a Gátéri Fehértóon, ami kissé szegényes, de jónak számít a kétórás megfigyelés alatt, nem is beszélve az értékes fajösszetételről. Igaz, az év madara a bőjt

A parlagi sas néhány éve több párban is megtelepedett és rendszeres fészkelő madárrá vált a Gátéri Fehértó és a Péteri-tó tágabb térségében. A képen egy fiatal madár látható

réce, amely egykor mindennapos madár volt itt, ezáltal azonban nem mutatkozott. Ismerve a jelenlegi helyzetét, még lehet a területen 2-3 költő pár megbújva valahol, de mindinkább ritkulnak, hiszen a tavaszi vizek eltűnése, a szárazság és az erőteljes felmelegedés miatt egyre húzódnak észak felé fészkelni.

DR. BANKOVICS ATTILA
Szűcs László felvételei

PÓKOK AZ ÖTÖDIK KONTINENSEN

KÜLÖNBEK A HÍRÜKNÉL

Ausztráliában becslések szerint mintegy 10 000 pókfaj él, ám csak kis hányaduk jelent veszélyt az ember számára.

A pókok fontos szerepet játszanak a földrész ökoszisztémájában. Jelen vannak a városokban, kisebb településeken és a távoli lakatlan területeken egyaránt.

Tulajdonképpen minden pók mérges – mert még a legkisebb fajok is méreggel igyekeznek megölni zsákmányukat. A mérget egy marással ejtett seben át juttatják az áldozatba vagy védekezésül támadójukba. A mérge erőssége és hatása azonban igen eltérő. Ausztráliában azok a pókfajok a legveszélyesebbek, melyek marása neurotoxikus mérgeket juttat az áldozat szervezetébe. Ezek közül a legveszélyesebb a Sydney-tölcsérhálópók (*Atrax robustus*) és a vörös hátú fekete özvegy (*Latrodectus hasselti*). Sok más faj citotoxikus méreggel „dolgozik”, mely lokális szövetszövetkárosodást okozhat, de az emberre nézve nem jelent halálos veszélyt.

ISMERJÜK MEG ŐKET!

Kulcsfontosságú legalább egy alapszintű fajismeret, hogy rögvést meg tudjuk állapítani, melyik póktól szenvedtünk marást – ha egyáltalán ilyesmire valaha is sor kerülne. Megjegyzem, hogy több mint fél évszázados ausztráliai kóborlásaim során egyetlen pókmarást sem szenvedtem el.

A pókok általában vonakodnak marni, inkább menekülnek az ember közeléből. Csak kevés faj viselkedik agresszíven. Ausztráliában a mérgeük okozta anafilaxiás reakciók miatt a méhek, darazsak és nagy ritkán a szubtrópusi rablópoloskák nagyobb veszélyt jelenthetnek az emberi életre, mint a pókok. Az elmúlt évtizedek során több halálesetet regisztráltak, melyek az ilyen csípésektől származtak.

Sydney-tölcsérhálópók
támadó/védekező pózban

Fotó: Shutterstock

A vöröshátú fekete özvegy mérge ellen már vagy hét évtizede van ellenmég

Fotó: Shutterstock

Sok ausztrál póknak erős mérge van, de csáprágóik túl kicsik ahhoz, hogy hatékonyan behatoljanak az ember bőre alá. A kis fajok esetében még ha sikerül is egy-egy „befecskendezés”, a mérge hatása csak minimális.

TÁMAD, HA NEM VIGYÁZUNK

Ausztrália pókjai közül leghírhedtebb a Sydney-tölcsérhálópók. Talán ez a faj az egyetlen, amelyik provokálás nélkül is rátámadhat a hozzá túl közel merészkedő emberre. Kertészkedés közben könnyen előfordulhat ilyesmi. A nyitott fészkerben hagyott cipőbe is szívesen beköltözhet egy-egy egyed, a kerti fűdömedencék pedig valóságos pókcsapdaként működhetnek. A tölcsérhálós éjszakai kóborlásai során könnyen belepottyanhat a medencébe. Úszni ugyan nem tud, de a fenéken gubbasztva órákig életben maradhat oxigén nélkül – kellemetlen meglepetéssel szolgálva a reggeli fürdőzőnek.

Ez a pók megtermett jószág – akár négy centiméteres is lehet –, és roppant erős csáprágóival könnyen átharaphatja az ember bőrét, hogy az így okozott seben át befecskendezhesse a mérget. Ám az efféle baleseteknek manapság nincs halálos kimenetelük, mert a mentőknek, körzeti és kórházi orvosoknak mindig kéznél van az ellenmég. A hatékony ellenmég 1981-es kifejlesztése hatalmas áttörést jelentett, bevezetése óta nem regisztráltak halálos pókmarást.

A Sydney-tölcsérhálópók vitathatatlanul Ausztrália legveszélyesebb pókja, sőt mi több, gyakran emlegetik az egész Föld egyik legveszélyesebb pókjaként. Fényes, fekete teste, csípővasra emlékeztető, kiálló és hegyes szájszervei, agresszívan védekező testtartása azonnal felismerhetővé teszi. Ezek a pókok elsősorban Új-Dél-Walesben találhatóak, ahol a védett, nedves területeket kedvelik. Gyakran előfordulnak a kertekben, és a farakásokban is szívesen megtelepednek.

MARÁSA RITKÁN VÉGZETES

A vöröshátú fekete özvegy is egy erősen mérgező ausztrál pók, amelyet a nőstény hátán lévő feltűnő vörös csíkról lehet felismerni. Ezek a pókok Ausztrália-szerte megtalálhatók, általában korhadó fatörzsek odvaiban, fészerekben, kertekben és kültéri bútorokban laknak. Bár a csípésük ritkán végzetes, neurotoxikus mérgeük miatt intenzív helyi fájdalmat, duzzanatot, hányingert és izzadást okozhatnak.

Az 1950-es évek óta létezik hatékony ellenmég, amely jelentősen csökkentheti a csípések súlyosságát, főként, ha azt a sérültnek idejében beadják. A tölcsérhálópók okozta sérülések kezelésével ellentétben a vöröshátú fekete özvegy marása esetén kerülni kell a nyomásos rögzítő kötést, mivel az súlyosbíthatja a tüneteket.

Bár az óvatosság mindig ajánlott, az ausztrál pókokat gyakran övező szenzációhajász félelem nagymértékben elhomályosítja azt a tényt, hogy a halálos kimenetelű esetek rendkívül ritkák, és immár jó néhány évtizede nem is fordultak elő.

DR. HANGAY GYÖRGY

Fotó: Shutterstock

Hazai HÍREK

Fotó: Szűcs László

Gólyák gyűrűvel • Idén a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) és a nemzeti-park-igazgatóságok szakemberei 16 vármegye 352 településén lévő 614 fészekben összesen 1887 fehér-gólya-fiókat gyűrűztek meg. Ezáltal körülbelül minden kilencedik fióka kapott egyedi jelölést, és ez már megfelelő arány az érdemi adatgyűjtéshez.

A jelek szerint idén jó évük volt a gólyáknak: egy fészekben átlagosan 3,07 fiókat gyűrűztek.

Az első nyilvánosan megtekinthető fehér-gólya-gyűrűzéseket húsz évvel ezelőtt a Tápó-vidéken szervezték meg Benei Béla vezetésével. A program azóta az ország egyik legnagyobb természetvédelmi szemléletformálási akciójává nőtte ki magát, hiszen idén az említett 352 településen összesen több mint 12 ezer látogató előtt zajlott.

Madárleltár • Bár számos tudományos nyilvántartás létezett eddig is, csak nemrég vált elérhetővé a földünkön előforduló madárfajok rendszertani besorolását tartalmazó legújabb fajlista, az AviList. Ez az eddig használt különböző fajlistákat hivatott egyesíteni, egységes alapot nyújtva ezzel a világon dolgozó valamennyi ornitológusnak és természetvédelmi szakembernek.

A világ több mint tízezer (a tudomány számára leírt, azaz ismert) madárfajából alig ezer fordul elő az európai faunaterületen, és ennek is csak fele a Kárpát-medencében.

Hazánkban az MME Nomenclator Bizottsága foglalkozik a különböző fajok rendszertani és előfordulási besorolásával, így híradásuk nyomán tudható, hogy a lista megjelenésével és követésével a hazai madárfaunában is változások állnak majd be.

Minden bizonnyal okoz majd nehézségeket a globális ornitológiában az új rendszertanra történő átállás, végül azonban nagymértékben leegyszerűsíti a szakemberek munkáját az egyetlen megegyezéssel készült fajlista használata.

További részletek: www.avilist.org

Havasi sarlósok Budapestén • A havasi sarlósfecské (Tachymarptis melba) hazánkban nemrég még meglehetősen ritka vendégnek számított, holott a környező országokban helyel-közzel fészkel is.

Az elmúlt években a honi madártan egyik szenzációja volt, hogy a havasi sarlósok megtelepedtek Debrecenben, ahol az eltelt évek alatt közel tucatnyi párból álló állományt alakítottak ki. Ezzel párhuzamban Szegeden is egyre gyakrabban mutatkoztak a faj egyedei. Jelenleg e két városban ismert biztosnak mondható fészkelésük, de idén tavasszal Budapest is felkerült a havasi sarlósfecskék térképére.

Májusban még csak egy-egy példány mutatkozott a főváros belső területei felett (mondhatni, ezek voltak az első fecskék), de a nyár közepén már esetenként fél tucat példány is űzte egymást a Duna feletti légtérben.

További adatok és információk: www.birding.hu

Fotó: Shutterstock

Ritkaságok társbérletben • A Körös-Maros Nemzeti Park Cserebökényi részterületén ugyanazon a fán, egymás felett költött egy kerecsensólyom- és egy parlagis-pár, amire gyakorlatilag alig akad példa a hazai ragadozómadár-védelem történetében.

Természetesen ez a helyzet nem a véletlennek köszönhetően alakult ki: egy, a Cserebökényi-pusztán húzódó idős fasoron kihelyezett műfészkekben 2019 óta költ évről évre egy kerecsensólyompár. Megtelepedésük után két évvel alig kétszáz méterre építették első fészkeiket az új szomszédok, a parlagi sasok. A következő évben a továbbra is itt költő sólymokról már csak 26 méterre, a szomszédos fa átellenes oldalán épült az újabb sasfészkek. Abban az esztendőben mindkét faj költése sikeres volt. Egy évvel később szintén a szomszédos fán, de a sólymokról már csak alig tíz méternyi távolságra épült meg a sasfészkek. Ekkor a kerecsenek négy, míg a sasok egy fiókat neveltek fel sikeresen.

Előfordult, hogy a fiókás fészkek közelében megjelenő dolmányos varjakat felváltva, közösen űzték el a parlagi sasok és a kerecsensólymok. Egyedül a sólyomfiókák kirepülése előtti időszakban figyeltük meg, hogy a kerecsensólyom-szülők támadták a felrepülő parlagis-szülőket.

Idén februárban a sólymok által használt nyitott költőtálca felett, ugyanazon a fán épült meg a parlagi sasok új fészke. Március közepétől előbb a kerecsen kezdett költésbe, majd felette, a gallyfészkekben a parlagi sas is lerakta a tojásait. Am ezzel a közelséggel megszűnt a korábbi években tapasztalt jó viszony a két faj között. A kerecsensólymok a levegőbe emelkedő parlagi sasokat rendszeresen üldözték, rúgták, bár a költés tovább folytatódott.

A fiókák kikelését követően a saspár rendszeresen a kerecsensólymok tálca feletti beszállóágon pihent. Ezt már nem viselték jól a sólymok: távolabb húzódtak néhány fával, majd időről időre támadásba lendültek, egészen addig, amíg a sasok el nem hagyták a sólyomfészkek feletti beszállóágot.

Később bizonyossá vált, hogy a kerecsensólymok költése kisfiókás időszakban valamilyen oknál fogva meghíúsult, ugyanakkor a parlagi sas fészkeben két fióka nevelkedett.

Fotó: Shutterstock

Rovarrejtély • A Kiskunsági Nemzeti Park bugaci terület egységének nagy kiterjedésű homokpusztáin él egy titokzatos élőlény, amelynek itteni előfordulásával kapcsolatban még a szakemberek is tanácstalanok. Az egyenesszárnyúak rendjébe tartozó fűrészlábú szöcske (Saga pedo) ugyanis leginkább közephegységi elterjedésű faj.

Ennek ellenére egy kisebb elszigetelt populációja él a Homokhátság szívében, Bugacon. E hatalmas (akár 15 cm-es testhosszúságot is elérő) faj elnevezését a jellegzetesen fogazott első két pár lábáról kapta. Ez a különleges megjelenés természetesen nem véletlen, ugyanis ragadozó életmódjának köszönhetően főként más sáskákat és szöcskéket fogyaszt, amelyeket nagy méretű tüskék soraival felfegyverzett, fűrészfogas lábaival ragad meg, és erőteljes rágóival aprít fel. További érdekesség, hogy csak nőstény egyedei vannak, tehát szűznemzéssel szaporodik.

Fotó: Szűcs László

Balti kapcsolat • Az idei nyár folyamán nemcsak mi emberek mozogtunk a kontinens országai között, hanem nyolc fiatal szalakóta is utazott, mégpedig Magyarországról Litvániába egy fajvédelmi program keretében.

A projekt részeként mintegy negyven – elsősorban állatkerti körülmények között szaporított – egyed természetes élőhelyekre történő kibocsátásával szeretnék a faj állományát növelni a balti országban. Ugyanakkor az akció sikeres megvalósításához nélkülözhetetlen a stabil populációkból származó és egyben genetikailag megfelelő forrásegységek begyűjtése.

A Kárpát-medence szalakótapopulációjának megerősítését és hosszú távú fenntartható védelmének megalapozását célzó igen sikeres magyar koordinációjú LIFE program eredményeként Magyarország szalakótaállománya 1800-2000 költőpárra emelkedett, ezzel a régió legéletképesebbjei közé tartozik. Ennek megfelelően kiváló forrást jelentenek a litván programhoz a Kiskunságban begyűjtött madarak.

A nyolc madár befogását a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME), illetve a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság szakemberei végezték. Ezt követően a litván állatkert munkatársai speciális szállítódobozokban viték a szalakótákat új otthonukba, ahol remélhetőleg sikerrel végződik majd ez a fajta „rásegítéssel végzett” honfoglalás.

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: SELMECZI KOVÁCS ÁDÁM

MADARÁSZAT A-TÓL Z-IG

II. RÉSZ

Az európai terepmadarászok számára a palearktikus faunartomány fajai a legérdekesebbek, hiszen ezek élnek körülöttünk, így kézenfekvő élmény akár a mindennapi megfigyelésük is. Az öreg kontinens az úgynevezett Nyugat-Palearktisz régió része, amelyet a madarászok – a Western Palearctic angol megfelelőből rövidítve – csak WP-nek becéznek. Az itt előforduló hozzávetőlegesen ezer madárfajból az endemikus, tehát bennszülött (jellemzően más kontinensen nem vagy csak ritkán látható) fajok száma száz körül alakul. Aki ezeket teljes körűen meg akarja ismerni, annak célszerű legalább egyszer elmennie a Zöld-foki-szigetekre.

A mintegy tucatnyi itt élő (és másutt nem látható) bennszülött faj között található néhány tengerhez kötődő életmódú is. E csoport tagjainak megfigyelése a közép-európai madarászok számára mindig hatalmas élményt jelent, hiszen ez a lehetőség errefelé nem mindennapos, sőt a közeli tengereken (pl. az Adrián vagy a Fekete-tengeren) sem feltétlenül adott.

A szigetek körüli nyílt óceáni térségben több olyan faj is él, amelyet a partról gyakorlatilag nem, vagy csak igen nehezen és rossz körülmények között látni. Épp ezért (megfelelve Pompeius elhíresült mondásának) muszáj hajóra szállni, s erre a szigetek között közlekedő kompjáratok a legalkalmasabbak. Ezekre a járatokra érdemes jó előre jegyet foglalni, mert előfordult, hogy mi is

hoppón maradtunk, akárcsak bármely jegyvétellel késlekedő utazó. Az már szinte megszokott errefelé, hogy a menetrend szerinti hajójáratoknak épp csak a menetrendje bizonytalan – ahogy azt a Sal- és Sao Nicolau-szigetek közötti járat ötórás késése során megtapasztalhattuk. Mindenesetre ez a leghosszabb (több mint 150 km-es, hatórás) kompozás meghozta a várt eredményt: gyakorlatilag minden itt élő érdekes és endemikus tengeri faj távcső elé került.

A hajóról fotózás elég nehézkes műfaj, de a gyakorlására volt módunk, hiszen Sao Nicolau szigetét épp azért kerestük fel, hogy alkalmunk legyen a legjobb tengeri területeken is madarászni egy bérelt katamaránnal. Bár a vezetőnk nem volt profi az úgynevezett chum (az érzékeny és igen kifinomult szaglászú csöves orrú madarak csalogatására szolgáló módszer) tekintetében, panasza így sem lehetett okunk, a memóriakártyák gyors ütemben telítődtek.

Természetesen a klasszikus, partról végzett, nagy nagyítású teleszkóppal való szkennelő tengernézésre (amely a madarászok körében közkeletű becenevén szivacs – az angol seawatching játékos fordításából) is volt elég lehetőségünk, ami szintén nem bizonyult eredménytelennek. E módszer hátulütője, hogy a sokszor nagy távolságban mozgó madarak nehezkésen találhatók meg még az adott megfigyelőnek is, nemhogy az értetlenkedő („oké, hogy a hullám felett, de mégis hol?!” típusú kérdésekkel bombázó) társainak. Ilyenkor szükségszerű az előzetes egyeztetés az irányokról (legtöbbször és praktikusán egy óra számlapja szerint: a 12 óra az előttünk lévő terület, és 9 vagy épp 3 óra az erre merőleges) és a hozzávetőleges távolságokról. Persze ez az az elv, amelyet aztán a szűk látómezőjű teleszkópba nézés rendszeresen megzavar és felülír, így marad az eredeti értetlenkedés és zűrzavar egy-egy jobb faj felbukkanásakor...

ITT MINDENKI ZÖLD-FOKI?

Érthető, de kissé unalmas jelzős fordulat a szigetcsoportról való elnevezés, amely a legtöbb bennszülött nevében visszacseng.

Az óceáni térséget szemlélve először a nagy sirályoknál is természetesebb, hosszú, merev szárnytartással a hullámok felett (vagy akár azokat érintve) sikló, albatrosz-szerű vészmadarak ragadják meg az érdeklődők tekintetét.

A zöld-foki vészmadár (*Calonectris edwardsii*) már az 1800-as években a tudomány látókörébe került, de végül csak 1995-ben írták le (újra) önálló fajként. Csak e szigetcsoporton fészkel, de az Atlanti-óceánon más térségekben is felbukkan, így Észak- és Dél-Amerikából is vannak róla adatok. Mivel hanyatló állományának alig több, mint tízezer kifejlett példány ismert, ezért a Természetvédelmi Világszövetség (IUCN) a fenyegetettséghez közeli kategóriába sorolja. Rokonaihoz hasonlóan a fiókák kikelése után csak éjszaka keresi fel hegyekben, sziklaüregekben lévő fészket, napközben a nyílt óceán felett mozog, akár sok száz példányos csapatokban. A hajókat előszeretettel kíséri, és jól jön a halolajos családokra (a már említett chumra). A táplálékban nem válogat, gyakorlatilag mindent felszed, amit a víz felszínén lát, legyen az lábasfejű vagy hal maradványa, vagy akármely szerves (nek tűnő) hulladék. Sajnos épp ebből adódik a probléma,

A zöld-foki vészmadár kíváncsi és barátságos tengeri szárnyas

Zöld-foki vörösgém fiatal példánya

amely a tenger műanyagokkal szennyezettségéből ered: a madarak a vízen ringatózó tört műanyagdarabokat, mivel tápláléknak hiszik, felszedik, és elpusztulnak tőle, vagy – ami talán még rosszabb – a fiókáiknak adják át, amelyek így előbb-utóbb éhen halnak. Sajnos a megmaradtak sem feltétlenül tudnak „repülő” kort megérni, hiszen védettségük ellenére még ma is dívik a fiókák begyűjtése (fogyasztási céllal). A faj szaporodási rátája nem túl magas, egy tojó évente csupán egy tojást rak...

Boyd vészmadara, avagy a zöld-foki kis vészmadár (*Puffinus boydi*) az említetthez csak nevében hasonló faj. Az alig öt éve többfelé szétválasztott csoport neve korábban kis vészmadár volt, önálló tagja ma már e kizárólag a Zöld-foki-szigeteken élő (fészkelő) faj.

Nagy testű rokonától eltérő színezetű, általános megjelenésű és mozgású, így az úgynevezett jizz alapján távolról is fel lehet ismerni és azonosítani.

Bár életmódja elég hasonló az említett gyakoribb rokonához, a hajókat jellemzően nem követi, maximum tesz egy tiszteletkört, mielőtt folytatja gyors csapásokkal és hosszú siklásokkal jellemezhető repülését.

Klasszikus látkép: a hegylábi életteli zóna felett az egykori vulkánok csupasz teste látható

A piros lábú szula igazi WP-ritkaság

Állományát mindössze ötezer pár körüire becsülik, így a veszélyeztetettsége sajnos tényszerű. Közeli rokona a Makarónézia térség többi tagján (az Azori-, illetve a Kanári-szigeteken, valamint Madeirán), míg vikáriánusa (helyettesítő faja) a Karib-tenger térségében él.

A zöld-foki viharfecske (*Hydrobates jabejabe*) vitatott helyzetű faj, amelyet alig egy évtizede ismertek el önálló fajként, és ami lényeges, az idén megjelent (számos korábbi önálló faj helyzetét egy taxonómiai „huszárvágással”, azaz leginkább fajösszevonással megoldó), világ madarait tárgyaló, szakmailag széles körben elfogadott avilist.org is önálló fajként tárgyalja.

Mindenesetre ennek a közepes termetű, impozáns megjelenésű, az előző fajoknál lényegesen mozgékonyabb és fordulékony röptű tengeri madárnak a csillaga sem áll túl jól. Sekély talajban lévő fészkelőüregeit ő is csak éjjel keresi fel, ám az érkezőt a lesben álló szemfüles ragadozók (leginkább a betelepített házimacskák) előszeretettel zsákmányolják.

Az amúgy lakatlan Santa Luzia-szigeti fészkelőhelyen egy évtizede végzett vizsgálat során 123 viharfecske szárnyát találták meg. Persze a macskák mellett a patkányok is előszeretettel fosztogatják a (főként tojásos) fészkeket, sőt a szintén betelepített kecskék is sok gondot okoznak az üregek betaposásával és a növényzet átalakításával.

Akárhogy is, ennek hátterében is valójában az ember áll, akárcsak a közvetlen élőhely-átalakítások és a kiterjedt szállodaipari térfoglalások mögött.

Ugyanakkor a zöld-foki viharfecske több tízezres állománya – bár csökkenő tendenciát mutat – az IUCN Vörös listáján ma még a nem fenyegetett besorolásban található.

A zöld-foki viharfecske (*Pterodroma feae*) sem szégyenkezhet a rendszertani nehézségei miatt. A térség más szigetcsoportjain élő közelrokon fajoktól modern (DNS-alapú) vizsgálatokkal sikerült elkülöníteni, csak minimális morfológiai

különbségeket – no meg némi területi elszigeteltséget – mutat azokhoz képest.

Különleges megjelenésű madár, amely rendkívüli sebességgel és jellegzetesen imbolygó (viharba került papírsárkányhoz hasonló) röptével szeli az óceán hullámai feletti levegőt. Éjszaka kísérteties hangokat hallatva érkezik fészkelőüregéhez, míg nappal a partoktól távol cikázva keresi táplálékát. Megfigyelése (pláne „szivacs” keretében mások számára megmutatása) komoly sportértékkel bír, hiszen a part közelében inkább csak viharos időben mutatkozik.

Állománya kisszámú: alig kétezer pár, és mindössze négy sziget megfelelő élőhelyei között oszlik el. Az IUCN épp ezért e fajnak is fenyegetettség közeli besorolást adott.

KÜLFÖLDI VENDÉGEK

Persze az óceán kisebb szigetei és szirtjei nem csupán az említett bennszülötteknek adnak otthont.

Alapvetően más, főként a tropikus térségből származó tengeri fajok is megjelennek, sőt letáboroznak a Zöld-foki-szigeteken.

Valóságos madártani szenzáció volt, amikor a karibi irányból érkező fregattmadarak megtelepedtek a szigetek számukra megfelelő helyein. Sajnos ezek a különleges szépségű madarak mára eltűntek onnan, de a déli félteke tengerein élő, Európa környékén csak itt látható piros lábú szula (*Sula sula*), illetve a WP-ben még a Vörös-tengeren megfigyelhető barna szula (*Sula leucogaster*) több helyen is sikerrel költ. Ezek a halevő, kárókatonánál is természetesebb, de hasonló megjelenésű tengeri madarak koloniális életmódot folytatnak: a sziklák és szirtok párkányain ütnek tanyát egymás közelségét keresve, hogy aztán a szoros szomszédi kapcsolatból eredő problémák egész sorát sérelmezve perlekedjenek álló napon át. A kotlás hosszú ideje alatt a párok cserélgetik egymást, s az élelmet keresők csapatai messze kirepülnek a tenger

A barna szula elég gyakori látvány erre felé

főle, vagy épp a szigetek öbleit vizslatják a levegőből, zsákmány reményében. Az sem ritka, hogy a halászok csónakjainak peremére telepednek, némi maradék halat kunyerálva. Vadászatuk látványos: a szárazföldön esetlenül tűnő madarak meglepően ügyes, fordulékony röptüket szükség esetén szárnyukat összecsapva, gyors zuhanással fejezik be, mintegy élő nyílvevesszőként csapódva a vízbe.

A leglátványosabb tengeri madár kétségkívül a vöröscsőrű trópusimadár (*Phaethon aethereus*). Ezt a fajt sem lehet könnyen megtalálni másutt, bár itt sem mondható gyakorinak: mindössze két-három sziget környékén, sziklafalon költ. Ahogy a neve is jelzi, a meleg tengerek lakója, az atlanti térségre kevésbé jellemző.

Csapatosan közlekedik a levegőben, erős hangjával, elegáns megjelenésével, és határozott, ellentmondást nem tűrő fellépésével utat törve magának a telep többi lakója között. Sziklaüregekben fészkel, de nappali életmódot folytat: alkonyatkor varázsütésre kiürül a telep, s a trópusimadarak addig látványos nyüzsgése egy csapásra elül.

Santiago szigetén, a főváros (Praia) közelében lévő telepet első ízben épp alkonyatkor látogattuk meg, és csalódottan vettük tudomásul a célfaj hiányát. Ám valami azt súgta, hogy vissza kell térni másnap hajnalban... Így is tettünk, és nem bántuk meg. Több tucat trópusimadár járőrözött a sziklafalon lévő költőtelep előtt, a párok egy része láthatóan még csak tervezte a családalapítást.

ÉDES VIZEK MENTÉN

Afrika közelsége meghatározza a madárfauna összetételét is, amelyben időről időre megjelennek a WP-ben másutt nem megfigyelhető fajok akár alkalmi vagy időszakos költőfajként is. Ilyen a haranggém, amely csak bizonyos években kerül elő, főként a téli időszakban, de jobbra kiszámíthatatlanul.

A vöröscsőrű trópusimadár az egyik legszebb és legfeltűnőbb faj a szigeteken

Az afrikai középkócsag szórványosan fordul elő a Zöld-foki-szigeteken

A nálunk is ismert nagy és kis kócsag rokona, a két faj mérete között elhelyezkedő középkócsag, más néven sárgacsőrű kócsag (*Ardea brachyrhyncha*) is a fekete kontinens lakója. E korábban igazi WP-ritkaságként ismert madarat idei utunk során több helyen is megfigyeltük Sal, illetve Santiago szigetén. A faj határozását a már említett két rokon mellett nehezíti a hasonló megjelenésű pásztorgém is, alaposnak és szemfülesnek kell tehát lennie annak, aki középkócsagot akar látni, mert ahogy a madarászok mondják: könnyen elnézhető faj.

A KIPUSZTULÁS SZÉLÉN

A duzzasztógátakkal eltorlaszolt (sokszor csak időszakos vagy kis hozamú) vízfolyásokra telepített tározók és a környékükön létrejövő vizes élőhelyek egyik fontos értéke a vörös gém helyi (al)faja. A veszélyeztetett státuszú *Ardea (purpurea) bourneit* az 1950-es években fedezte fel William Bourne, akinek az információi alapján 1966-ban írta le a tudomány számára René de Naurois. A már akkor ritka fészkelőként azonosított madár mára csaknem kihalt: alig húszpáros költőállománya (ismeretlen okból) drasztikus csökkenést mutat. Érdekes módon e madarak nem feltétlenül a vizes élőhelyeknél mozognak, sokszor a környékbeli hegyoldalak teljesen száraz vegetációjában tartózkodnak.

Időről időre változik e madár megítélése: hol teljes értékű fajként, hol pedig (ahogy a már említett, most elfogadott egységes listán is) csak alfajként tüntetik fel.

Akárhogy is, sajnálatos módon lehetséges, hogy ez a remek megjelenésű madár a közeljövőben el fog tűnni az ismert élőlények sorából, és csatlakozik megannyi egykor volt társához...

SELMECZI-KOVÁCS ÁDÁM
A szerző felvételei

A RÉTISAS

A LEGNAGYOBB RAGADOZÓ MADARUNK

A rétisas számára ideális élőhely a Dél-Dunántúl a folyókkal, tavakkal, hatalmas erdőségekkel és persze sok hallal, vízimadárral és nagyvaddal. A Duna-Dráva Nemzeti Park határainak kijelölésénél, majd a különböző védelmi intézkedések foganatosításánál is meghatározó érv volt a faj jelenléte.

Rétisas ma már jelentős számban fészkel hazánkban, de ez nem volt mindig így, a 80-as évek közepéig gyakorlatilag csak a Dél-Dunántúlon volt ismert költése.

Egy öreg hím

Érdeemes kicsit kitekintünk a faj akkori európai helyzetére is. Jelentős állományai csak Európa északi zónájában maradtak fenn: Skandináviában, a Baltikumban, Oroszországban, Németország és Lengyelország tengerpartjainak közelében. A szárazföld belsejében a Kárpát-medencei állományként ismert párok a Duna alsó szakaszán, a Dráva, a Száva, valamint a Dél-Dunántúl néhány halastava közelében költöttek. A tengerparti területek állandó táplálékbázisa és a viszonylagos védelem segítette a faj túlélését. Ugyanakkor a szárazföld belsejében az élőhelyek megszűnése, a vadászat, az erdőgazdálkodás, a fióka- és tojásgyűjtések mellett a két legsúlyosabb problémát a mezőgazdaságban használt szerek (például a DDT, amelynek szervezetbe jutása terméketlenséghez, tojáshéj-elvékonyodáshoz vezethet) és a vadgazdálkodásban használt mérgek (pl. sztrichnin) okozták. Csak hogy átlássuk az akkori helyzetet: a DDT-használat következtében egyrészt jelentősen csökkent a sikeres költések száma, másrészt a nem szelektív mérgekkel kezelt csalik használata – amelyeket többnyire télen helyeztek ki dűvadgyérítésre, amikor a rétisas amúgy is rendszeresen fogyaszt állati tetemeiket – tucatszám pusztította madarainkat, s persze más dögevőket is. A kihelyezett mérgezett csalik miatt elsősorban az alföldi, apróvadász területekről tűnt el teljesen a faj. Mivel a Dél-Dunántúlon az egyre növekvő nagyvadállománynak köszönhetően jelentőségét veszítette a dűvadgyérítés, a rétisasállomány egy kis része átvészelte ezt az időszakot. A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület 1987-ben indított egy védelmi programot, amelynek legfontosabb feladatai közé a fészkek felderítése és a sikeres költések biztosítása tartozott. Időközben betiltották a DDT-t és a nem szelektív mérgek használatát.

A faj védelme szempontjából az igazi lökést egy 1990-ben megjelent rendelet jelentette, amely a fokozottan védett ragadozó madarak és a fekete gólya fészkei körül száz méteres védőzóna kijelölését írta elő, ahol tilos volt a fakitermelés. Abban az évben önállóvá váltak a nemzeti parkok és a természetvédelmi igazgatóságok is, így sokkal hatékonyabb lett a védelmi tevékeny-

Figyelő rétisas

Rétisas egy holló társaságában

ségük. 1996-ban a Duna–Dráva Nemzeti Park megalakulásával újabb vizes élőhelyek kerültek természetvédelmi oltalom alá, a meglévők pedig magasabb természetvédelmi kategóriába. Így az állami szervezet – főként a helyszíni ismeretekkel és tapasztalattal rendelkező természetvédelmi őrszolgálatra és az őrszolgálat munkáját segítő jogszabályi háttérre támaszkodva – egyre eredményesebben folytathatta védelmi tevékenységét.

NEM VALÓDI SAS

Először nézzük a faj nevét, hiszen sok helyütt tapasztalható a helytelen használata (réti sas). A rétisas nem tartozik a valódi sasok közé, nem „aquila” hanem „haliaeetus”. A csüdjé csupasz, nem borítja toll, mint a valódi sasokét. Ezért a rendszertanilag különválasztott rétisasok közé tartozik. A világon több faja él, a legismertebb az amerikai fehérfejű rétisas. A többi faj nevéhez is tartozik jelző, csak a mi eurázsiai rétisasunk maradt jelző nélkül, így furcsának és helytelennek tűnhet a rétisas leírás, de a tudomány, az tudomány.

Az öreg rétisas könnyen felismerhető a méreteiről, fehér, ék alakú farkáról és hatalmas, sárga csőréről. A fiatal madarak világos és sötétbarnás tollruhát viselnek, farkuk színében is a barna dominál. A csőr és a szem színének folyamatos változása a sötétbarnától a citromsárgáig, szintén mutatja, hogy az adott példány milyen korú. Öregkori tollazatuk csak 5-6 évesen alakul ki, ekkorra válnak ivaréretté.

HAL ÉS VÍZIMADÁR

A költés során zsákmányállatai a fészkelőterületén előforduló halak és vízimadarak közül kerülnek ki. Utóbbiak közül a szárcsa és a tőkés réce a leggyakoribb tápláléka, de a nagyobb méretű gémféléket, és néha a fekete gólyát is elfogja. Emellett előfordul-

hat, hogy más halfogyasztó fajoktól veszi el a zsákmányt (pl. a kárókatonától). Leggyakrabban a 40-50 dkg-os halakat zsákmányolja. Halastavak közelében elsősorban pontyot, ezüstkárászt, amurt és busát, folyóvizeink mellett pedig főként keszegféléket fog. A dél-dunántúli területeken, különösen Belső-Somogyban rendszeresen találni mocsáriteknős-páncélokot is a fészkek alatt. Télen az Alföldön rendszeresen fog sebzett, beteg vízimadarakat. A nagyvadas területeken az elhullott nagyvadak mellett a vadászatok után visszamaradó zsigereket is elfogyasztja. Érdeklenség, hogy csúcsragadozóhoz méltón más, gyakori ragadozómadár-fajok állományát is szabályozza. Leggyakrabban az egerészölyv fiókáit szedi ki a fészkekből, amelyek közül néhány szerencsés túlélőt fel is nevel. Rétisasfióka gyűrűzésekor többször találkoztam már a zsákmányolást túlélő és rétisas által felnevelt ölyvfiókákkal. Ezekben az esetekben az ölyvfióka a hasonló, csak kicsit nagyobb fészkekben az első meglepetést követően az éhségét ugyanúgy jelzi, mint a „nagy testvér” sasfióka. A fészkekre érkező öreg madár a szülői ösztönöktől vezérelve eteti a szomszédjától zsákmányolt „idegen” fiókát is.

HÁNYAN VANNAK?

A rétisas eurázsiai elterjedésű faj, a költőterülete az északi partvidéken Grönlandtól Kamcsatkáig terjed. Európai állományát az Oroszország európai részein költőkkel együtt 9000–12 300 párra becsülik.

A hazai állomány alakulásáról kicsit részletesebben, de mint a későbbi tevékenységeknél is, főként a Dél-Dunántúlra koncentrálva írok. Irodalmi adatokat már az 1800-as évek végétől találunk. Ekkor még mint káros orvmadár szerepel a leírásokban. Bár már csökken a költőállománya, és csak az ember által kevésbé látogatott helyeken fészkel, ennek ellenére – mint abban az időben minden horgas csőrű madárnak – a kímélése szóba

A sárga csőr és szemírisz az ivarérettség jele

RÉTISASLEGEK

A rétisas a hazánkban költő ragadozó madarak közül a legnagyobb méretű. Szárnyfeszttávolsága 200-245 cm, testhossza 70-91 cm, súlya 3,4-6,5 kg.

A legnagyobb fészket e faj egyedei építik, a több éve használt, illetve az egyes kedvező ágszerkezetű fák koronájában épült fészkek magassága elérheti a három, átmérőjük a két métert.

A legkorábban kezd költésbe, általában december második felétől „tatarozza” a fészket, de új fészket akár már novemberben is kezdhet építeni. Násztevékenysége főként januárban figyelhető meg. A tojásrakás fő ideje február, de a korán költő párok már január közepén, az újonnan kialakult fiatal párok viszont általában később, márciusban kezdik a kotlást (a fészkekalja 1-3 tojásból áll).

A fiókák a leghosszabb időt, 80-90 napot töltenek a fészkekben, mire kirepülnek. Jellemzően március végén, április elején kelnek ki, és főként júniusban hagyják el a fészkeiket.

sem jöhetett. 1940–1960 között a legjobb hazai költőterületének az al-dunai szakaszt tartják. A bellyei uradalomban – e területek ma Horvátországhoz, Szerbiához és Magyarországhoz tartoznak – az 1943-ban végzett felméréskor 22 lakott és 19 lakatlan fészket jegyeztek fel. Emellett Somogy megyében, Várászló, Rinyaszentkirály és Lábod határából jelezték a költését, továbbá a Tolna megyei Németkéren 1946-ban költő rétisasról írtak, valamint Gemenc térségéről feljegyezték, hogy 1955-ben a vadvédelmi terület felső részén öt pár, az alsó részeken további 4-5 pár lakott fészkek ismert. Aztán a 70-es évek adatai a rétisas folyamatos és jelentős állománycsökkenéséről tanúskodtak. A hazai állományról azt írták, hogy az 50-es évek óta folyamatosan csökken, és a 70-es években végzett állományfelmérések alapján a költő párok száma nem volt több 10-12-nél. Az ország jelentős területeiről, így a Tisza teljes magyarországi szakaszáról eltűntek, s a Duna mellett is csak néhány pár maradt. A költési eredményesség alacsony volt, és akadtak olyan évek, amikor egy fióka sem repült ki a fészkekből. Végül az 1970-es években már csak a Dél-Dunántúlon tudtak rétisasköltésről. Később, az 1980-as évektől, a védelmi intézkedések bevezetését követően, a dél-dunántúli állományok keleti és északi irányú folyamatos terjedése volt megfigyelhető. E területek állománya még napjainkban is növekszik. Terjeszkedése a következők szerint alakult: az Alföldön – a Közép-Tiszán – 1987-ben költött először sikeresen, majd az 1990-es évek elejétől folyamatosan jelentek meg újabb költő párok. Az első sikeres költések Csongrád megyében 1993-ban, a Hortobágyon 1995-ben, Békés megyében 1998-ban történtek. Az Alföldhöz hasonlóan a Dunántúl északi részén is sorra jelentek meg sikeresen költő párok: Veszprém megyében 1990-ben, Vas megyében 1992-ben, Fejér megyében 1995-ben, a Kisalföldön 1998-ban, Komárom-Esztergom megyében 2003-ban.

Minden túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a dél-dunántúli állomány – természetesen a határon túli, horvátországi és szerbiai

állománnyal együtt (Kárpát-medencei) – volt a faj északi, északkeleti terjeszkedésének kiindulópontja. Ennek az állománynövekedésnek köszönhető, hogy az ország korábban is rétisas által lakott területei újra benépesülhettek, továbbá hogy megtelepedhetett Szlovákia nyugati és keleti részein, valamint Ausztria keleti területein. A hazai állománya folyamatos emelkedést mutat: jelenleg körülbelül 420 költő pár. Adataink alapján elmondható, hogy a hazai állomány közel fele még mindig a Duna–Dráva Nemzeti Park Igazgatóság működési területén fészkel.

HORVÁTH ZOLTÁN
A szerző felvételei

A BIBLIA ÁLLATVILÁGA

Fotó: Shutterstock

Milyen állatok és növények szerepelnek a Bibliában? A kérdésre kapásból rávágathatnánk, hogy az összes állat, hiszen valamennyien ott utaztak Noé bárkáján. Mi azonban nem érjük be ennyivel, olyan élőlényeket vizsgálunk, amelyek valamiért fontos, kiemelt szerepet kapnak a Szentírásban, többnyire jelképeznek valamit.

A Biblia ugyanis bővelkedik jelképekben.

Az egyik fontos, visszatérő állatmotívum a Szentírásban az oroszlán. Bár manapság szinte kizárólag afrikai ragadozóként ismerjük, ez a macskaféle a bibliai időkben még egész Dél-Ázsiában gyakori volt, sőt Európa délkeleti-keleti részén is előfordult. Mindenhol, ahol csak élt, nagy tiszteletnek örvendett, az elejtése hőstettnek számított. Mivel a hím oroszlán, sörényének lángnyelvekre emlékeztető fürtjeivel a napot jelképezi, azokat a mitológiai hősokeket, akik megküzdöttek vele, naphéroszoknak szokás nevezni. Ilyen volt az ókori görög mitológiában Héraklész, és ilyen az Ószövetségben Sámson, aki pusztán kézzel szállt szembe az állatok királyával. Ám nem ő az egyetlen, aki az oroszlán fölött győzedelmeskedett: Dávid is azzal indult harcba Góliát ellen, hogy ha pásztorként az oroszlántól meg tudta védeni a nyáját, akkor az óriás termetű filiszteus sem legyőzhetetlen ellenfél számára. Az oroszlán tehát nemes ellenfél, de egyfajta példakép is, ábrázolása Júda törzsének jelképeként szerepel különféle szertartási kellékeken, zsinagógákon, sírköveken. Mivel Jézus maga is Dávid nemzetségéből származott, keresztény közvetítéssel a motívum elterjedt Nyugat- és Észak-Európában is, s olyan országok, városok címereiben is megjelent, ahol az oroszlán soha nem volt honos (pl. Nagy-Britannia, Dánia, Hollandia, Észtország, Finnország, Litvánia). Mindemellett az oroszlánt a Biblia a könyörületességgel is összefüggésbe hozza: amikor Dániel prófétát az oroszlánok vermébe vetik, a vadállatok, látva Istenbe vetett erős hitét, megkímélik az életét.

A Sámson-kút (Simsonbrunnen)
Svájcban, Bern óvárosában

Fotó: Shutterstock

Jó pásztor.
Régi metszet a Keresztény vallás
története című könyvből (1880)

Fotó: Shutterstock

A HALAK JEGYÉBEN

Fontos szerepet kapnak a szent könyvben a halak is. Először Jónás történetében jelenik meg egy nagy hal, amely lenyeli őt. Gyakran cethalként említik, mivel az emlősök közé tartozó ceteket a testalkatuk miatt sokáig halaknak tartották, és egy ekkora állatról már el tudták képzelni, hogy egészben lenyel egy embert. Valójában a Biblia nem ír cetről, csupán nagy halról, és nyilvánvaló, hogy a valóságban senki nem élne túl egy többnapos utazást egy másik élőlény emésztőrendszerében. Jónás magányos, magába forduló elmélkedését a hal gyomrában jelképként kell értelmeznünk, mint ahogy annyi minden mást is a Szentírásban. A hal belsejében tett utazás azt szimbolizálja, hogy a próféta az Úristen sugallatára kizár minden külső hatást és befolyást, egyedül a saját lelkiismeretével néz szembe, és megváltoztatja korábbi, Istennek nem tetsző szándékát.

A hal mint Krisztus szimbóluma az Újszövetségben új szerepet kap. Jézus követői közt halászok is voltak, akiket azzal engedett útjukra, hogy ezentúl nem halakat halásznak majd, hanem embereket, vagyis terjesszék a hitet. A Megváltó csodatételeinek egyike is halakhoz kötődik, amikor két halból és öt kenyérből egy egész tömeget lakat jól. Ha összeolvassuk a kezdetűit annak a mondatnak, amely magyarul annyit jelent, hogy Jézus Krisztus, Isten Fia, Megváltó, az akrosztikon a hal ógörög nevét – IKHTŰSZ – adja ki. A két egymást keresztező, ívelt vonalból álló, leegyszerűsített halforma titkos jelnek számított a keresztényüldözés idején.

BŰNBÁK ÉS ÁLDOZATI BÁRÁNY

A legfontosabb állati jelképek közé tartozik a juh, illetve a bárány. Ez a szívós, igénytelen patás a száraz közel-keleti tájak legfontosabb háziállata volt. Egyben áldozati állat is, hiszen az Istenhez való hűség legfőbb bizonyítéka az volt, ha olyat áldozott fel az ember, ami a legbecsebb érték volt számára (felesleges, értéktelen holmit felajánlani nem volt áldozat). Ábrahám odáig ment ebben, hogy a fiát, Izsákot is kész lett volna feláldozni, amikor az Úr ezzel tette próbára, és csak az utolsó pillanatban mentette fel kegyetlen vállálása alól, áldozati állatként egy kővel küldve a máglyára a fiú helyett. Jézus maga is ártatlan áldozati bárány, Isten bárányának tekinthető, ugyanakkor magát jó pásztornak is nevezi, juhnyájhoz hasonlítva követőit. Manapság nem számít dicsőretnak, ha valakit lebirkáznak, de a juhoknak több olyan jellemzőjük is van, amelyet Jézus a keresztény ember erényei közé sorolhatott: békeesség, türelem és összetartás.

A kecske is áldozati állat, szimbolikája mégis eltér a juhétól, mert mindig a bűnökhöz kapcsolódik. A bűnbak kifejezést ma is használjuk, eredetileg azonban a Bibliából származik: Mózes egy bakkecskére hárítja át népe minden bűnét, s ezt az állatot zavarja ki vezekelni helyettük a pusztába. Aki látott már bakkecskét, amint nyelvét nyújtogatva, vízszintes pupillaresésnek köszönhetően pajzannak tűnő arc kifejezéssel lohol a nőstény nyomában, könnyen megértheti, miért ruházzák fel éppen olyan tulajdonságokkal, amelyeket a keresztény erkölcs elutasít: mértéktelen, kéjvágyó, élvhajász. Nem véletlen, hogy amikor az egyházi festők meg akarták örökíteni az ördögöt, éppen a kecskeszakállal, szarvakkal és patákkal ábrázolt, pogánynak számító ógörög pásztortistent, Pánt választották modellnek.

AZ ÚR LOVA

A Bibliában jellemzően nincsenek beszélő állatok, ahogy a valóságban sincsenek. Két kivétel akad csupán: az egyik a szamár. Ő is csak egyetlen alkalommal szólal meg, amikor az Úr meg akarja állítani, és visszafordítani Bálámot, akit Moáb királya azzal bízott meg, hogyátkozza meg Izrael népét. Isten egy angyalt küldött, aki útját állta Bálámnak, ám ő nem látta meg az angyalt. Meglátta viszont a szamár, és lecövekelt. Nem ment tovább akkor sem, amikor a gazdája ütlegette, helyette megszólította. A szamarat a valóságban is csökönösnek tartják, mivel igen óvatos állat lévén egy tapodtat sem megy tovább, ha meglát valamit az úton, ami elbizonytalanítja. Ez persze általában nem angyal, de mivel a szamár nyaktörő hegyi ösvényeken közlekedik, egyetlen rossz lépés is az életébe kerülhet. Éppen ezért nem hajlandó vakon beszáguldani az ágyútűzbe, a kardcsattogatásba sem, ellentétben a csatalovakkal, amelyeket lelkesít a trombitaszó. Szamárral nem lehet háborúzni, csatákat nyerni, ezért ő is a béke jelképei közé sorolható. Nevezhető „az Úr lovának” is, hiszen végigkíséri a Megváltó életét: születésekor ott van az ökörrrel együtt a jászol mellett, és a hátán lovagol be Jézus húsvétkor Jeruzsálembe. Egyetlen alkalommal azért mégiscsak összefüggésbe kerül dicső harci tettekkel, pontosabban csak az állkapcsa Sámson révén, aki egy szál szamarállkapoccsal a kezében száll szembe a filiszteusok seregével, és győzelmet arat.

EHETŐ-E A SÁSKA?

Mózes tilalmi listáján igen sokféle állat szerepel, amelyeket nem szabad elfogyasztani, így például az összes ízeltlábú is, a sáska kivételével. A sáskajárás a hatodik a tíz csapás közül, amelyekkel Isten Egyiptomot sújtotta, hogy rávegye őket Izrael népének szabadon engedésére. A vándorsáskák ugrásszerű felszaporodása (gradációja) valóban nagy csapás volt a földműveseknek, akik, miután ültetvényeiket az utolsó levélig megsemmisítették a falánk rovarok, jobb híján kénytelenek voltak magát a sáskát megenni. Nem véletlen tehát, hogy a szigorú Mózes ebben engedményt tett, ahogy korunkban az Európai Unió is felvett az emberi fogyasztásra alkalmas élelmiszerek listájára egyes rovarokat, például a sáskát, a tücsköt és a lisztkukacot.

A sertéshús dolgában viszont nem ilyen engedékenyek az ószövetségi szabályok: fogyasztását a mai napig tiltja mind a zsidó, mind a muszlim vallás. Józan európai ésszel nehéz megérteni, miért kell lemondani egy ilyen jól kihasználható fehérjeforrásról, különösen mert a disznó, szemben a birkával, nem egyet vagy kettőt ellik, hanem tíz-tizenkettőt, és gyorsan nagyra hízik, a tenyésztése tehát gazdaságosabbnak tűnik a juhénál. Szokás ezt a tiltást azzal indokolni, hogy a disznóhús könnyebben romlik, és emberre veszélyes parazitákat tartalmazhat, ám ezek gyenge érvek, hiszen melegben minden hús megromlik, a hőkezelés pedig elpusztítja a parazitákat. A valódi indok az, hogy a disznónak víz kell, hogy túrhasson, dagonyázhasson. A száraz Közel-Keleten pedig a víz nagy kincs, amelyre az embernek van szüksége. Észérvekkal persze, ahogy most sem, akkor sem lehetett önmérsékletre vagy környezetvédelemre bírni a társadalmat, így egyszerűbb lehetett ezt az intézkedést vallási köntösbe csomagolni.

Fotó: Shutterstock

SZÁRNYAS SZIMBÓLUMOK

Érdemes említést tenni néhány madárról is, amelyek kiemelt szerepet kaptak a Bibliában. A korábban már említett galamb az olajággal a csőrében Picasso zseniális, egyszerű rajzának köszönhetően a béke globális szimbólumává vált, de a motívum az özvív történetéből ered. A galamb a Szentlélek megtestesítője is a Szentháromságot ábrázoló szobrokon, az Atya és a Fiú alakja fölött lebegve.

A holló kettős szerepben jelenik meg: Noénak rossz hírt hoz, Illés prófétát viszont bujdosása idején hollók látják el élelemmel.

FORDÍTÁSI BAKLÖVÉSEK

Vannak állatok, amelyek tulajdonképpen a véletlen folytán kerültek a Szentírásba. Jézus legtítokzatosabb mondatai közé tartozik az, hogy „könnyebb a tevének a tű fokán átmenni, mint a gazdagnak Isten országába bejutni”. Megszoktuk már, hogy jelképekben beszél, és a mondanivalóját is értjük, de hogy jön ide a teve? Valószínűleg úgy, hogy az arámi nyelvben nagyon hasonlóan hangzik a teve és a hajókötel neve (a teve ugyebár a sivatag hajója). A mondat tehát helyesen így kezdődne: „könnyebb a hajókötelet tübe fűzni, mint...”. S mivel a hajókötel nem éppen cérnaszál, a hasonlat rögtön értetvé válik.

Fordítási tévedés miatt került a Biblia magyar szövegébe a höröcsög is mint Mózes által tisztátalannak, utálatosnak tekintett állat, amelynek ezért – sok más állattal együtt – tiltott az elfogyasztása. Az eredeti szövegben szirtiborz szerepel, amelyet először a föníciaiak keverték össze az üregi nyúlal: az Ibériai-félszigetre hajózva a számukra ismeretlen nyulakat szirtiborznak nézték. Ennek a Közel-Keleten is előforduló állatnak a neve a föníciai és a héber nyelvben egyaránt saphan (ebből a szóból származik Hispánia elnevezése). Mivel Európában a szirtiborz szinte ismeretlen, a Bibliában a nevének fordították. A tisztátalan állatok felsorolásában ugyan a nyúl is szerepelt, de ez a nyugat-európai nyelvekben nem okozott gondot, mert ott az üregi és a mezei nyúlnak merőben másképp hangzik a neve. Magyarul viszont mindkettő nyúl, és hogy ne szerepeljen kétszer ugyanaz, keresni kellett egy olyan állatot, amelyet a magyar ember jól ismer, és nem szokott megenni: így lett a magyar Bibliában a szirtiborzból höröcsög.

A református templomok tornyát gyakran díszíti kakas: ez a madár figyelmeztette Pétert arra, hogy háromszor is megtagadta Jézust, s erre emlékeztetvén biztatja a híveket arra, hogy mindig maradjanak megingathatatlanul hűek a hitükhöz.

Ugyancsak a református templomok szöszékei fölött sokszor láthatunk pelikánábrázolást. A legenda szerint ez a madár a mellét feltépve a saját vérével táplálta fiókait, tehát az önfeláldozás jelképe. Ám ha jobban megnézzük az igazán régi ábrázolásokat, feltűnhet, hogy hosszú hattyúnyakával és ragadozó madarat idéző rövid, horgas csőrével nem emlékeztet a pelikánnak is nevezett gödényre. Arra utal ez, hogy nem a mitikus lény kapta a nevet a valódi madárról, hanem fordítva: megfigyelve, hogy a gödény begye a párzási időszakban kivörösödik éppen ott, ahova a mellén pihentetett hosszú csőrének kampós vége esik, az emberek a legendából ismert pelikán nevet adták neki.

ÉVA ÉS A KÍGYÓ

A végére maradt az az állat, amelynek elsőként jut a Bibliában jelentős szerep. A szamár mellett a kígyó a másik állat, amely emberi hangon szól meg, és a sátán megtestesítőjeként bűnbe viszi az első emberpárt, rábeszelve őket, hogy egyenek a tiltott gyümölcsből. Éva az, aki enged a csábításnak, és ezért az Úr mindkettejüket büntetéssel sújtja. A kígyó büntetése az, hogy a hasán járjon és port egyen egész életében. A kígyó szüntelenül nyújtogatott nyelve azt a képzetet keltheti, hogy a port nyalogatja, ám felmerülhet a kérdés: eszerint ezt megelőzően volt lába? Az óriáskígyók igen ősi csoportot képviselnek a kígyók között: egyedül rajtuk figyelhető meg a kloakanyílás két oldalán az a két kis karom, amelyet anális sarkantyúnak is neveznek – a hátsó lábak csökevényes maradványai. Röntgenfelvételen az is látható, hogy a karmocskák apró végtagsontokban folytatódnak, amelyek azonban medencecsont híján sehova sem ízesülnek. Mármost akár úgy fogalmazunk a Biblia szimbolikus nyelvén, hogy Isten büntetésből elvette a kígyótól a lábait, akár azt mondjuk a tudomány nyelvén, hogy a kréta korban a gyíkok egy csoportja számára a speciális életmódja miatt előnyösebbnek bizonyult, ha a végtagsajk visszafejlődnek, voltaképpen ugyanoda jutunk.

A TUDÁS FÁJA

S ha ez még nem lenne elég, lássuk, hogy mi volt Éva büntetése azért, hogy a parancsot megszegve beleharapott a tudás és a bölcsesség fájának gyümölcsébe. „Fájdalommal szüled a te magzatodat” – mondja az Úr, de voltaképpen miért is fájdalmas a szülés az anyáknak? A legtöbb emlős koponyája többé-kevésbé áramvonalas, az emberé viszont gömbölyű, és már a csecsemőé is igen nagy a magzat méretéhez képest. Ezt a nagy gombócot átpasszírozni a keskeny szülőcsatornán sok erőlködéssel, és bizony fájdalommal jár. Ám ez a koponyaméret, ez az agytérfogat elengedhetetlenül szükséges az emberi intelligencia kialakulásához. Vagyis a Biblia költőien, mégis tudományos pontossággal fogalmaz: igen, a szülés fájdalmával fizetnek meg mindenkorai Évünk a tudás fájának gyümölcseért.

MIRTSE ÁRON

GRATULÁLUNK – BÖBE KAPTA A FŐDÍJÁT!

Hatalmas elismerésben részesült a nemrég magazinunkban is bemutatott Boros Zoltán, aki Böbe című képével elnyerte az International Artist Magazin által szervezett Wildlife Art Challenge képzőművészeti pályázat fődíját!

Böbe a Veszprémi Állatkert híres csimpánza volt, s jobbjára róla szól magazinunk főszerkesztőjének könyve, a Rokonok vagyunk, amelynek borítóját díszíti a díjnyertes alkotás. Boros Zoltán így ír a kép születéséről:

„Ismerve Böbe történetét, úgy gondoltam, hogy a karakterét a fény és árnyék segítségével tudom a legjobban ábrázolni, ezért fekete papírt és színes ceruzákat választottam. Mivel a csimpánzok a legközelebbi rokonaink, valami nagyon emberit kellett rajzolnom, ezért néz fel Böbe. Ezzel a felfelé irányuló tekintettel az alázatot és a segítségkérés érzetét szerettem volna láttatni. Ellátogattam a győri Xantus János Állatkertbe, hogy élőben tanulmányozzam a csimpánzokat, és tanulmányfotókat készítek róluk. Ilyen előzmények után született meg a rajz.”

HÍRdzsungel

Fotó: Kovács Zsolt

Ismét golyvás gazellák (*Gazella subgutturosa*) szaladgálnak a Samukh-völgy és az Ajinour-sztyepp száraz, félsivatagos tájain. A faj a 20. század közepére gyakorlatilag eltűnt a Kaukázusból, főként a túlzott vadászat és az élőhelyek feldarabolódása miatt. Grúziából teljesen kipusztult, Azerbajdzsánban pedig csak néhány elszigetelt populáció maradt fenn – főként a Kaszpi-tenger melletti Sirván Nemzeti Parkban. A WWF és partnerei 2010-ben indították el az ambiciózus visszatelepítési programot. Az azóta eltelt idő alatt 257 gazellát költöztettek át a Sirván Nemzeti Parkból a két ország határán fekvő, történelmileg is lakott területekre. A projekt egyik legnagyobb kihívása a vízhiány. A populációk szépen gyarapodnak, a 2024-es felmérés szerint Grúziában 400, Azerbajdzsánban pedig 500 fölötti példány él szabadon. A gazellák mozgását kameracsapdák, GPS-nyomkövetők és éves terepi számlálások segítségével figyelik. A program nemcsak a faj, hanem egy egész ökológiai rendszer helyreállítását is célozza. A siker kulcsa a széles körű együttműködés: a WWF mellett mindkét ország természetvédelmi hatóságai, helyi önkormányzatok, sőt német és európai támogatók is részt vesznek a projektben.

A tanzániai Ngorongoro Természetvédelmi Terület határán fekvő falvak lakói számára az afrikai bivalyokkal való konfliktus mindennapos valóság. Egy 2025-ös terepkutatás során három érintett település – Kambi ya Simba, Oldeani és Tloma – összesen 131 háztartását kérdezték meg arról, hogyan él meg a kafferbivalyokkal való együttélést, milyen károkat szenvednek el, és milyen eszközökkel próbálják ezeket enyhíteni. A válaszokból egyértelműen kirajzolódott: a konfliktusok fő oka az erőforrásokért – különösen a termőföldért – folytatott verseny. A legsúlyosabb gondot a természetkárok jelentik, amelyek leginkább az esős évszakokban gyakoriak. Emellett emberi sérüléseket és haláleseteket is okoznak. A gazdák főként hagyományos módszerekkel védekeznek: éjszakai őrséggel, tűzgyújtással, lámpafénnyel, hangos zajkeltéssel próbálják távol tartani az állatokat. Egy helyi kávéültetvény például elektromos kerítést épített a bivalyok kizárására – ez az egyetlen dokumentált modern megoldás a térségben. Elengedhetetlen a konfliktusok folyamatos nyomon követése, valamint a közösségek bevonása a természetvédelmi döntésekbe. A kutatók szerint hosszú távon csak úgy csökkenthetők érdemben az ember-bivaly konfliktusok, ha javulnak a kafferbivaly természetes élőhelyei, és a helyi közösségek korszerű, hatékonyabb megelőző eszközökhöz jutnak – ezek alkalmazásának ismeretével együtt.

Fotó: Kovács Zsolt

A modern infrastruktúra elemei – utak, vasutak, vezetékhálózatok – világszerte feldarabolják a természetes élőhelyeket, ellehetetlenítve sok vadon élő faj szabad mozgását. Ez különösen igaz Kína nyugati határtartományára, Hszincsiangra, ahol hatalmas, nyílt területeken élnek védett és ritka fajok. Egy 2025-ös átfogó kutatás nyolc helyi természetvédelmi területet vizsgált, feltérképezve a vadátjárók meglétét, használatát és fejlesztési lehetőségeit. A felmérés szerint a vadátjárók száma meglepően alacsony, különösen a kisebb rezervátumokban. A legtöbb helyen nem is külön vadaknak szánt létesítmények szolgálnak erre a célra, hanem olyan hidak és átvezetékek, amelyeket eredetileg vízelvezetésre építettek. Ennek ellenére 13 madár és 19 emlősfaj átvonulását sikerült dokumentálni. Az útvonalakat leggyakrabban kérődzők használták. Az állatok mozgása erős napi és évszakai mintázatot mutatott: a legnagyobb forgalom nyáron és ősszel zajlott, míg télen minimális volt az átjárók használata. A madarak főként áprilisban, a vonulás csúcsidejében jelentek meg tömegesen. A nap folyamán hajnalban és alkonyatkor volt a legnagyobb a mozgás – ezekben az időszakokban a vadak kevésbé találkoznak emberi tevékenységgel. A kutatók szerint az átjárók hatékonysága elsősorban az emberi zavarás, az infrastruktúra sűrűsége, az átjárók típusa és mérete, valamint a víz közelsége által befolyásolt.

17 hegyi bongó (*Tragelaphus eurycerus isaaci*) – 12 nőstény és 5 bika – tért vissza Kenyába az Egyesült Államokból, több évtizedes távollét után. Az állatokat a floridai Rare Species Conservatory Foundation (RSCF) adományozta a kenyai kormánynak, és a Mount Kenya északkeleti lejtőin, Meru megyében alakítottak ki számukra új otthonot, ahol előbb akklimatizálódnak, majd fokozatosan térhetnek vissza a természetbe. Ezek a ritka, gyönyörű antilopok nem ismeretlen jövevények: harmadik generációs leszármazottai azoknak a bongóknak, amelyeket az 1960-as években vittek Kenyából amerikai és európai állatkertekbe. A visszatelepítés hosszú kutatási és tenyésztési munka eredménye – a cél: segíteni a vadonban mára alig fellelhető, súlyosan veszélyeztetett fajt.

Fotó: Shutterstock

Fotó: Kovács Zsolt

A trópusi esőerdők vadállományát nemcsak az ipari méretű húskereskedelem, hanem az őslakos közösségek megélhetési célú vadászata is alakítja. Bár ez utóbbi gyakran fenntarthatónak tűnik, egy friss kutatás rávilágít arra, hogy a letelepedett életmódra áttérő népcsoportok vadászati gyakorlata hosszú távon szintén komoly ökológiai következményekkel járhat. A kameruni baka közösségek példáján keresztül a kutatók azt vizsgálták, hogyan változik meg a vadállomány szerkezete ott, ahol az egykor vándorló vadászó-gyűjtőgöcök ma már állandó településekről indulnak vadászni. A térségben kialakítottak ún. „forráselnyelő” zónákat is, vagyis olyan vadászatmentes területeket, amelyekből az állatok „utánpótlásként” betelepülnek a környező, vadászott erdőkbe. Egy nagyszabású kameracsapda-hálózat segítségével a kutatók összehasonlították a vadászott területek fajösszetételét és ökológiai jellemzőit a szomszédos, viszonylag zavartalan Dja Vadvédelmi Rezervátuméval. Bár a fajgazdagság nem csökkent számottevően, a közösségek összetétele és funkcionális szerepe jelentősen átalakult. Visszaszorultak a ragadozók, a magterjesztő és magfogyasztó fajok. A tanulmány arra figyelmeztet, hogy még a mérsékelt, hagyományosnak számító vadászat is kockázatot jelenthet, ha azonos területekre koncentrálódik, és hiányzik mögüle a rugalmas, térben differenciált természetvédelmi stratégia.

A klímaváltozás és az emberi tájalakítás együttesen komoly kihívás elé állítja a vadon élő állatokat: az élőhelyek feldarabolódása és a szélsőséges időjárási események egyre gyakrabban kényszerítik őket szokatlanul hosszú menekülőutakra a túlélés érdekében. A Current Biology hasábjain megjelent friss tanulmányban amerikai kutatók a prérrik gazellájának is nevezett villásszarvú antilop (*Antilocapra americana*) mozgásmintázatát és túlélését vizsgálták egy különösen ritka, húszévente előforduló hóvihár idején Wyomingban, a Vörös-sivatag térségében. A prérriken szabadon vándorló antilopok csaknem 400 kilométert megtettek, hogy elkerüljék a halálos hideget – útjukat azonban olyan akadályok nehezítették, mint az autópályák és a nagy kiterjedésű kerítések. Bár Wyoming első ránézésre vadregényes, kevésbé fejlett területnek tűnik, az emberi infrastruktúra még itt is komoly gátat szab az állatok mozgásának: elzárja a menekülési útvonalakat, illetve korlátozza a hozzáférést a túléléshez szükséges élőhelyekhez. A vizsgálat szerint a mozgáskorlátozó akadályok és az extrém időjárás együttes hatása 3,7-szeresére növelte az állatok elhullási arányát: az érintett, GPS-nyakörvvel megfigyelt egyedek több mint fele elpusztult.

Fotó: Shutterstock

A Gnusletter nyomán összeállította: BETLEHEM ILDIKÓ

Az őshonos mocsári teknős szépen szaporodik az állatkertben

Fotó: a szerző felvétele

A zöld gyíkok egész domboldalt magában foglaló szabadtéri kifutóban élnek Hirschstettenben
Fotó: Kovács Zsolt

A színpompás fácángalambot jelenleg egyetlen magyar állatkert sem mutatja be
Fotó: Shutterstock

Spinifex-ugróegér

A „KIS” BÉCSI ZOO

APRÓ ZÖLD OÁZIS A NAGYVÁROS KÖZEPÉN

Bécs városa számos érdekes bemutatóhelyet tartogat a zoológia iránt érdeklődőknek. Itt található többek között a Schönbrunn Zoo, a világ legrégebbi és Európa egyik legjobb állatkertje, valamint a Haus des Meeres elnevezésű kiváló akvárium-terrarium.

A híres társintézmények árnyékában, az osztrák főváros külvárosi részén megbújik egy kicsi állatkert, amely kevésbé ismert a nagyközönség körében: ez a Zoo Blumengarten Hirschstetten. A kis állatbemutatóban olyan fajokat is megfigyelhetünk, amelyeket Ausztriában csak itt mutatnak be. Ha Bécsben járunk, és akad némi szabadidőnk, érdemes néhány órát szánni a felfedezésére. A hathektáros (vagyis a Fővárosi Állat- és Növénykert teljes területének kb. egyharmadán elterülő) bemutató nem is a szó szoros értelmében vett hagyományos állatkert, hanem egy zoo és egy botanikus kert sajátos keveréke. Eredetileg a városban található parkok számára létesített növényneveldeként kezdte pályafutását, később azonban, jelentős átalakítás és funkcióváltás után, turisztikai attrakcióként megnyílt a nagyközönség előtt. Az egyes tematikus kertek (pl. ősi növények erdeje, rózsakert, mexikói, kínai, indiai vagy éppen mediterrán kert) önmagukban is érdekes látványokat kínálnak. 1996-tól élő állatokat is bemutatnak a botanikus kertben, amely mára állatkerti működési engedéllyel rendelkező intézményé nőtte ki magát, ahol napjainkban mintegy ötven állatfaj látható, s a gyűjteményt zömmel eurázsiai elterjedésű állatok alkotják. A hétfői napok kivételével

tavasztól ősziig nyitva tartó, három különálló bejáratú intézmény ingyenesen látogatható. Az érdeklődők száma viszonylag magas, évente 360 000 körüli.

HAZAI FAJOK OTTHONA

Az állatokat tágas, szépen berendezett és környezetgazdagítási elemekkel bőven ellátott kifutókban mutatják be. Mindenhol, még a patások karámjaiban is zöldell a fű. Az élő skanzennek is beillő háziállat-bemutatóban szinte kizárólag osztrák fajtákat tekinthet meg a nagyközönség. Láthatók itt sulmtaler (sulmvölgyi) baromfik – amelyek különlegessége, hogy a kakas és a tyúk egyaránt búbot visel a fején –, valamint őshonos kecskefajták, törpenyulak és a világ legkisebbjeként számon tartott ouessant juhok. Rövid sétával érhetjük el a hazai hullók és kételtűek itt is, ott is felbukkanó bemutatóit, valamint az eurázsiai szárazföldi teknős-fajok terjedelmes kifutórendszerét.

Az állatkertben minden évben sikeresen kelnek ki és nevelkednek fel kis mocsári teknősök (*Emys orbicularis*). A zoo röpképtelen fehér gólyái (*Ciconia ciconia*) is rendszeresen költenek, a fiókákat pedig szabadon engedik az intézmény szakemberei.

A különböző bagolyfajok közül kettőt láthatunk az intézményben: kuvikok (*Athene noctua*) és uráli baglyok (*Strix uralensis*) lakják a röpdéket. Az utóbbi faj tenyésztésével szintén szép ered-

ményeket értek el Hirschstettenben, több itt kelt és felnevelkedett fiókát is szabadon engedtek már az elmúlt években. A törpeegerek (*Micromys minutus*) népes, közel ötven egyed számú kolóniája impozáns méretű kifutóban él, amely az egyik legnagyobb (ha nem a legnagyobb) törpeegér-bemutató a világon. A kisebb röpdékben az egzotikus madárfajokat az azonos férőhelyen bemutatott ezüsthévízmadár (*Lophura nycthemera*) és a Fischer-törpepapagájok (*Agapornis fischeri*) képviselik. Utóbbiak előre be nem tervezett egyedekként kerültek a gyűjteménybe: a gazdájuk meguntta őket, és nemes egyszerűséggel becsempészte, majd szabadon engedte őket a hazai madarakat felvonultató röpdében.

Ez utóbbi, 2019-ben megnyitott, 1200 m²-es volier különlegessége, hogy a látogatók besétálhatnak a madarak közé. A pompáson berendezett, számtalan élő növényvel beültetett röpdében valóban olyan érzésünk támad, mintha egy parkerdőben sétálnánk a madarak között. Bár papagájok már nem élnek itt, a mintegy kétszáz(!) hazai madár látványa bőségesen kielégíti az érdeklődők kíváncsiságát. A hatalmas volierről mindössze pár méternyire, külön férőhelyen a barkóscinegék (*Panurus biarmicus*) csapatában gyönyörködhetünk. Kevés európai állatkert mutatja be ezt a fajt, és még kevesebb mondhatja el magáról, hogy sikeresen költenek a röpdében.

VADMACSKÁK ÉS ÜRGÉK

A legnépszerűbb lakók közé tartozik az európai vadmacskapár (*Felis silvestris silvestris*). Bár a jól megtermelt, házi cirrosra emlékeztető ragadozókat nem tenyésztik Hirschstettenben, az állatkert komoly edukációs tevékenységének köszönhetően az itteni egyedek fajuk nagykövetői, amelyek segítenek hozzájárulni vadon élő fajtársaik megismeréséhez, és ezáltal védelmük támogatásához. Az intézmény elkötelezett az osztrák vadmacskaállomány védelme mellett. Az itteni pár életkörülményeire igazán nem lehet panasz, a szükség esetén két részre osztható kifutó méretét egynemű állatkert leopárdjai vagy pumái is megirigyelhetnék.

Kissé komikus, ugyanakkor rendkívül érdekes látványt nyújtanak az állatkert felszélid ürgéi (*Spermophilus citellus*). Ezek a rágcslók már rég „kinőtték” a kifutójukat, így annak kerítése alatt kiásva magukat kolonizálták a területet, s az intézmény északi részén szinte minden kifutóban és kertrészen felbukkannak, sőt kicsivel távolabb, az állatkert kerítésén túl is megfigyelhetők. A rendkívül jól szaporodó állomány tagjai nem félnek az embertől, gyakran előfordul, hogy a látogatók közelségét keresik, akik – a mindenhol olvasható tiltás ellenére – gyakran mindenféle, ürgének egyáltalán nem való táplálékkal kínálják ezeket a bájos állatokat.

A PÁLMAHÁZ ÉS LAKÓI

A kis állatkert legnagyobb látványosságja a közvetlenül a déli bejárat mellett felépült 700 m²-es Pálmaház. A főcsarnokból és két oldalszárnyból álló épületben három különböző klímazóna, a trópusi esőerdők, a szubtrópusi pálmaliget és a mediterráneum állat- és növényfajai láthatók. A központi tavacskában víztetknősök és halak úszkálnak, a fejük felett pedig nilusi repülőkuttyák (*Rousettus aegyptiacus*) és tucatnyi madárfaj képviselői röpködnek. Utóbbiak közül érdemes megemlíteni a szabad természetben a kipusztulás szélére sodródott Bali-seregélyeket (*Leucopsar rothschildi*), a purpurtangarákat (*Ramphocelus bresilia*) és a jellegzetes hangú fácángalambokat (*Otidiphaps nobilis*). A Pálmaházban elhelyezett terráriumokban egzotikus kisemlősök, hullók, kételtűek és ízeltlábúak letelepedtek otthonra. Mindössze 16 európai állatkertben (Ausztriában tudomásom szerint egyedül itt) mutatják be a Spinifex-ugróegeret (*Notomys alexis*), amely Ausztrália kevés őshonos méhlepényes emlősfajának egyike. Kontinensünk állatbemutatóiban még ennél is ritkább vendég a japán erdei sikló (*Elaphe climacophora*), amely Ausztriában szintén csak itt látható. Sok csodálójára akad a természetes, impozáns megjelenésű csuklyás levélszöcskének (*Siliquofera grandis*) is.

NAGY ANTAL

A havasi cincér Duna-Ipoly
Nemzeti Park emblémaállata

BÜKKERDEINK CSODABOGARA, A HAVASI CINCÉR

Négy évig vezettem az Állatorvostudományi Egyetem másodéves biológushallgatóinak ökológiai terepgyakorlatát a Börzsönyi Hiúz Házhoz, ahol a növényzet felmérése, a talajállatok rostálása és a lepkék jelölés-visszafogása mellett állandó élmény volt a Magas-Börzsöny szépséges bogarával, a havasi cincérral találkozni.

A Duna-Ipoly Nemzeti Park királyréti látogatóközpontjától számos turistaútvonal vezet a Börzsöny erdeibe, fel egészen a Csóványosra és a Nagy-hideg-hegyre, amelyek 938 és 864 méter magasságukkal Magyarország legmagasabb csúcsai közé tartoznak. Ebben a tengerszint feletti magasságban, a magyar középhegységben 600 méter felett már a bükk az uralkodó faj (Fagus sylvatica), amely ezüstszürke színű, sima, hengeres törzsével, 40 méter is elérő termetével többmagával szinte templomi hangulatot teremt az erdőben. A felülről zárt lombkoronának köszönhetően a bükkösben nyáron is hűvös a levegő, és az állandó árnyékolás miatt az aljnövényzet is csak kora tavasszal, a lombfakadás előtt képes burjánzani. Főként hagymás és gumós növények: medvehagyma, csillagvirág, keltikék és szellőrózsák foglalják el ilyenkor rövid időre a talajt, és látványos, összefüggő virágtakarót képeznek a monumentális, rügyező bükkfák tövében.

SZALAMANDRA ÉS LÁBATLANGYÍK

A Börzsöny az Északi-középhegység vulkanikus eredetű tagja, amely földrajzilag ugyan elkülönül, de eredetét tekintve szoros összefüggésben áll a Duna túlsópartján magasodó, szintén vulkanikus Visegrádi-hegységgel. Egymáshoz kapcsolódásokat olyan, mindkettőben előforduló állatfajok igazolják, mint a foltos szalamandra (*Salamandra salamandra*) és a nemrég két különálló fajra szétválasztott lábatlangyík (a Dunától nyugatra a közönséges, tőle keletre pedig a kékpettyes, *Anguis fragilis* és *A. colchica*), amelyek a populációgenetikai vizsgálatok szerint a Dunazug-hegységben és a Börzsönyben hibrid állományokat alkotnak. A miocén korból származó Visegrádi-hegységet a Börzsönytől a Duna a jégkorszak elején választotta el, mintegy másfél millió év alatt fokozatosan „bevágta magát” a két, már

nem aktív vulkanikus hegység közé, és kialakította a ma is évente mintegy 2 mm-rel mélyülő Dunakanyart.

A repülő állatok, így a rovarok többsége számára persze ez a fél-egy kilométernyi távolság nem jelent akadályt, például a havasi cincér elterjedése nem korlátozódik az átlagosan magasabb Északi-középhegységre, hanem a teljes magyar hegységvonalat északkelet-délnyugat irányban elfoglalja, és a Mecsekben is gyakori. Neve tehát némileg félrevezető, hiszen nem igazán a „havasokhoz”, az igazi magashegyi törpefenyvesekhez vagy legelőkhöz kötődik, sokkal inkább az öreg bükkerdőkhöz, azokon belül is a nem túl sűrű, nyiladékokkal, napsütötte tisztásokkal taglalt erdőkhöz, mert a fejlődéséhez kidőlt fák kellenek. Nem véletlen tehát, hogy egyetemi terepgyakorlataink során az utak mentén felhalmozott farakásokon júliusban szinte biztosan találkozhattunk ezekkel a szép bogarakkal.

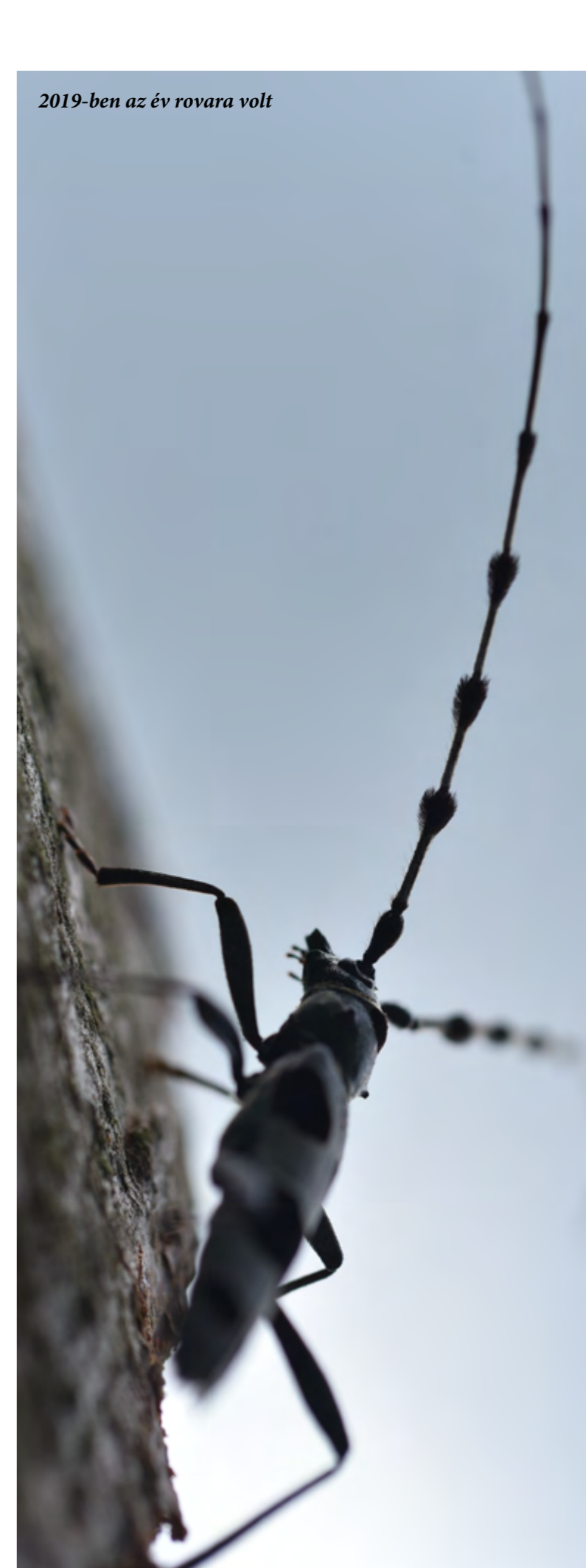
NEM LEHET ÖSSZETÉVESZTENI

A havasi cincér (*Rosalia alpina*) rendszertanilag a rovarok osztályán belül a bogarak rendjébe, a cincérfélék családjába tartozik. Jellegzetes külseje, a kékesszürke szárnyfedőin lévő bársonyfekete foltok, és hosszú, kékkel tarkított lábai és csápjai révén más bogárral szinte összetéveszthetetlen. Ausztriában 2001-ben, Magyarországon 2019-ben volt az év rovара. Testhossza a csápok nélkül 3-4 cm, a hím csápjá hosszabb, majdnem kétszerese a testének. A szürke alapszín és a fekete harántfoltok miatt némileg hasonlít rá a zömökebb, röpképtelen gyászincér (*Morimus funereus*), amellyel néha együtt is előfordul, de aki egyszer látta, kis gyakorlattal könnyen megkülönbözteti őket. Hazánkban a kifejlett havasi cincérek július elején jelennek meg, és leginkább a frissen kivágott fatörzseken gyülekeznek. A nőtényeket szaglással ismerik fel, gyorsan párosodnak is vele. A megtermékenyített egyedek rövid, egyes vélemények szerint alig tíznapos élettartamuk vége előtt hosszú tojócsövükkel tapogatóznak ki a peterakásra alkalmas helyeket, amelyek leginkább az elhalt fák keskeny repedései. A petéből kikelő lárvák mélyebbre rágják magukat a fában, és 2-4 évig növekedve, közben a vedlésekkel kültakarót cserélve fejlődnek addig, amíg el nem érik a teljes átalakuláshoz szükséges bábállapotot. A bükkfán kívül más fafajok is alkalmasak lehetnek táplálékkul, például gyertyánban, juharban, szilben és kőrisben is megfigyeltek már fejlődő havasicincér-lárvákat.

A LEGNAGYOBB VESZÉLY

A havasi cincér az Európai Unió természetvédelmi szabályozásában (Berni Egyezmény, Élőhelyvédelmi Irányelv) is, de Magyarországon is védett faj, természetvédelmi eszmei értéke 50 000 forint. Az esetleges illegális gyűjtés mellett legjobban a nem megfelelő erdőgazdálkodás során „kint felejtett” farakások veszélyeztetik. A jelenségre már számos szakember felhívta a figyelmet, a helyzet mégis az, hogy még védett erdeinkben is előfordul, hogy a nyár elején letermelt vaskos fákat csak késő ősszel vagy tél elején gyűjtik be és szállítják el. Ez tulajdonképpen halálos csapda a havasi cincérek és sok más falakó rovarfaj számára: a júliusi melegben száradó és kellemesen illatozó fatörzsek ellenállhatatlanul vonzzák a cincéreket párzásra és peterakásra,

2019-ben az év rovара volt

A bükkfarakásokat a fali gyík is kedveli

Kora tavaszi bükkerdő

majd miután a már fejlődő lárvákkal teli faanyagot feldolgozásra elszállítják, tulajdonképpen a jövő nemzedéket pusztítják el. A már kivágott fákat még a júliusi rajzás előtt el kellene szállítani, de leginkább a tél végén, a madarak fészkelési időszaka előtt kellene elvégezni a fakitermelést. A sajnós még a nemzeti parkokban is gyakori tarvágás, a természetes módon kidőlt fák eltávolítása és az egyforma korú faültetvények folyamatos fenntartása is károsan hat az állatvilág sokféleségére, hiszen a különböző populációknak, az egymástól eltérő fejlődési alakoknak mindig más-más környezeti feltételek felelnek meg a legjobban.

Mindezek ellenére a havasi cincér Magyarországon, de Európa déli részén is lassan terjeszkedik, aminek oka talán a táplálékhoz alkalmazkodásának kiszélesedése lehet. Dél-Európában, a „havasoknál” jóval alacsonyabb területeken is ismert, felbukkant olyan bükkfamentes élőhelyeken is, mint egyes folyók széle (például a Dráva mente) vagy akár a tengerpartok. Az is lehet, hogy a jégkorszakban az olyan déli területek, mint Görögország hegyvidéke szolgáltak menedékhelyül, és a felmelegedés során az állományok onnan hódították meg lassan a környező vidéket és Közép-Európát. Hogy a mostanság érzékelhető klímaváltozás, amelyre a bükk az egyik legérzékenyebben reagáló fafaj, hogyan fogja befolyásolni a havasi cincér terjedését és fennmaradását, azt még nem lehet megmondani.

Némi optimizmusra adhat okot, hogy vannak olyan lelőhelyek, ahol száz évvel ezelőttről is csak bizonytalan adatok állnak rendelkezésre, és utána sem látott senki ott havasi cincért. Az egyik ilyen hely a sokat látogatott Budai-hegység, azon belül is Budapesten a Normafa környéke, ahol 2019-ben az év rovára akció kapcsán egy lelkes iskoláscsoport rábukkant a cincér egy elpusztult példányára. Később és az utóbbi években már rendszeresen láttak ebből az elegáns bogárfajból példányokat. Ujvári Zsolt különleges fényképe egy pilisi tölgyesben készült.

DR. KORSÓS ZOLTÁN
A szerző felvételei

Fotó: Ujvári Zsolt

Június 25-e volt, csodás nyári este. Már sikerült felvennem a repülő szarvasbogarak ritmusát, hiszen minden évben újra meg kell szokni, milyen is a vaksötétben futva, a kamerát minél közelebb tartva éles képeket készíteni egy-egy elsuhanó példányról. Így hát már jóval naplemente előtt halszemobjektívvel és vakuval felszerelve, mindent jó előre beállítva vártam a berregő óriásokat. Világosan ugyan alig-alig láttam repülő példányokat, ám magasan a lombok rejtekében valami felkeltette a figyelmemet. Két óriási csáp kandikált ki a tölgy egyik ágának takarásából. Odafent egy nagy hőscincér próbálgatta a szárnyait. Kamerám nyakpántját a csuklómrá csavartam, és feszülten vártam, vajon elrugaszkodik-e, és megtisztel-e azzal, hogy lelátogat hozzám az erdei útra. Hosszú percekig le sem vettem róla a szemem, de mindhiába, a bogárnak esze ágában sem volt szárnyra kapni. Elsétáltam hát egy közeli farakáshoz, amelyen gyakran látni gyászincéereket, s olykor orrszarvú- és szarvasbogarakat is, ám ezúttal csupán egy zöld gyík napozott a lemenő nap narancsvörös fényében. Korán volt még, ám ahogy ez a gondolat átfutott az agyamon, megpillantottam egy repülő lényt az erdei út felett, jó 20-30 méternyire tőlem. Karcsú volt és fürgé. Nem szarvasbogár! Nyakamba szedtem a lábamat, és elindultam a lény irányába. Már futás közben láttam, hogy hatalmas rágóknak ugyan nyomuk sincs, azonban a bogár két kackiás csapot visel. Tán hőscincér lehet? Éppen felém repült. Ahogy találkozunk, villámgyorsan előrenyújtottam a fényképezőgépet. A bogár óvatosan kitért, de én igyekeztem rászzegezni a lencsét. Talán 5 cm-re lehetett az objektív előtt, amikor villant a vaku. A cincér kecsesen átröppent felettem, majd ismét lejjebb ereszkedett, én pedig utánaeredtem. Ekkor már láttam a hamvaskék fedőszárnyakat, és tátva maradt a szám. Nem a nagy hőscincér, hanem kisebb, ám szín pompás rokona szelte át az erdőt! Sokszor láttam már havasi cincért a bükkösök farakásain, ám arra nem számítottam, hogy ebben a száraz tölgyesben találkozok vele újra. Arra pedig különösen nem, hogy röptében is megörökíthetem. A bogár lassan, tétován repült néhány másodpercig, mintha keresne valamit. Fölé magasodtam, és újra exponáltam néhányat, ügyelve arra, hogy még véletlenül se érjek a törékeny szárnyakhoz, s ne zavarjam meg az állat röptét. Ez a néhány pillanat elegendő volt ahhoz, hogy a találkozás emléke színes pixelek formájában is megmaradjon számomra, majd a cincér hirtelen a magasba emelkedett, fordult kettőt, aztán örökre elnyelte a rengeteg.

UJVÁRI ZSOLT

Fotó: Shutterstock

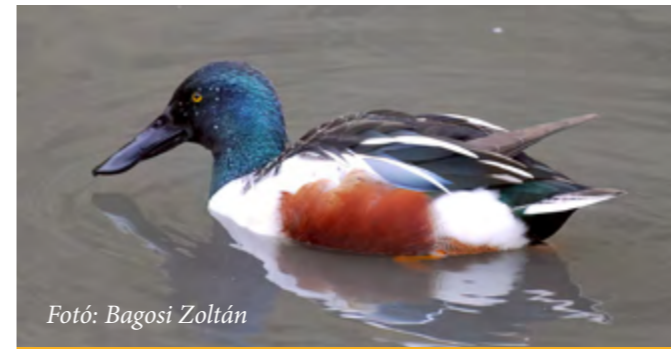
Az utak feldarabolják a természetes élőhelyeket, veszélyeztetik az állatvilágot, és sok esetben konkrétan hozzájárulnak fajok eltűnéséhez. Brazíliában, ahol több mint egymillió kilométernyi út hálózza be az országot, ez a probléma különösen élesen jelentkezik – leginkább az Amazonas esőerdeinek térségében. Az utak gyakran átszelik az erdőt, az állatok pedig kénytelenek rajtuk átkelni, kitéve magukat a járművekkel való ütközés veszélyének. A közlekedési balesetek áldozatai nemcsak maguk az átkelő állatok, hanem a tetemeiket eltakarítani próbáló dögevők is. E kihívásra válaszul született meg a Reconecta projekt, amely 2022 óta mesterséges lombkoronahidak kiépítésével segíti az erdei fajok biztonságos közlekedését. A Roraima és Amazonas államot összekötő főút mentén eddig 32, míg a Mato Grosso állambeli Alta Floresta városában további 7 ilyen híd építettek, és még nyolc van tervben. Alta Floresta a gyors urbanizáció következtében az elmúlt évtizedekben egyre nagyobb területen hódította meg az esőerdőt, s ezzel együtt az úthálózat is jelentősen bővült. Ez különösen nagy gondot okoz a térség 12 főemlősfajából azok számára, amelyek az urbánus környezetben élnek – ilyen például a kritikusan veszélyeztetett Alta Floresta titi majom (*Plecturocebus grovesi*) vagy a veszélyeztetett Schneider-féle selyemmajom (*Mico schneideri*). A lombkoronahidak hatékonysága meglepően gyorsan megmutatkozott: 2025 márciusáig közel kétezer átkelést dokumentáltak kameracsapdák segítségével, hat különböző fajnál. Az egyik legsikeresebb faj a bőbitás csuklyámajom (*Sapajus apella*) volt, de gyakoriak az átkelések a titi majmok és a selyemmajmok esetében is.

<https://nationalzoo.si.edu>

Egy rendkívül ritka ragadozófaj érkezett nemrég az angliai Newquay Állatkertbe, amely immár egyike az Egyesült Királyság két olyan intézményének, ahol barna hiénákat (*Parahyaena brunnea*) tartanak. Flo és Quinn, az alig két éves testvérpár a cambridgeshire-i Hamerton Állatparkból költözött új otthonába, ahol egy korábbi oroszlánkfutót alakítottak át számukra természetes környezetet idéző élőhelyé. A barna hiéna a négy hiénafaj közül a legritkább: becslések szerint már kevesebb mint ötezer egyede él a vadonban, kizárólag Dél-Afrika szárazabb vidékein. Magányos, éjszakai életmódot folytató, visszahúzódó állat, amely kivételesen jól alkalmazkodott a zord körülményekhez.

<https://www.bbc.com>

Fotó: Bagosi Zoltán

Fotó: Bagosi Zoltán

Több mint egy évszázad után ismét kanalas récék (*Anas clypeata*) keltek ki a washingtoni állatkertben. Májusban és júniusban három fióka látta meg a napvilágot, ami különleges esemény, hiszen az utolsó sikeres kelés 1908-ban történt. A kicsik két szülőpártól származnak: a látogatók által is megtekinthető négy éves Albus és Minerva, valamint egy három éves, kiállításon kívüli pár gondoskodott róluk. A szaporodás elősegítésére a gondozók extra fűcsomókat helyeztek el a röpdében, hogy zavartalan és természetes környezetet biztosítsanak a fészekrakáshoz. A tojásokat biztonsági okokból inkubátorba helyezték, míg a tojók a megtevésztésül odatett műtojásokon ültek. Mindeközben a hímek örködték párjuk nyugalma felett. A kikelés után a fiókák tápdús eleséget és sekély vizű medencét kaptak, hogy gyakorolhassák az úszást.

[tps://nationalzoo.si.edu](https://nationalzoo.si.edu)

Két amuri leopárd- (*Panthera pardus orientalis*) kölyök jött világra a chicagói Brookfield Állatkertben júliusban. A világ egyik legritkább nagymacskájának számító faj vadon élő állománya száz egyed alá csökkent, ezért minden születés rendkívül fontos szerepet játszik a faj fennmaradásában. Az állatkert természetvédelmi szakemberei hangsúlyozták, hogy ez a szaporulat reménytelen előrelépés a faj jövője szempontjából. Bár a pontos egyedszám nem ismert, az amuri leopárd állománya évtizedek óta csökken, és minden új kölyök hozzájárulhat ahhoz, hogy ez a különleges nagymacska ne tűnjön el végleg a bolygóról. A kölyök anyja, Mina egy nyolc éves nőstény, ő 2021 októberében érkezett a Brookfield Állatkertbe a fajmegőrzést szolgáló nemzetközi együttműködés keretében. Apjuk, Sasha 2020-ban született ugyanebben az intézményben.

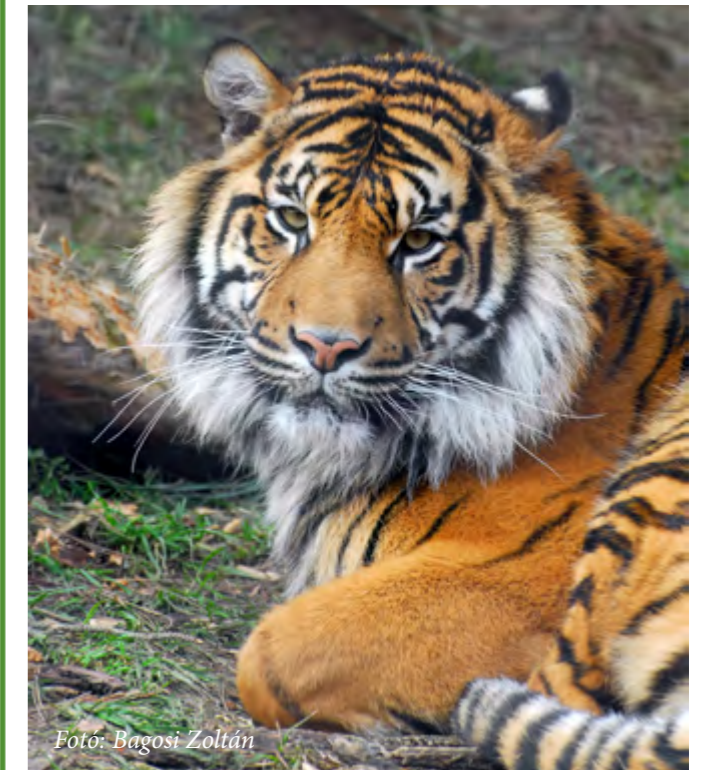
<https://www.mlive.com>

Fotó: Bagosi Zoltán

Egy angliai állatkert és egy helyi sörfözde együttműködésének köszönhetően új medencét kapott a súlyosan veszélyeztetett szumátrai tigrisek (*Panthera tigris sumatrae*) kifutója. A különleges „tigrises sör” eladásából származó bevétel 1500 fonttal járult hozzá a projekthez, amelynek célja a tigrisek jólétének javítása és a látogatói élmény növelése volt. A fejlesztés során helyi vállalkozók segítettek a munkát kedvezményes árral és gyors kivitelezéssel, az állatkert saját karbantartócsapata pedig befejezte az építést. A sörfözde munkatársai maguk is részt vettek az alapozásban – nemcsak pénzzel, hanem kézzel munkával is hozzájárultak a sikerhez. A medenceátadás jókor jött: a nyári szezon előtt bővült a tigrisek mozgástere, és a fajmegőrző tenyésztési program is új szakaszba lépett. Jelenleg kevesebb mint 400 szumátrai tigris él a világon – minden hasonló fejlesztés életmentő jelentőségű a számukra.

<https://paigntonzoo.org.uk>

Fotó: Bagosi Zoltán

Először jött világra afrikai erdei elefánt (*Loxodonta cyclotis*) Japánban: a hirosimai Asa Állatkert nősténye, May egészséges borjút hozott világra. A kicsi valamivel kisebb a vártnál, marmagassága körülbelül 75 centiméter, nemét egyelőre nem tudni. A borjú már lábra állt, és szopni próbált, ám nem érte el anyja emlőjét, ezért a gondozók szalmával segítettek neki. Az anyja gyengéden viselkedik kicsinyével, gyakran érinti ormányával, és figyeli minden mozdulatát. May és párja, Dai az egyedüli afrikai erdei elefántok Japánban. Az Asa Állatkert tavaly nyáron erősítette meg May vemhességét, azután nagy gondossággal készültek a szülésre, most pedig kiemelt figyelemmel követik a borjú fejlődését. A látogatók csak akkor találkozhatnak az elefántcsaláddal, amikor az állatok állapota ezt már lehetővé teszi.

<https://www3.nhk.or.jp>

EGY MAGÁNYOS ÓRIÁS

Az óriás-törösdarázs (*Megascolia maculata*) egy 50 000 forint eszmei értékű hazai magányos darázs, amely a nagy méretű ganajtúrófélék (*Scarabaeidae*) lárváiban fejlődik. A gazdaállat kiválasztásában nem adja alább, ha teheti, a szintén 50 000 forint eszmei értékű orrszarvúbogarat (*Oryctes nasicornis*) részesíti előnyben.

FÉLELMETES SZELÍDSÉG

Európa legnagyobb testű hártványzárnyúja, a nőstények testhossza az 5 cm-t is elérheti, szárnyfesztávolságuk 7 cm is lehet. A Földközi-tenger mediterrán régiójából származik, Észak-Afrikától a Közel-Keletig, az Ibériai-félszigettől a Kaukázusig előfordul. Közép-Európában sokáig Magyarország számított a legészakibb megjelenési területének, ám az éghajlatváltozás következtében mára már Németországtól Lengyelországon és Ukrajnán át egészen Oroszország nyugati feléig megtalálható.

Impozáns mérete miatt gyakran kelt rémületet. Sokan azért pusztítják el, mert veszélyes lódaráznak vélik, nem tudják, hogy emberre szinte teljesen ártalmatlan. Fullánkkal csak a nőstény rendelkezik, ám a mérgét lehetőség szerint nem fecsérli melegvérűekre, kizárólag végső esetben használja ellenünk, ha ezzel az életét mentheti (például, ha marokra fogjuk). Így aztán nyugodtan a közelébe mehetünk, nem fog ránk támadni még akkor sem, ha nagy tömegben kering egy-egy idősebb fa vagy korhadó rönk körül.

Bár megjelenése félelmetkeltő, az óriás törösdarázs nőstény rendkívül konfliktuskerülő

TÖKÉLETES PRECIZITÁS A RODEÓN

A törösdarázsok a nevüket erőteljes, törserű tojócsövükről kapták. Nem véletlen ez a kialakítás, hiszen a nagy testű pajorok bőre bármennyire is puhának tűnik, igen masszív felépítésű, és az átszúrásához kellő erőre van szükség. Egy L3-as (harmadik stádiumú) orrszarvúbogár-lárva mérete a 10 cm-t is meghaladhatja, tehát a darázs duplája is lehet. Ahogy a darázs eléri a pajorig, rákapaszkodik a hátára, hogy a kábító mérget a bőre alatti idegdúcba fecskendezze. Természetesen a pajor sem adja könnyen magát: erőteljes tekergésbe kezd, hogy lerázza magáról a támadóját. A daráznak úgy kell eltalálnia a bogárlárván egy nagyjából gombostűfejnyi pontot, hogy közben az ide-oda dobálja magát, és azzal az erőteljes rágójával próbálja ledobni a hátról, amellyel a fák belsejében szokott vágkálni. Ha a darázs elvétené a szúrást, a pajor könnyedén le tudná dörzsölni testéről a petét, amelyet majd rárak. Egy rosszul célzott szúrás a pajor végét is jelenthetné, amivel viszont a darázs megfosztaná lárváját a kifejlődésig rendelkezésre álló élelemforrástól. Ha viszont sikeresen célba talál, a pajor teste elernyed, mozgásképtelenné válik, és mindenben a törösdarászlárva rendelkezésére áll majd.

A PAJOROK RÉME

Tömeges jelenlétük megtévesztő lehet, hiszen magányos darázsok. Elsőként a hímekkel találkozhatunk, amelyek általában május-júniusban bukkannak fel. Ilyentájt egész felhőkben lepik el azokat a helyeket, ahonnan a nőstények kibújását várják. A hímek valamennyivel kisebbek és karcsúbbak a párjuknál, a testhosszuk 3-4 cm. Megijedni nem kell tőlük, mivel még fullánkjuk sincs. Az életük nem túl hosszú, a párzást követően rövidesen elpusztulnak.

A nőstények leginkább május végétől nyár végéig repülnek. Parazitoid életmódot folytatnak, vagyis a lárváik számára táplálékul szánt zsákmányt elkábítják, és ráhelyezik a petéjüket. A kikelt lárva jó darabig a még élő, de kába gazdaállat kevésbé létfontosságú részeit fogyasztva fejlődik, végül valamivel a bebábozódás előtt falja fel csak teljesen.

A nőstény törösdarázs a talaj és fakorhadék mélyén élő bogárlárvákat elsősorban kifinomult szaglásával fedezi fel. Nem is maguk a lárvák, inkább az ürülékük szaga vezeti. Miután felfedezte a lelőhelyet, a pontos pozíció beazonosításában a lárva mozgása által keltett talajrezgések vezetnek tovább. Erős tüskékkel felszerelt lábai és hatalmas rágója segítségével akár 10-20 cm mélységbe is képes leásni a felszín alá. Ha teheti, azokon a járatokon jut le a lárvákhoz, amelyeket a talaj mélyén kikelt bogarak ástak, hogy a felszínre juthassanak.

Az óriás-törösdarázsok elsődleges célpontja az orrszarvúbogár pajorja, ám ritkán a nagy szarvasbogár (*Lucanus cervus*) lárváját is használják lárvabölcscsökként, de választhatják még a kallócserebogár (*Polyphylla fullo*), a keleti cserebogár (*Anoxia orientalis*) és a butabogár (*Pentodon idiota*) pajorjait is. A kisebb bogárfajok lárváit praktikusán a kisebb termetű hímek ki-neveléséhez keresik fel. Az utódok nemét a hártványzárnyúaknál bevált módszerrel szabályozzák: a párzás során megkapott hímivarsejteket a nőstény külön tárolja, így eldöntheti, hogy a lerakás során a petét megtermékenyíti-e vagy sem. A megtermékenyített petékből nőstények, a többiből hímek fejlődnek.

A keleti cserebogár közel 4 cm-es pajorjain a hím darázsok nevelkednek

CIKLUSRA HANGOLVA

Az óriás-törösdarázs teljes életciklusa hozzávetőleg egy év, az orrszarvúbogár ellenben 2-3 év alatt fejlődik ki teljesen. Az első évben a petéből kikelt pajor átesik két lárvastádiumon, majd a második évben éri el a harmadik lárvállapotot, amelyben a rendelkezésre álló táplálékmenyiségtől függően akár két évet is eltölthet, mielőtt bebábozódik. A darázs a nőstény lárvák számára a bábozódás előtt álló, legnagyobb méretű pajorokat választja egyrészt a méretük miatt, másrészt mert a bábozódás előtt álló pajorok közelebb húzódnak a felszínhez, így könnyebben elérhetővé válnak. Az orrszarvúbogár-lárvák általában augusztustól kezdenek bábozódni, ám a bábok már nem megfelelőek a darászutódók számára, így a törösdarásznak lehetőleg augusztusig minden „lányuknak” gazdát kell találniuk. Erre két hónap áll rendelkezésükre, a petekakást követően pedig rövidesen bevezik az életüket.

Az óriás-törösdarázs hímje kisebb termetű, karcsúbb és teljesen ártalmatlan

Az orrszarvúbogár pajorja a 10 cm-t is meghaladhatja

A sötétszárnyú törösdarázs rózsabogarak és cserebogarak pajorjain fejlődik

TÖRÖSDARAZSAK MAGYARORSZÁGON

Az óriás-törösdarázs kivül még öt további faj él hazánkban: a sötétszárnyú törösdarázs (*Scolia hirta*), a négyfoltos törösdarázs (*Scolia sexmaculata*), a hatfoltos törösdarázs (*Colpa sexmaculata*), a mediterrán törösdarázs (*Scolia fuciformis*) és a sávós törösdarázs (*Colpa quinquecincta*), amelyek szintén Scarabaeidae-lárvákat bénítanak a lárváiknak, bár kisebb fajokra vadásznak, és beporzóként is fontosnak számítanak.

És hogy mit tehetünk az orrszarvúbogarakért? Hagyjuk működni a természetes folyamatokat. Ne takarítsunk az erdő takarítói helyett, bízzuk a bogarakra a kidőlt fákat, a fatönköket és a földben maradt, elhalt gyökereket, és égetés helyett inkább komposztáljuk a kerti hulladékot.

Mindezekkel közvetten a törösdarazsakat is segítjük, amelyek különleges életmódjuk és látványos megjelenésük mellett még másban is jeleskednek. A kifejlett darazsak ugyanis virágnektárt fogyasztanak, és meglehetősen nagy méretű szipókájukkal olyan virágokat is felkeresnek és beporoznak, amelyekből például a kisebb termetű beporzók nem képesek nektárhoz jutni.

DEMJÉN ZSÓFIA
Bagosi Zoltán felvételei

AKKOR MOST HASZNOSAK VAGY SEM?

Az orrszarvúbogár az egyik legnagyobb és legszebb hazai bogarunk. Lárvai korhadó növényi anyagokkal, elsősorban elhalt fával táplálkoznak. Az öreg erdők fokozatos eltűnése és az intenzív erdőgazdálkodás miatt a táplálékforrásuk és az élőhelyük is drasztikusan csökkent, de szerencsére az ember közvetlen közelében is képesek szaporodni, például komposztban vagy fűrésztelepek forgácshalmaiban, ami egyelőre segíti a túlélésüket. Ennek ellenére igencsak indokolt a védelmük, és segítségre szorulnak a fennmaradásukhoz.

Ha ez így van, akkor hogyan álljunk az őket pusztító óriás-törösdarazsakhoz?

A természetes ökológiai rendszerek úgy épülnek fel, hogy az élőlények zöme egymást fogyasztja (ennek ellenére mostanáig csupán az emberi faj sodort a kihalás szélére másokat). Minden folyamat az egyensúlyról szól, a zsákmány számának csökkenése a ragadozók számának jóval drasztikusabb csökkenésével jár, ami elősegíti a préda újbóli elszaporodását, ami a ragadozók számának növekedésével jár, és így tovább. A ragadozók mellett a legyengült, beteg egyedek kiszélektálásával a zsákmányállatok populációjának egészségéhez is hozzájárulnak. A természet tehát teszi a dolgát, és a törösdarazsak ennek a rendszernek igencsak fontos résztvevői.

AJÁNLÓ *Kulturális rovat*

Pálmafák árnyékában

A könyv alcíme akár ez is lehetne: Egy világjáró visszaemlékezései. Az Állatvilágból is jól ismert dr. Hangay György új kötete ugyanis egyaránt elröpíti az olvasót az elmúlt időkbe és a világ távoli szegleteibe. Leginkább persze választott hazája, Ausztrália kies tájaira, de bebarangoljuk vele Brazília őserdeit épp úgy, mint Új-Guinea még ma is csak kevésé feltárt területeit. A könyv első fejezeteiben még itthon időzünk, itt a szerző roppant szórakoztató stílusban számol be gyermek- és ifjúkora történéseiről, arról, miképp készült fel arra, hogy távoli tájak vándora legyen. Ezt követően kilépünk a nagyvilágba – s hamar rájövünk, hogy nem egy szokványos, kalandokkal átszótt úti beszámolót tartunk a kezünkben. Ugyanis szinte megelevenednek az oldalak, amikor Hangay doktor mellett újabb és újabb vendégek, vendéglátók, útitársak tűnnek fel. A szerző szemüvegén át történő, néha talán egy kissé szubjektív bemutatásuk sokat hozzátesz a könyv értékéhez. És mivel Hangay György leginkább zoológus (és persze egy csöppet polihisztor), könyvének oldalain ott sorakoznak az állatvilág hallatlanul érdekes képviselői is.

A kötetet a magyar természetrajongókkal közösen megtett négy ausztrál rovarászexpedíció leírása teszi teljessé, amely egyúttal emléket állít azoknak a neves entomológusoknak is, akik már nincsenek közöttünk. (*Pálmafák árnyékában*, Szülőföld Kiadó, 2025)

Ujvári Zsolt láthatatlan világa – Nyár

Ujvári Zsolt szabadidejében csúcsmínőségű saját fotófelszerelést állított össze, és a fényképezés, a megvilágítás, az exponálás körülményeit kreatívan alkalmazva csakhamar egészen újszerű látásmódot alakított ki. Képeit az elkészítésükről (de egyszerűen a szóban forgó állatról és a nagybetűs Természetről) szóló egyéni, néha szinte filozofikus gondolatokkal fűszerezett, olvasmányos történetekkel kísérte, majd osztotta meg a közösségi médiában. Követőinek – és bátran mondhatjuk: rajongóinak – száma csakhamar több tízezerre növekedett, akik sosem csalódtak az új, egyre izgalmasabb posztokban.

Ezekből válogatva most a Grimmia Stúdió gyönyörűen szerkesztett kötetében vehetünk kézbe egy válogatást. A Nyár nyolc fejezetébe rendezett száznál is több kép és a hozzájuk kapcsolódó történetek bogarokról, lepkékről, hangyalesőkről, duna- és tiszavirágokról, rablópilléről, pókokról és a kedvenc kiscigányokról ugróvillás rovarokról Ujvári Zsolt jellegzetes stílusában hozza „emberközelségbe” ezeket az alig ismert élőlényeket. (*Ujvári Zsolt láthatatlan világa – Nyár*, Grimmia Stúdió, 2025. <https://www.shop.grimmia.hu>)

Eddy, Jóska, Abdul, Moszkva és a többiek

A címből nehéz kihámozni, miről is szól a könyv, de szerencsére az alcím már magáért beszél: A budapesti állatkert tevéinek kronológiája, 1866–1994. A könyv szerzője, Kövér Árpád az állatkert egyik legrégebbi munkatársa, aki szenvedélyesen kutatja az állatkerti állatok történetét. Ebben a könyvben hallatlan precizitással mutatja be az állatkert tevéinek életét a fent jelzett időszakban. Megtudhatjuk, mikor érkeztek, hogyan éltek, és mi lett velük. A tevék a főszereplők, ám mellettük feltűnnek más állatok is, például elefántok és Hamlet, az ázsiai vadló. Az állatkertek barátainak könyvespolcáról aligha hiányozhat ez a hiánytöltő kötet. Várjuk a folytatást! (*Kövér Árpád: Eddy, Jóska, Abdul, Moszkva és a többiek*, Underground Kiadó Kft., 2025)

SZÁMOLJUNK ÜRGELYUKAKAT!

Mielőtt arra gondolnánk, hogy egy újabb örült extrém sportról vagy esetleg közösségi kihívásról van szó, gyorsan tisztázzuk: egy ritkuló természetvédelmi értékünk megmentése érdekében végzett, tudományosan megalapozott monitorozás adatgyűjtéséről beszélünk, amelyhez azonban bárki kedve és lelkesedése szerint csatlakozhat. De lássuk a részleteket!

Az 1960-as évekig az ürgét mint mezőgazdasági kártevőt tartották számon, ahol és ahogyan csak tudták, ritkították. A Tanú című filmből elhíresült mondat szerint „az ürge a gát legveszedelmesebb ellensége!”, az ürgefarkak leadásával bizonyított elejtést pénzjutalommal honorálták. (Más kérdés, hogy a filmben az ürge helyett – amely a film készítésének idején, 1968-69-ben már ennek tanúsága szerint sem lehetett annyira gyakori, mint korábban – jól felismerhető módon hörcsög „dublőrök” kapják a lapátcsapásokat.) A mezőgazdasági kártétel ellen szervezett önkéntes akciókkal tömegével (értsd: megyei szinten több tízezer nagyságrendben!) gyérítették a parasztok az ürgéket, amiről még a korabeli filmhíradók is beszámoltak (néhány archív felvétel még ma is fellelhető erről). Ebben az időben még senki, a legfelkészültebb ökológus kutatók sem gondolták, hogy valaha természetvédelmi beavatkozások válhatnak szükségessé ennek a kisméretűnek a megmentésére. Ezen a ponton érdemes elgondolkodni azon, hogy a ma ilyen kártevőként számon tartott állatok

(és akár növények is) bármelyike nem juthat-e néhány évtized múlva hasonló sorsra. Egykor gyakori más rágcsálóink közül például a földikuttyák már régen a különösen ritka és fokozottan védett státuszban vannak, a szintén már speciális természetvédelmi oltalmat élvező hörcsögállomány is egyre kevesebb helyen és egyre ritkábban szaporodik el fejfájást okozó mértékben, güzüegérhordásokat már keresve találunk, így csak a mezei pocokról mondhatjuk még el, hogy gyakori, és gondolhatjuk róla, hogy kipusztíthatatlan.

Az ürge történetére visszatérve: az 1980-as évek legelején ragadozómadarakkal foglalkozó szakembereknek tűnt fel először, hogy a madarak táplálékának egyre kisebb hányada az ürge, és áttelepítési akciókkal próbálták újabb állományokat, madár-táplálkozóhelyeket létrehozni. A fajt 1982-ben már védetté nyilvánították, majd 2012-ben fokozottan védett státuszt kapott. Ekkorra már nyilvánvalóvá vált, hogy komoly intézkedések szükségesek, hogy az egymástól legtöbb esetben „hermetikusan”

elszigetelt kolóniák fenn tudjanak maradni, de újabbak kialakulása is csak kivételes esetben tud természetes úton megvalósulni. Bár hozzá kell tennünk, hogy most a kiskunsági területek intenzív szárazodásának kevés pozitív természetvédelmi hatásaként úgy tűnik, hogy az ottani ürgeállomány újabb területeket tud benépesíteni.

TUDNI KELL, NEM SEJTENI

Az ezredfordulóig a szakembereknek sem volt valódi tudásuk arról, hogy milyen az országos ürgeállomány helyzete, valóban folyamatos fogyatkozásról, vagy esetleg csak állományingadozásról van-e szó. Ezen változtatott a frissen létrehozott Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer, amelynek Ürgemonitorozó Programja 2000 óta folyamatosan nyomon követi az országos ürgeállomány változását. A megvalósítása azonban bonyolult kérdéseket vet fel. Bár nappal aktív, évente egyszer szaporodó kisméretűnk a nyílt, jól belátható, rövid füves puszták lakója, mégsem lehet egyszerűen kimenni kiválasztott mintavételi ürgelelőhelyekre, és megszámolni a felszínen mozgó egyedeket, mert nagyon sok minden (a napszak, az év hónapjai, időjárási viszonyok, ragadozók jelenléte és más, akár ismeretlen tényezők is) befolyásolja, hogy épp mekkora hányaduk mozog a felszínen, vagy húzódik vissza a föld alatti járatrendszerébe. Ezért közvetett becslési eljárást választottak a monitorozás módszertanát kidolgozó kutatók. Minden ürge külön, önálló járatrendszert készít magának a föld alatt (csak a kölykökkel osztozik egy pár hétig az anyaállat), és ezeknek a járatrendszereknek a kijáratai, az ürgelyukak jelzik az ürgék jelenlétét, amely összefügg az egyedek számával is. Ez nem azt jelenti, hogy annyi ürge él a területen, amennyi lyukat készítenek, hiszen egy járatrendszernek több kijárata is szokott lenni, ráadásul az egy egyedhez tartozó kijáratok száma az év során is jelentős eltéréseket mutat. Mégis, hogy ha a szaporodási időszak kezdetén, április közepén (ilyenkor még biztosan nem születnek meg az utódok, tehát csak az áttelelt felnőtt példányok vannak jelen) becsüljük meg számolásból egy területen az ürgelyukakat, és ezt hasonlítjuk a következő évek hasonló számaihoz, akkor a lyukszámok változása egészen hűen fogja tükrözni az egyedszámváltozást is.

Ezt az elvet követve 2000 óta minden év áprilisában a szakemberek megbecsülték 63 kiválasztott területen az ürgelyukak számát. Becsléskor a pontos szabályt, a mintavételi protokollt kell követniük a felmérőknek, hogy viszonylag rövid idő alatt tudjanak egy-egy terület felmérésével végezni, hiszen egyetlen hét áll a rendelkezésükre az összes kiválasztott területen. A felmérés a nemzeti park igazgatóságok szakembereinek feladata volt, azonban más irányú leterheltség, vis maior és egyéb okok miatt előfordult, hogy egyes években bizonyos területek felmérése elmaradt. A minden tavasszal rövid idő alatt elvégzendő és nagy szakértelmet igénylő feladat megoldásához az egyre gyarapodó természetvédelmi feladatok miatt a kevés számú szakembernek egyre nagyobb szüksége volt segítségre. A módszer egyszerűsége lehetővé tette rövid felkészítés után a laikusok bevonását is a munkába, azonban ez szintén komoly szervezést és időráfordítást igényelt, így korábban csak ritkán tudott a gyakorlatban megvalósulni.

A kis gyakorlattal könnyen azonosítható ürgelyuk árulkodó jel

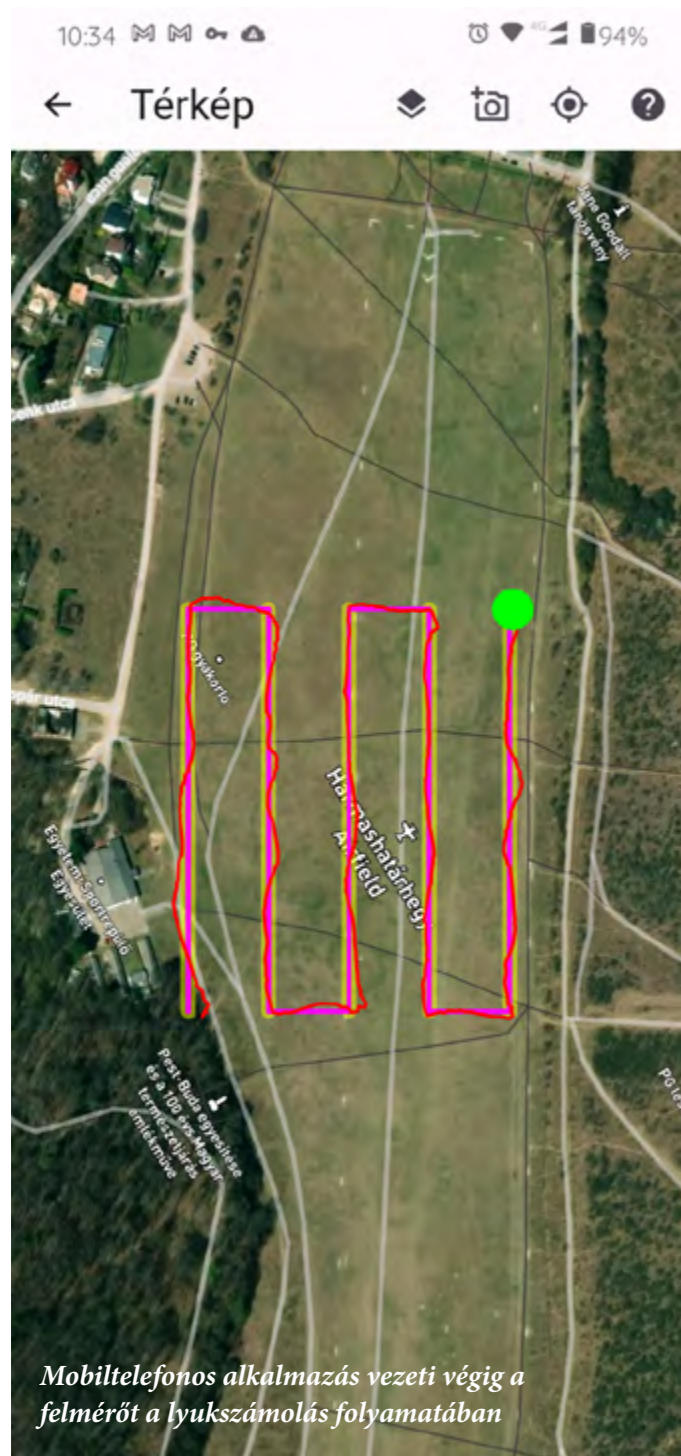
Fotó: a szerző felvétele

Az ürgék rokonsága elsősorban növényi részekkel, magvakkal táplálkozik, amelyre a „magkedvelő” (Spermophilus) latin csoportnév is utal, bár olykor rovarokat is elfogyaszt

Fotó: Szűcs László

Mobiltelefonos alkalmazás vezeti végig a felmérőt a lyukszámolás folyamatában

ÖNKÉNTES SEGÍTSÉG

A technika fejlődése és a mobiltelefonok robbanásszerű elterjedése azonban kezünkbe adta a megoldást, amely hathatós segítséget jelent az ürgeállományok változásának becslésében. Először 2022-ben – teszt jelleggel –, majd azóta minden évben meghirdettük az Országos Ürgelajstrom kampányt, amelyhez bárki csatlakozhatott adatgyűjtőként az ürgeállományok felméréséhez. Az önkéntesek számára ugyan annak a módszernek a követését írtuk elő, mint amellyel a szakemberek is dolgoznak, azonban egy mobiltelefon-alkalmazás pontról pontra segíti őket végig a folyamaton. Az érdeklődő önkéntesnek először az ürgelajstrom.hu honlapon – regisztrációt és bejelentkezést követően – a nemzeti park igazgatóságokkal egyeztetett ürgés területek közül kell kiválasztania azt vagy azokat a területeket, amelyeket fel szeretne mérni. Ezek a területek aztán a mobiltelefonjára telepített alkalmazásban – szintén bejelentkezés után – láthatóvá válnak. Már a felkeresésükben is segít az alkalmazás, a telefonon futó navigációs programnak automatikusan átadva a felkeresendő terület koordinátáit. A helyszínrre érve egy rövid kérdéssor megválaszolását (pl. mekkora növényzetmagasságot tapasztal, lát-e ragadozómadarakat stb.) és egy látkép készítését követően az alkalmazás végigvezeti a felmérőt a mintavételi útvonalon (ez 5 db 250 m-es, párhuzamos, egyenes vonal), ahol jobbra és balra 1-1 méteren belül kell az ürgelyukakat figyelni, és találat esetén koppintással jelezni az alkalmazásban. Bizonytalanság esetén az alkalmazással fénykép is készíthető a kérdéses ürgelyukról. Kis figyelmet igényel ugyan az ürgelyukak felismerése, amelyet azonban leírás, illetve ürgelyukfotótár is segít. Egy területet egymástól függetlenül több felmérő is meglátogathat, így erősítve a felmért területek ürgelyukszámának pontosságát.

Az elmúlt négy év kampányai alkalmával összesen 59 ürgés területet mértek fel a lelkes önkéntesek. A programba 395-en regisztráltak, és a kijutott felmérők száma már jelentősen meghaladta a százat! Az időjárás persze befolyásolja a felmérés sikerességét, hiszen jó időben sokkal többen érznek kedvet a fél-egyórnyi kényelmes sétával járó feladat elvégzésére.

A négy év összesített eredményei alapján négy olyan terület volt, amelyet minden évben felmértek, tíz olyan, amelyet háromszor, és 22 olyan, amelyet legalább kétszer felkerestek az

A szerencsésebb önkéntesek az állatot is megpillanthatják lyukszámolás közben

Fotó: Szűcs László

Ünnepi Ürgelajstrom húsvét idején

önkéntesek. Ezek mellett a 23 egyszer felmért terület is nagyon értékes adatokkal szolgál, hiszen egy később megismételt felmérés eredményeit lehet majd mihez hasonlítani. Az önkéntesek által felmért területek adatait páronként összehasonlítva a szakemberek azonos évi adataival azt mondhatjuk, hogy nem mutatható ki közöttük jelentős különbség. Egy-egy olyan felmérést találunk csak, ahol nagyon eltérő értékeket kapott a felmérő, feltehetőleg mert nem mindig tudta megkülönböztetni az ürgelyukakat más állatok (pl. a mezei pockok) bejárataitól. Amennyiben tehát több önkéntes felmérése áll rendelkezésünkre egy-egy területről, ezek összesítésével teljesen megbízható adatokat kapunk.

A 2000 óta folyó felméréssorozatból tudjuk, hogy a hazai ürgeállomány nagysága hosszú távon csökkenő tendenciát mutat, ami azonban az utolsó években lassulni látszik. Ezt támasztja alá az is, hogy az Ürgelajstrom eredményei szerint a felmért területek összességében nem mutatnak egyirányú változást. Voltak növekvő, stagnáló, de sajnos csökkenő ürgeállományok is a felmért területeken, amelyek az országban meglehetősen szét-szórtnan helyezkednek el.

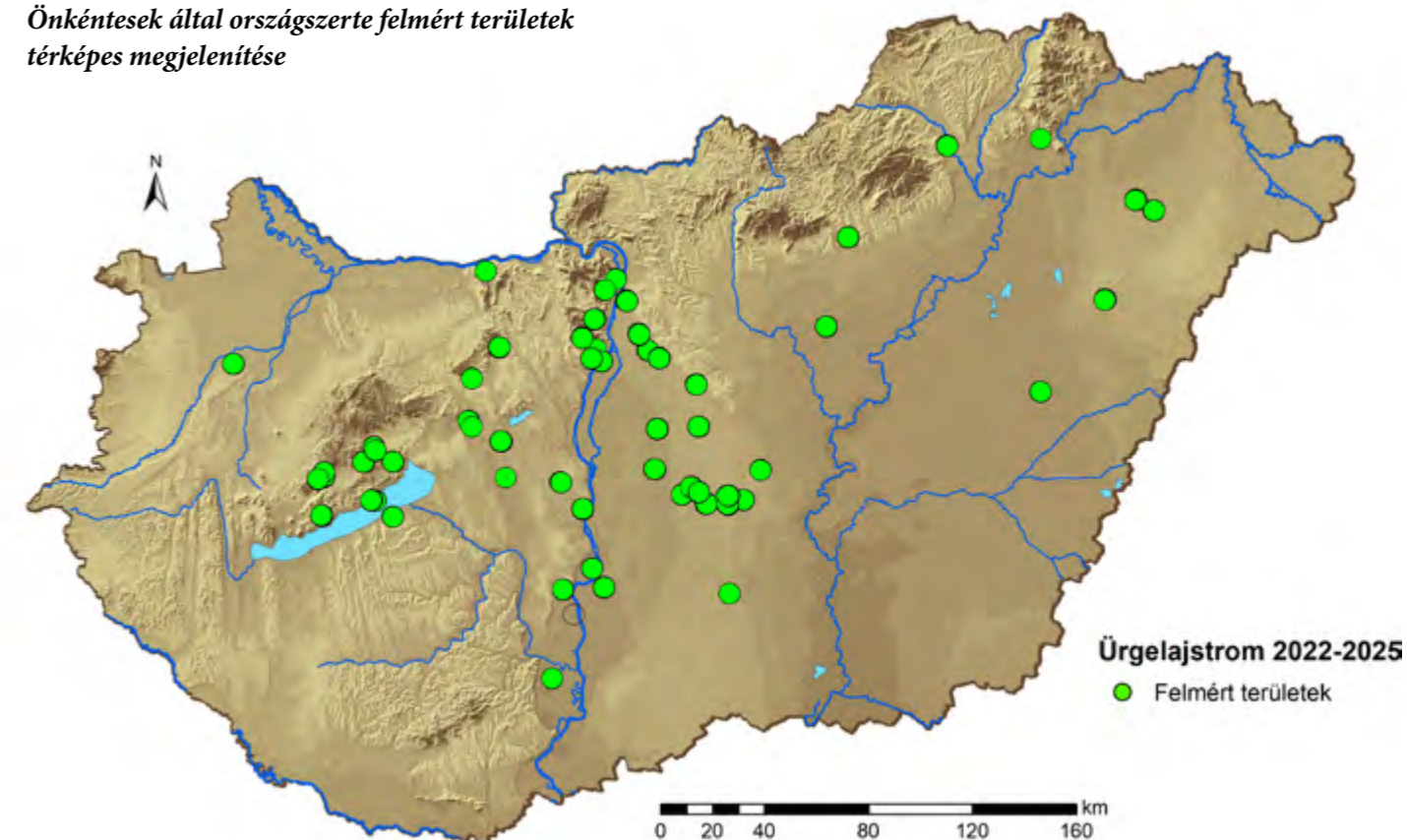
A felmérések folytatásának komoly jelentősége van az ürgevédelmi törekvések sikerének fokozásában: a lelkes önkéntesek munkája óriási segítség! Az érdeklődés fenntartása és a felmérések magas számú és színvonalú ismétlésének folyamatos elérése komoly kihívás az Ürgelajstrom koordinátorai számára. Ennek érdekében 2025-ben például – mivel a húsvét épp a felmérési

időszakra esett – ünnepi üzenetet találhatott virtuális postafiókjában az, aki sikeres felmérést végzett. Az igazi meglepetés pedig akkor érte a felmérőket, amikor a valódi postaládába is megérkezett a levélbe zárt apró ajándék!

A következő években is egészen biztosan új, izgalmas programokkal, meglepetésekkel társítva jelennek majd meg a tavaszi felhívások a felmérésre, érdemes tél végén figyelemmel kísérni a híradásokat és a honlapot! Segítsük a hazai természetvédelmi munkát, számoljunk ürgelyukakat!

DR. VÁCZI OLIVÉR

Önkéntesek által országszerte felmért területek térképes megjelenítése

HÍREK a Budapesti Állatkertből

Fotók: Bagosi Zoltán

Aranykölyök és aranykéz

Karmosmajmaink háza táján két fontos esemény is történt a közelmúltban. Az egyik egy örvendetes gyermekáldás a Pálmaházban látható arany oroszlánmajmocskáknál (*Leontopithecus rosalia*): a jövevény július 19-én jött a világra, és bár az első hetekben nagy szerencse kellett a megpillantásához, augusztus közepére látogatóink már jól láthatták, amint szülei hátán csimpaszkodva viteti magát. Nem feltétlenül csak az anyján, hanem az apján is, ennél a fajnál ugyanis az utódnevelésből mindkét szülő kiveszi a részét. Ezek a bájos külsejű, eredetileg Brazíliában őshonos majmocskák természetes élőhelyükön veszélyeztetettek, állományuk csökkenőben van. Nálunk viszont az elmúlt években rendszeresen szaporodtak, így komolyan hozzá tudunk járulni a faj megmentéséért életre hívott állatkerti tenyésztési program sikeréhez.

Ugyancsak a karmosmajmok családjába tartozik az aranykezü tamarin (*Saguinus midas*), amely többéves szünet után most újra látható intézményünkben. Egészen pontosan két állat érkezett június legvégén a csehországi Brno állatkertjéből. A szintén dél-amerikai elterjedésű, bár az arany oroszlánmajmocskáknál északabbra őshonos főemlős természetvédelmi helyzete szerencsése sokkal stabilabb, mint aranyszörű rokonáé. Maga a faj is régebb óta ismert, hiszen már Linné is írt róla híres természettudományi munkájában, a Systema Natura 1758-as kiadásában. A svéd természettudósunk köszönheti a mitológiai Midász királyra utaló tudományos nevét is. A különben fekete állat arany színű kezéről ugyanis Linnének Midász frígiai király története jutott eszébe, aki a hagyomány szerint azt a képességet kérte Dionüszosztól, hogy mindaz, amihez hozzáér, arannyá változzon. A kapzsiságról szóló tanmese persze drámai tanulsággal zárult, hiszen Midásznak az étele, az itala, sőt a szerettei is arannyá változtak, amikor hozzájuk ért.

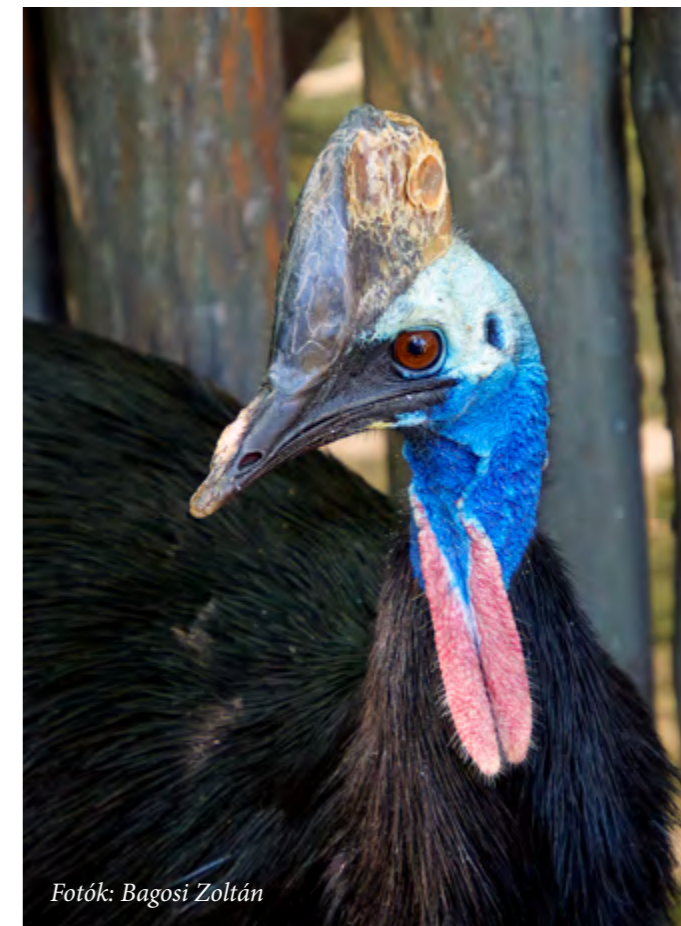
Új nőtény a vörös pandáknál

Állatkertünkben 1990 óta foglalkozunk a vörös panda, illetve vörös macskamedve néven is ismert kis pandákkal (*Ailurus fulgens*). Az azóta eltelt évtizedek során számos tenyészállat élt itt, és jó pár alkalommal sikeresen szaporítottuk is ezeket a veszélyeztetett állatokat. A jövőbeni szaporulat biztosítása érdekében nemrégiben egy új nőtény érkezett meglévő hímünk, Bendegúz mellé az ifjú Dayah személyében. Dayah 2024. június 5-én született Németországban, a szászországi Görlitz város állatkertjében. Budapestre május végén került, és a szükséges karanténidő letelte, illetve a Bendegúzzal való összeszoktatás után a nyár folyamán már teljesen birtokba vette új otthonát, a Nagyszikla oldalában található vöröspanda-kifutót. Első találkozásukkor ugyan egy kicsit pofozkodtak Bendegúzzal, de ez ilyenkor normálisnak tekinthető.

A hatéves Bendegúz 2020 óta él állatkertünkben. Korábbi párja, az éltés korú Auróra (akitől Bendegúznak kölyke is született egyébként) az idei év elején sajnos elhagyta az árnyékvilágot, ezért is kellett gondoskodnunk újabb nőtényről a kis pandák európai állatkerti tenyészprogramjának keretében. Dayah persze most még túl fiatal ahhoz, hogy mindjárt anya legyen, de ha minden jól megy, egy-két éven belül újabb vöröspanda-kölyökben reménykedhetünk.

Fotók: Bagosi Zoltán

Fotók: Bagosi Zoltán

„Félős” Károly

A közelmúltban szereztünk párt Stellának, a kilencéves sisakos kazuár (*Casuarus casuarus*) tojónak. A korban hozzá illő hím a franciaországi Montpellier állatkertjéből érkezett. Az új kazuárkakas eredetileg a lengyelországi Łódź városában, az ott működő állatkertben jött a világra: 2016. december 14-én kelt ki a tojásból. Még nem volt egészen két éves, amikor Montpellier-be került, onnan pedig még májusban utazott Budapestre. Azóta letelt a karanténidőszak, és a gondozók megkezdték az állat hozzászoktatását az új otthonához, később pedig a jövőbelijéhez is.

Bár az új kazuárkakas csaknem egyidős Stellával, a tojóval, jól láthatóan kisebb nála. Ez azonban nem meglepő, mert a kazuároknál általában a nőtények a természetesebbek. Az is igaz ugyanakkor, hogy az új hímnél láttunk már nagyobb kazuárkakast is. Az új lakó egyébként, bár igen érdeklődő, kissé bátortalanak mondható, s ez a tulajdonsága a gondozókat arra ösztönözte, hogy – akár egy uralkodót – II. (Félős) Károlynak nevezzék el. Montpellier-ben Cheum volt a hívóneve, ám mivel ez a francia szleng kifejezés csúnyácskát jelent, nem vitt rá bennünket a lélek, hogy így nevezzük. Egy korábbi, Köpsi nevű kazuárkakasunkat becézték a gondozók Karcsinak, Károlynak, sőt Károly bácsinak, így mintegy a hagyományokat követve lett az új hím is Károly – e néven már a második.

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: HANGA ZOLTÁN

ÜVEGHARCSEA AZ AKVÁRIUMBAN

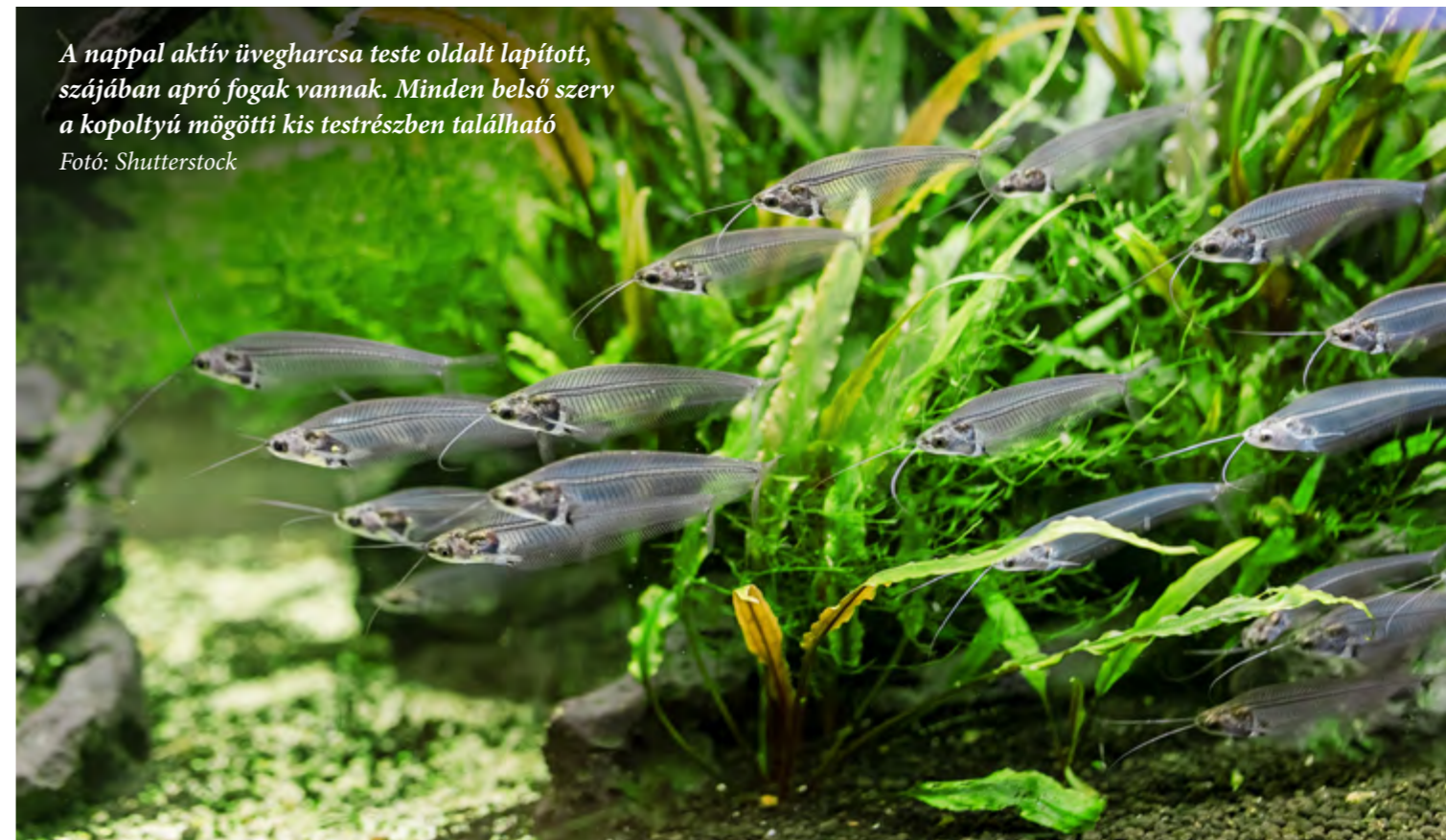
A trópusi díszhalakkal benépesített akváriumokban szebbnél szebb színekben pompázó, gyakran különös alakú halak varázslatos világában sokan szeretnek gyönyörködni. Az egyik ilyen szépség az áttetsző testű, bajuszos halcsoda, az üvegharcsa. Korábban a hazai szaküzletekben indiai üvegharcsaként árusították, de Indiában sosem élt ez a faj. Az üveg-, a szellem- vagy fantomharcsa tehát a helyes elnevezése.

LÁTHATÓ BELSŐ SZERVEK

Az üvegharcsa (*Kryptopterus vitreolus*), mint ahogy latin neve is jelzi – a vitreus latin szó üveget jelent – teljesen átlátszó. A bordák és a gerinc jól látszik, a belső szervek pedig közel a kopolyúhoz, ugyancsak láthatók. Annyira, hogy a szív dobogása is jól kivehető! A külső bőrfelület, hasonlóan a többi harcsához, pikkely nélküli, nincs testpigment, a bőr pedig kollagénrostokból áll. Ez a szokatlan megjelenési forma biztosan a ragadozók megtévesztését szolgálja, a halacska így szinte észrevehetetlen. Amikor a hal rosszul érzi magát vagy már elpusztult, a testszövetei tejfehérré válnak. Az orr-résztől indul a két bajusz, amely egyúttal érzékszerv is. Kutatások szerint nemcsak a kémiai ingereket érzékelik vele, hanem a körülöttük lévő mágneses mezőkről és más rezgésekről is érkeznek információk a vékony bajuszon keresztül. A kifejlett példányok 6,5-8 cm hosszúak. Hátúszójuk nincs, a hasalatti úszó gyakorlatilag a kopolyútól a farokúszóig terjed. Az ál-

latrendszerrel foglalkozó zoológusok csak 2013-ban véglegesítették ennek a fajnak a rendszertani besorolását, mert korábban *Kryptopterus bicirrhis* néven volt ismert, és a kereskedésekben is e néven árulták. A másik faj, a *K. bicirrhis* lényegesen nagyobbra nő, és kereskedelemben nem, vagy alig fordul elő.

Az üvegharcsa Délkelet-Ázsia lakója. A Maláj-félsziget még gazdag begyűjtési lehetőséget kínál, de néhány kutató már aggodalmát fejezte ki, hogy az állandó halászás miatt fajvédelemre lesz szükség. Becslések szerint évente 2-2,5 millió egyed fognak be és exportálnak a világ minden tájára. A nemeket külső jegyek alapján nem lehet megkülönböztetni. Eddig fogságban nem sikerült tenyészteni, élőhelyén a párzási ciklus a monszun időszakához kötött. Meg nem erősített források szerint hormonkezeléssel értek már el sikereket az élőhelyen beállított mesterséges tavakban. A lassú folyású patakokat vagy állóvizet részesíti előnyben, ahol a víz a behullott levelektől, ágaktól barna, a felszínen úszó növényektől sötét.

A nappal aktív üvegharcsa teste oldalt lapított, szájában apró fogak vannak. Minden belső szerv a kopolyú mögötti kis testrészen található

Fotó: Shutterstock

FOGSÁGBAN

Mozgásigényes csapathal. Az akváriumban 6-8 példányból álló csapatban érzi biztonságban magát. Ha a medence mérete lehetővé teszi, még több példány is elhelyezhető. Békés természetű, más, ugyancsak békés fajokkal együtt tartható. Ideális társhal az ékfoltos razbóra, a zebra- és a leopárdanió, a kisebb páncélos harcsák és a gurámik. Márnafélekkel (*Barbus* sp.) ne társítsuk, mert ezek a halak a bajuszt csipkedve állandó félelemben tartják harcsáinkat. A medence legalább 80-100 liter űrtartalmú legyen, növényesítve. A növények beültetésénél ne egy vízi dzsungelt varázsoljunk az akváriumba, legyen elegendő kiúszási lehetőség is. Alkalmas növények a vallisneriák, a vízi hortenzia, a sallangos vízipáfrány. Úszónövénynek a pistia ajánlható. Harcsáink a lelógó gyökerek között szeretnek pihenni. Az akvárium inkább laposabb, jóval hosszabb, mint magasabb formában épüljön. Célszerű sötét homokot választani. A sötét aljzat növeli a biztonságérzetüket. Érdes felületű nagyobb sziklák, műszikla háttérként nem javasolt. A vékony, pikkely nélküli bőr könnyen sérül, nehezen gyógyul, az elfertőződött seb pedig elpusztíthatja a halat. Vékonyabb gyökerekkel, ágakkal gazdagon díszíthetjük a háttérrel, amelyeket előzőleg forrásban lévő vízben kiáztattunk. A víz sötét színét forrázott éger- és tölgylevelekkel biztosíthatjuk. A növények miatt világítani is kell, de ne túl erős fényű armatúrát válasszunk, mert e halak nem kedvelik az intenzív fényeket. Amikor a csapat tagjai jól érzik magukat egy növény védelmében, hullámzó testüket, farkukat lelógatva, egy irányba nézelődnek. Ha viszont megijednek, azonnal a sűrűbe menekülnek, és hosszú órákig elő sem jönnek. Normál csapvízben, neutrális kémhatás mellett már jól érzik magukat. A víz 25-28 fokra lehet, éjszakai lehűlést biztosítva.

Igényesek viszont a víz tisztaságára. Az akvárium vize bomlás-terméktől mentes legyen, amit heti rendszerességgel harmados vízcserével érhetünk el. A víz szűrését egy nagy teljesítményű külső szűrővel oldhatjuk meg. A szűrőanyaggal töltött tartályból a szivattyú óránként két-három alkalommal forgassa meg az akvárium vizét! A szűrt víz a felszín közelében egy kisebb tölcserén visszajuttatva áramlik, amit halaink a sodrással szemben úszva díjaznak majd. Fontos a gazdag oxigénellátás. Lehetőleg egy apró buborékokat kibocsátó porlasztófejet használjunk a szűrőből beömlő cső mellett. Az ellenkező oldalra telepített porlasztó ellenirányban, a szűrőből érkező vízzel szemben dolgozik, zavarva a halak biztonságérzetét.

Az üvegharcsa mindenevő, de elősorban zooplanktonot fogyaszt. A kemikáliától mentes élő takarmány a legalkalmasabb, olykor kevés szárított vagy lemezes eledellel kiegészítve. Könnyű otthon tenyészteni a mikrót és a grindált. Ezek a férgek biztonságos alaptakarmányok. Ugyancsak sikeresen keltethető otthon a sóféreg lárvája. Vörös szúnyoglárva, tubifex, Daphnia akár élő, akár fagyasztott formában, váltakozva kínálható. Élőhelyi gyomortartalom-vizsgálatok szerint a vízre hulló kisebb rovarokat is bekebelezik. Alkalmanként a röpképtelen muslica is megfelelő a rovaráplálék pótlására. A talajra hullott eleséget már nem szedik össze.

A társhalak közül a páncélos harcsák előszeretettel kotorásznak majd a talajfelszínen. A vegyes telepítésű akváriumokban mind többen nevelnek garnélákat. Érdekes színfolt, ahogy a kis rákok gyűjtögetik az élelmet a halaink között. De vigyázat! Az üvegharcsák előszeretettel vadásznak a kisebb rákokra. Megfelelő tartás mellett halaink 5-7 évig is élhetnek az akváriumunkban.

FEHÉR TAMÁS

A rajban élő harcsa a vízfelszín közelében, a vízinövények sűrű gyökerei között, vagy a középső vízrétegben tartózkodik

Fotó: Shutterstock

SZERETETRE MÉLTÓ BOHÓC AUSZTRÁLIÁBÓL

Ahhoz, hogy egy díszállat – esetünkben egy díszmadár – az egész világon első számú kedvencé váljon, fontos, hogy a következő tulajdonságokkal rendelkezzen: ne legyen túl nagy méretű, de legyen szelíd, egyszerűen tartható és könnyen beszerezhető, valamint a szépsége ejtse rabul az ember szívét. Ha ehhez társul még az ember iránti ragaszkodása, intelligenciája, világhódító útját már semmi nem akadályozhatja meg.

E tulajdonságok mindegyike jellemző Ausztrália embert és állatot próbáló vidékeinek lakójára, a nimfapapagájra.

Eredetileg J. F. Gmelin írta le a Systema naturae 1788-as kiadásában *Psittacus novaehollandiae* néven, majd Robert Kerr skót író és természettudós 1792-ben *Psittacus hollandicus* néven. Wagler 1832-ben *Nymphicus nembé* helyezte át a fajt. Egyes források szerint a nevet onnan kapta, hogy amikor a madarakat eredeti élőhelyükön figyelték meg a korabeli utazók, annyira szépnek találták őket, mint a görög mitológia gyönyörű természetisten-segeit, a nimfákat.

A fajt felfedezők és telepések hozták Európába a 18. század végén, 19. század elején. Feljegyzések szerint Európába már 1793 körül megérkezhetett, sikeres tenyésztését fogságban az 1850-es évekre teszik Franciaországban. A 20. század közepére elterjedt és népszerű díszmadárrá vált egész Európában.

Az első Magyarországra érkezett példányokról nincs pontos adat, de a Vasárnapi Újság 1882-es 17. számában egy bécsi ma-

dárkereskedő eladásra kínált nimfapapagájokat. A századelőn már bizonyosan tenyésztették Magyarországon is a fajt.

AUSZTRÁLIA LAKÓJA

A nimfapapagáj Ausztrália legnagyobb részén honos, kivéve az északi, keleti és déli partvidéket, valamint Tasmániát. Eukalip-tuszszavannák, mulgasztyeppék lakója, a zárt tengerparti erdőket kerüli. Nagy csapatokban mozog, egyes populációi szabályos vonulást folytatnak a nyári és téli szállás között. Talán ez lehet az oka annak is, hogy hatalmas elterjedési területén nem alakultak ki alfajai. Az ivarokat nem minden esetben könnyű meghatározni, főként igaz ez egyes színváltozatokra. A faj alapszíne szürke, a homlok, a fejtető elülső része, a pofa és torok sárga. A fej két oldalán, a fültájékon narancsvörös színű kerek folt lát-

ható. A bóbíta sárga, szürkés csúcsi résszel. A tojó homloka, feje teteje, pofája és toroka szürkével kevert sárga, a fültájékán lévő folt kevésbé élénk, ám ez egyes esetekben csalóka lehet, ugyanis léteznek tojók nagyon erősen vöröses fülfolttal. Továbbá a tojók bóbítája szürkébb, külső farktollaik és a farktollak alsó felülete inkább sárga, fekete keresztcsíkokkal.

A nimfapapagáj nem véletlenül vált az egyik leggyakrabban tartott hobbimadárrá: társaságkedvelő, értelmes, és ragaszkodást mutat a gondozója felé, valamint egyes példányok néhány szót is képesek megtanulni. Békés természete okán nála kisebb fajokkal, a pintyfélékkel is együtt tartható. Csapatban is elhelyezhetjük, az első torzsalkodások után rendszerint békésen megfér a fajtársaival. Nagyobb kalitkában és röpdében, magányosan vagy párban is tartható. Hangsúlyoznunk kell a nagyobb kalitka szükségességét, ugyanis alapvetően mozgékony, aktív madár, szüksége van tágasabb életterre. Amennyiben kedvenként tartjuk lakásunkban, megfelelő mozgási lehetőséget biztosítsunk részére, időnként engedjük ki a szobába röpködni.

VÉDJÜK A HUZATTÓL!

A legszívósabb papagájok egyike, hazai teleinket jól viseli, azonban ha lehet, fagymentes helyen teleltessük. A kalitka elhelyezésénél és a belső röpdé kialakításánál ügyeljünk arra, hogy huzat ne érhesse, mert az a legerősebb, legellenállóbb példányt is megölheti.

Tápláléka köleskeverékből, fénymagból, muharból, zabból, szeklicéből, kendermagból, napraforgóból áll. Mindenféle zöldelédelt, gyümölcsöt, fűrtös kölest szívesen fogyaszt. A fiókák felneveléséhez főtt tojás, reszelt sárgarépa, háztartási keksz keverékét ajánljuk, némi csírátzatott maggal és zöldelével. Száraz lágyeleséget is vásárolhatunk itthon számos gyártótól, amelyet akár sárgarépaival, akár almával vagy főtt tojással keverhetünk a kívánt állagúra.

Ivarérettségüket rendszerint már kilenc hónapos korukra eléri, tenyésztésbe azonban csak 1-1,5 éves korukban állítsuk őket. Az év bármely hónapjában költhetnek.

A nagyobb méretű odú (25×25×40 cm) aljára faforgácsot vagy fűrészport szórjunk. A fészekalj 4-7 tojásból áll. A tojó a tojásokat kétnaponta tojja, gyakran csak a 2-3. tojás lerakása után kezdi meg a kotlást, amiben mindkét szülő részt vesz. Előfordulhat, hogy egyszerre ülnek a tojásokon, de az is, hogy napszakonként osztják fel egymás közt ezt a feladatot. 18-21 nap kotlás után bújnak ki a fiókák a tojásból, és öthetes koruk után hagyják el a fészket, ezután három héttel válnak önállóvá. A szülők azonban még akár egy hónapig is etetik őket. Évente három költés is lehetséges.

Kolóniás tenyésztés lehetősége is adott, ám ebben az esetben folyamatos kontroll alatt kell tartanunk a madarakat, az esetleges agresszívabb egyedeket el kell távolítanunk a csapatból, ha úgy ítéljük meg, hogy sérüléseket okozhatnak a társaiknak.

Akár házi kedvenként, akár tenyésztési céllal tartjuk madarainkat, nem fognak csalódást okozni, és két évtizeden át is családunk tagjai maradhatnak ezek a kis méretű „kakaduk”.

VARGA SÁNDOR

A nimfapapagáj nem véletlenül lett a madártartók kedvence
Fotó: Shutterstock

FŐSZERKESZTŐ

Kovács Zsolt

TUDOMÁNYOS TANÁCSADÓK

Dr. Csorba Gábor, Hanga Zoltán, Dr. Hangay György,
Dr. Korsós Zoltán, Prof. Dr. Persányi Miklós, Dr. Sós Endre

SZERKESZTŐSÉGVezető

Fuchs Adrienn

SZERKESZTŐSÉG

Postacím: 2521 Csolnok, Tölgyfa utca 5.

Telefon: +36 70 317 5651

E-mail: info@allatvilagmagazin.hu

Honlap: www.allatvilagmagazin.hu

facebook.com/allatvilagmagazin

KIADÓ

Fővárosi Állat- és Növénykert

Felelős kiadó: Dr. Sós Endre

főigazgató

Telefon: +36 1 273 4900

Honlap: www.zoobudapest.com

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS

Dénes Rita (Dénes Natur Műhely Kft.)

NYOMDA

Gyomai Kner Nyomda Zrt.

TERJESZTÉS ÉS ELŐFIZETÉS

Terjesztés gondozása: Hírvilág Press Kft.

Telefon: +36 1 411 0491

E-mail: hirvilag.press@hirvilagpress.com

Honlap: www.hirvilagpress.com

Árusításban terjeszti a Lapker Zrt. országos hálózata, a Relay, az Inmedio és egyéb alternatív terjesztők. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Hírlap Igazgatóság (postacím: 1900 Budapest).

Előfizetési díj: 695 Ft/lapszám.

Egy évre (6 lapszám): 4 170 Ft.

Előfizethető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, valamint megrendelhető e-mailben a hirlapelofizetes@posta.hu címen és telefonon a +36 1 767 8262-es számon.

ISSN: 2064-5171

A kiadványt támogatja a Nemzeti Kulturális Alap. A magazin megjelenése továbbá az Agrárminisztérium támogatásával valósul meg.

CÍMLAPFOTÓ:

mosómedve /fotó/ Shutterstock

2025. október 31. 18:00 – 23:00

Halloween az Állatkertben

TŰZVARÁZS

LED FÉNYZSONGLÓR SHOW

BOSZORKÁNYKONYHA

ARCFESTÉS

RÉMSÉGEK ÖSVÉNYE

ESTI ÁLLATTRÉNINGEK

KÉZMŰVES FOGLALKOZÁSOK

BÁTORSÁGPRÓBA

BORZONGATÓ ELŐADÁSOK

BUDAPEST
ZOO

www.zoobudapest.com

